

הישיבה המאה וחמישים ושמונה של הכנסת השביעית

יום שלישי, כ"ח שבט תשל"א (23 פברואר 1971)

ירושלים, הכנסת, שעה 15.00

א. חילופי גברי בוועדת העבודה

העבודה של הכנסת. מטעם סיעת המפד"ל ייכנס לוועדה חבר-הכנסת שאקי במקום חבר-הכנסת שחור.

היו"ר ב. צ. קשת:

הכנסת רושמת לפניה הודעת יושב-ראש ועדת הכנסת.

היו"ר ב. צ. קשת:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. הודעה ליושב-ראש ועדת הכנסת, חבר-הכנסת ישראל ישעיהו-שרעבי.

ישראל ישעיהו-שרעבי (יו"ר ועדת הכנסת):

אני מבקש את אישור הכנסת לחילופי גברי בוועדת

ב. שאילתות ותשובות

סעד אף-על-פי שאינם זכאים לכך, הוא מתבקש למסור רשימה שמית, וכל מקרה ייבדק על-ידי משרד הסעד. מאידך גיסא, לא ידוע על מקרים שזכאים לתמיכה נדחו על-ידי משרד הסעד. אם אמנם אירע כזאת, יפנו נזקקים אלה, כפי שכבר נאמר לעיל, לוועדות ערר או למשרדים המחוזיים של משרד הסעד אשר ידאגו להעניק את המגיע להם בהתאם למספר הנפשות, כנ"ל.

2. הפעלת סעיף 11 לחוק הגנת הנוער

חבר-הכנסת ז. המר שאל את שר הסעד ביום ב' בשבט תשל"א (28 בינואר 1971):

נמסר לי שאין מפעילים את סעיף 11 של חוק הגנת הנוער, שעם הפעלתו יתאפשר באמצעות פקיד הסעד להביא קטיין או קטינה בפני שופט שלום לנוער על מנת שיוציא צו-ביניים שיאפשר מתן טיפול דחוף לנער ולנערה הנזקקים לכך.

נמסר לי שפקידי הסעד מסרבים לטפל במקרים כאלה בגלל סיבות אדמיניסטרטיביות ועקב יחסים שאינם תקינים בין הרשות המוניציפלית והממלכתית (המקרים שנמסרו לי הם מתל-אביב ומבני-ברק).

רצוני לשאול:

1. האם נכונה הידיעה על אי-הפעלת חוק הנוער על-ידי מי שמצווה לכך?
2. אם כן – מה הסיבות לכך?
3. האם ומה יפעל משרדו לשינוי החוק למען מתן הגנה לנוער על-ידי החוק?

שר-הסעד מ. חוני:

לשאלה 1: אין שחר לידיעה שהחוק אינו מבוצע על-ידי פקידי סעד שמונו על-ידי לביצועו.

לשאלה 2: תשובתי לשאלה הקודמת עונה ממילא לשאלה זו.

לשאלה 3: מתוך הנ"ל אין כל צורך בשינוי החוק. ברם, במידה שהשואל נתקל באי-ביצועו של החוק, יובא נא הדבר לידיעתי והמקרה ייבדק. אם יימצא שאמ" גם נכון הדבר, לא אחסס לנקוט אמצעים נגד העובר הסדרבן.

היו"ר ב. צ. קשת:
הכנסת תעבור לסעיף ב' בסדר-היום: שאילתות ותשובות.

1. תמיכות סעד לנזקקים

חבר-הכנסת ג'. מועדי שאל את שר הסעד ביום כ"ח בטבת תשל"א (25 בינואר 1971):

נדע לו שיש אנשים המקבלים תמיכות סעד אף-על-פי שאינם זכאים לכך, בעוד שמשרד הסעד לא אישר בקשות לתמיכות סעד לנזקקים לכך באמת.

רצוני לשאול את כבוד השר:

1. לפי אילו קריטריונים נותנים תמיכות סעד?
2. האם מוכן כבוד השר לבדוק באופן יסודי את הבעיה האמורה ולהעניק תמיכות סעד לזכאים לכך?

שר-הסעד מ. חוני:

לשאלה 1: תקנות בדבר מבחני נזקקות, לחוק הסעד, תשי"ח-1958, קובעות מיהו "נזקק", כדלקמן: א. נזקק מחמת גיל; ב. נזקק מחמת בריאות; ג. נזקק מחמת ליקוי רוחני או גופני; ד. נזקק מחמת עיוורון; ה. נזקק מחמת אלמנות; ו. נזקק מחמת היותו חוסה; ז. נזקק מחמת מחסור – אדם שאינו מסוגל, לדעת מנהל הלשכה, להשתכר כדי מחייתו או מחיית התלויים בו; ח. נזקק מחמת סיבה אחרת.

כל זאת, על פי טבלה מפורטת, בהתאם למספר הנפשות במשפחה, הנקבעת מדי פעם בחוק התקציב והמחויבת את כל הרשויות המקומיות בארץ.

לשאלה 2: בהתאם לתקנות בדבר פנייה לקבלת סעד או טיפול סוציאלי אחר, זכאי כל הרואה עצמו כנזקק, בין לסעד ובין לטיפול סוציאלי אחר, לפנות בבקשה ללשכת הסעד שבמקום מגוריו בטופס "פנייה לקבלת עזרה" שאפשר להשיגו בכל לשכת סעד. אם נדחתה בקשתו של הפונה במלוואה או בחלקה, או אם לא נענה הפונה תוך זמן סביר, זכאי הוא לערור על כך לפני ועדת הערר שבאזורו.

אם ידוע לחבר הכנסת הנכבד על מקבלי תמיכות

3. טיפול בנזק עזוב בירושלים

חבר הכנסת ז. המר שאל את שר הסעד ביום ב' בשבט תשל"א (28 בינואר 1971):

בעתונות ("מעריב", "ידיעות אחרונות") מיום 20 בינואר 1971 נמסר על קבוצת נערי שוליים (המוגה כמאה איש) בירושלים, שהחליטה לאמץ את דרכם של "הפנתונים השחורים", בפתחם אידיאולוגיה שאלימות תועז את הממשלה. בידיעה נמסר בקשר לכך על יד מכוונת של אנשי "מצפן" וסטודנטים שמאלניים, לרבות סטודנטים זרים, המכוונים השפעתם ומתסיסים.

רצוני לשאול:

1. האם נכונה הידיעה?
2. האם ומה פועל ויפעל משרדו לטיפול בנזק זה ולמניעת ההתפרצות שהוא מאיים בה?

שר הסעד מ. חוני:

1. הידיעה נכונה בעיקרה.
2. מאז הועלתה הבעיה הוגבר המגע עם באמצעות מדריכי המועדון שבו הם מבליים ובסיוע המדור לעבודה קהילתית של עיריית ירושלים והמרכז למניעת עבריינות במשרדי. כמו-כן מתקיימות עמהם שיחות קבוצתיות על בעיות החברה והמדינה במגמה לגשר בינם לבין החברה. עם זאת מתקיימים מגעים במטרה לסייע לנערים בשיקומם.

4. פעולות לשיקום נזק עזוב בירושלים

חבר הכנסת ש. לוי שאל את שר הסעד ביום ב' בשבט תשל"א (28 בינואר 1971):

"על המשמר" מיום 13 בינואר 1971 מוסר על בני נוער עזוב שאיימו באוני מדריך חבורת רחוב ירושלמית: "אנחנו רוצים להתארגן נגד הממשלה האשכנזית והממ"סד. אנחנו נהיה הפנתונים השחורים של מדינת ישראל. כאשר תלו יהודים שחורים בגדאד שתקו האשכנזים. עכשיו, כאשר מתכוונים לתלות יהודים לבנים ברוסיה - עושים שביחות רעב וכולם מפגינים." כתב "על המשמר" מניח כי הנערים האלה עומדים בקשר עם קבוצת "מצפן". כן נמסר בכתבה בשם חברת העירייה, הגברת מרים מיוחס, כי בירושלים פועלות 25-30 חבורות רחוב, של נוער עברייני או עברייני למחצה, ואילו תקציב העירייה כולל משכורות רק ל-10 מדריכים. משבע שכונות הגיעו מכתבי אזעקה על קיומן של חבורות נוער על סף העבריינות. לשם אחזקת מדריכים לחבורות אלה נדרש סכום התחלתי של 35,000 לירות, ולכן יש להוסיף תקציב לפעולות.

רצוני לשאול:

1. האם הידיעה בעיקרה נכונה?
2. האם ידוע לכבוד השר כי בשכונה שבה צמחו אותם נערים עזובים הגיע בבית-ספר אחד בלבד שיעור המורים העוזבים מדי שנה לכדי רבע?
3. כמה נערות במצוקה נרשמו מקרב בנות שכונה זאת?
4. כמה עובדים סוציאליים פועלים באותה שכונה, וכמה שלושות בבתי-הספר שבאותה שכונה?
5. כמה מדריכי רחוב פועלים באותה שכונה ומי אחראי למימון משכורתם; בכמה משתתפת העירייה ובכמה משרד הסעד או משרד החינוך?

6. האם יש תיאום בין הגורמים השונים?

7. מה אתה מתכוון לעשות כדי שלנערים הנ"ל יוסברו מהות הציונות, "הפנתונים השחורים" ו"מצפן"?

8. האם מצויה במשרדך או במחלקה הסוציאלית של העירייה תכנית כל-שהיא לטיפול בנזק עזוב בירושלים בכלל ובשכונה הנ"ל בפרט?

9. מה מתכוון כבוד השר לעשות כדי להעמיד מדריכי רחוב ועובדים סוציאליים במידה מספקת, כדי למוע היווצרות כיסי עבריינות בירושלים בכלל ובאותה שכונה בפרט?

שר הסעד מ. חוני:

לשאלה 1: כן.
 לשאלה 2: יש להעביר שאלה זו לעמיתי שר החינוך והתרבות.

לשאלה 3: 20.

לשאלה 4: בשכונה זו פועלים עובד סוציאלי אחד, עובד סוציאלי לנוער בחצי משרה ופסיכולוג במשך יום אחד בשבוע. שני האחרונים פועלים באחד משלושת בתי-הספר שבשכונה.

לשאלה 5: א. בשכונה זו אין עובדי חבורת רחוב; ב. בדרך כלל ממומנים עובדי חבורת הרחוב על-ידי העירייה ומשרדנו משתתף בהוצאות לפי הסיווג.

לשאלה 6: כן.

לשאלה 7: מאז יצאו הנערים בהצהרותיהם הוגבר המגע עם באמצעות מדריכי המועדון שבו הם מבליים ובסיוע אנשי המדור לעבודה קהילתית של עיריית ירושלים והמרכז למניעת עבריינות במשרדי. מתקיימות עמהם שיחות קבוצתיות על בעיות החברה והמדינה במגמה לגשר בינם לבין החברה. כמו-כן מתקיימים מגעים במטרה לסייע לנערים בשיקומם.

לשאלה 8: כן.

לשאלה 9: משרדי נכון לסייע לעיריית ירושלים בהרחבת השירותים לטיפול בנזק עזוב בעיר, לדבות חבורות רחוב, דוגמת הסיוע הניתן לעירייה להרחבת השירותים הסוציאליים האחרים החיוניים לקהילה עירונית.

5. טיפול בנזק עזובים בירושלים

חבר הכנסת ש. לוי שאל את שר הסעד ביום ב' בשבט תשל"א (28 בינואר 1971):

"על המשמר" מיום 14 בינואר 1971 מוסר כי הנהלת משרד החליטה לסגור את "בית הנערה" בירושלים ולחפש סביבה חינוכית-תרבותית בה יוכלו המחונכים לשקם את הנערות. במכתב ששלח מנהל המעון א. גילת לסגן המנהל הכללי של משרדך א. לנגרמן נאמר, כי סרסורים ובריונים ניסו להחדיר פרוצה למעון כדי "לאר" גן אחת הנערות ל"עבודה" ואף איימו על מדריכה.

רצוני לשאול:

1. האם נכונה הידיעה או נכונה בעיקרה?
2. האם נעשו כבר צעדים ממשיים בחיפוש אחר מקום אחר למעון בסביבה תרבותית-חינוכית?
3. מנהל המעון א. גילת מנה בסביבת קיוסק בקרבת "בית הנערה" שש חבורות נערים. האם העמיד משרדך

4. על הכליות המלאכותיות חל, כמו לגבי כל היבוא, ההיטל הכללי בשיעור של 20%. אין כוונת האוצר לבטל את כלליותו של ההיטל באמצעות יצירת יוצאים מן הכלל. לבתי-החולים תקציב שנתי לפיתוח, הכולל גם עניין מימון ציוד חדש.

אין צורך בהוראה מיוחדת מאחר שהשיחור הוא מייד.

7. גביית מס רכוש על בניינים

חבר-הכנסת א. חביבי שאל את שר האוצר ביום כ"ג בטבת תשל"א (20 בינואר 1971):

בשנת 1967 החל משרד האוצר לגבות למען הרשו"ת יות המקומיות את מס הרכוש על בניינים. משרד האוצר חייב, אחרי ניכוי הוצאות הגבייה, להעביר את הסכומים המצטברים מהמס לרשות המקומית הנוגעת בדבר. אולם נודע לי כי משרד האוצר מחזיר לרשויות המקומיות הערביות רק את סכומי המס אשר גבו לפני הסידור החדש, אף-על-פי שהגבייה מושלמת, הבניינים החייבים במס התרבו, והסכומים הוכפלו, לפעמים פי עשרה. לדוגמה: רשות מקומית, אשר לפני 1967 היתה גובה מס רכוש על בניינים בסך 1,000 לירות לשנה, ממשיך משרד האוצר להחזיר לה רק 1,000 לירות לשנה, אף-על-פי שהוא גובה כעת 8,000 לירות ויותר.

אבקש לדעת:

כיצד מחשב משרד האוצר את ההחזר של מס רכוש על בניינים לרשויות המקומיות הערביות?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

האוצר מחשב הסכומים בהתאם להסכם שנועד בין הממשלה לבין מרכז השלטון המקומי. לפי הסכם זה מקבלות הרשויות המקומיות אחוז מהכנסות הממשלה ממסים העושה לאחוז של איונות הרכוש מהכנסות הממשלה שגבתה בשנים 1964/65 ו-1966/67.

הרשויות המקומיות מקבלות את חלקן בהתאם להסכם. עם זה דואג משרד הפנים למציאת נוסחה מחוקת על מנת להתגבר על הנתונים שהם נוצאה של קביעת שנים מסוימות כבסיס לחלוקה, כפי שמעיד השואל בצדק.

8. מיצויים לבעלי נכסים שהופקעו במרכז המסחרי הישן בירושלים

חבר-הכנסת י. הורביץ שאל את שר האוצר ביום ב' בשבט תשל"א (28 בינואר 1971):

הגיע אלי מכתב מאת ועד התושבים ברחוב ממילא בירושלים, בו הם טוענים כי ב-28 באוקטובר 1970 קיבלו התושבים ובעלי העסקים בגושים 30033-30034 צו הפקעה. המדובר ב-360 משפחות מרובות ילדים הגרות באזור ועוד 350 בעלי עסקים.

אבקש לדעת:

1. האם הפרטים הללו נכונים?
2. אם כן - מה היא המטרה בהפקעת הגושים הנ"ל?
3. מה הוא הפיצוי הנאות שבכוונת המשרד לתת לתושבים ולבעלי העסקים בגושים הנ"ל, ועל-פי איזה בסיס יחושב הפיצוי המלא?

עובדי חברות רחוב בשכונת בקעה כדי לטפל באותם גערים? אם כן - כמה? אם לא - מדוע?

4. האם עובדי משרד עומדים בקשר עם משטרת ירושלים כדי להגן על מעון "בית הנערה" עד אשר יימצא לו דיור חלוף?

שר-הסעד מ. חוני:

לשאלה 1: הידיעה נכונה בעיקרה.

לשאלה 2: כן. הועלו מספר הצעות אלטרנטיביות והן נבדקות. בכך לא סגי - כי להעברת המעון יידרש תקציב שלא היה חזוי מראש. לכשיימצא מקום מתאים נצטרך למצוא, יחד עם עיריית ירושלים, את התקציב הדרוש.

לשאלה 3: המשרד יום וקיים דיון משותף עם אנשי השירותים בסביבה, בכללם אנשי עיריית ירושלים, ובו סוכם: א. להעביר את המעון לסביבה מתאימה יותר; ב. המודר לעבודה קהילתית בעיריית ירושלים יעבד תכנית לטיפול בחברות שבשכונת בקעה והמשרד יסייע לו במימוש התכנית.

יש לדעת כי משרדנו פועל במקומות השונים בארץ באמצעות הרשויות המקומיות; על אחת כמה וכמה כאשר מדובר בערים הגדולות.

טרם קיבלנו תכנית זו, ואנו מצפים לקבלה.

לשאלה 4: כן.

6. שיחור כליות מלאכותיות מנמל אשדוד

חבר-הכנסת ש. לורנץ שאל את שר האוצר ביום ג' בטבת תשל"א (31 בדצמבר 1970):

בכתבה שפורסמה בעתון "מעריב" מיום א' בטבת תשל"א (9 בדצמבר 1970), תחת הכותרת "חולי כליות שנגזר דינם למוות", נאמר כי "בית-החולים שערי צדק בירושלים נאלץ לדחות הוצאת שתי כליות מלאכותיות מנמל אשדוד בגלל המסים".

אבקש לדעת:

1. האם ידוע לכבוד השר הדעתו של שר הבריאות בכנסת בתשובתו להצעה הדהופה לסדר-היום בעניין המחסור בכליות מלאכותיות, בה הוא מאשר שאמנם אנשים נדונים למוות בגלל מחסור בכליות מלאכותיות?
2. האם הגיע לידעת השר העובדה שבית-החולים "שערי צדק" דחה את הוצאת הכליות מהנמל בגלל המסים?

3. האם יש עוד כליות מלאכותיות שאין מוציאים אותן מהנמל בגלל המסים המוטלים עליהן? אם כן - מה מספרן?

4. בהתחשב בסכנת החיים שבה נתונים חולים רבים בגלל המחסור בכליות מלאכותיות - האם יתן כבוד השר הוראה מיידית לשחרר כליות אלה מתשלומי מכס ומסים המוטלים עליהן?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

1. קראתי את דבריו של שר הבריאות.
2. לא היה עיכוב בשיחור שתי הכליות המלאכותיות שהגיעו למעון בית-החולים "שערי צדק".
3. בירורינו העלו כי לא היה בגמלים כל עיכוב בשיחור כליות מלאכותיות שהיו מיועדות גם לבתי-חולים אחרים.

ד. כן.

ה. ראה תשובתי לשאלה ג'.

ו. זה אינו בריביצוע משום ש-85% מהשטח מכוסה על-ידי קרקע השייכת לממשלה ולעיריית ירושלים, בעוד שהשטח השייך לפרטים רובו ככולו מופצל לחלקות קטנות ביותר, וכן משום שניצולו של השטח המופקע יתחיל רק כמה שנים לאחר גמר תהליך ההפקעה. אגב, ברישה של השאלתה נאמר שההפקעה בוצעה על-ידי עיריית ירושלים. זה אינו מדייק. ההפקעה בוצעה כחוק על-ידי שר האוצר.

10. דרישה להקנות לישובים שברמת-הגולן זכויות של ישובי ספר

חבר-הכנסת א. שוסטק שאל את שר האוצר ביום ב' בשבט תשל"א (28 בינואר 1971):

לפי חוק מס רכוש וקרן פיצויים, תשכ"א-1961, סעיף 1, מוגדר ישוב ספר כישוב ששר האוצר, באישור ועדת הכספים של הכנסת, הודיע עליו שהוא ישוב ספר. שר האוצר השתמש בסמכותו זו, למשל, שעה שהודיע מכוח סעיף 1 לחוק מס רכוש וקרן פיצויים, תשכ"א-1961, בתקנה שפורסמה ביום 20 באוגוסט 1970 בילקוט הפרסומים מס' 1654, עמוד 2744, כי הישובים דישון וכפר-גלעדי הם ישובי ספר.

קביעת ישובים כישובי ספר על-ידי שר האוצר מכוח הוראות חוק מס רכוש וקרן פיצויים עולה בקנה אחד עם הצורך להבטיח פיצוי נאות לאזרחי המדינה החשופים לפעולות איבה של האויב וניזוקים מפעולות אלה.

בנסיבות אלה, ונוכח העובדה כי ממשלת ישראל התירה רשמית התיישבות ישראלית ברמת-הגולן, ולאור היות המתישבים ברמת-הגולן אזרחים ישראלים — אבקש לדעת:

1. האם הוכרז על-ידי שר האוצר לפי סעיף 1 לחוק מס רכוש וקרן פיצויים, תשכ"א-1961, שכל הישובים הישראליים ברמת-הגולן הם ישובי ספר?
2. אם לאו — האם עומד שר האוצר לנקוט את הצעדים הדרושים להכריז על ישובי רמת-הגולן שהם ישובי ספר?

3. נוכח העובדה כי ישובי רמת-הגולן מוקמים בסיועה הרשמי של ממשלת ישראל — מה הם הגורמים שמנעו הכרזת השר על ישובים אלה כישובי ספר?

4. לאור מקומם של ישובי רמת-הגולן, קרבתם לגבול וחשיפתם למעשי איבה של כוחות האויב, אף יותר מישובים כדפנה ודישון (אשר הוכרזו על-ידי השר כישובי ספר) — האם זכאים המתיישבים לכל ההקלות והזכויות המשמורות לאזרחים באזורי ספר?

5. האם בעקבות הכרזה על רמת-הגולן כאזור ספר תישמרה כל הזכויות של ישראלים שם ורטרואק-טיבית מתחילת ישיבתם באזור?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

לשאלות 1 ו-3: התשובה שלילית. חוק מס רכוש וקרן פיצויים איננו חל על ישובי רמת-הגולן.

לשאלות 2 ו-4: בקרוב תוקינה הזכויות האלה לישובים ברמת-הגולן, במסגרת תקנות שבדעת שר

4. האם יש בתכנית המשרד לשלב את התושבים ובעלי העסקים, הנמצאים במקום זה שנים רבות, בתכנית הפיתוח, על-ידי מתן זכות קדימה לרכישת מבנים בשטח ועל-ידי מתן הטבות ניכרות ברכישות הנ"ל?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

1. הפרטים נכונים ופורסמו בילקוט הפרסומים 1656, עמוד 2808, מיום 30 באוגוסט 1970.

2. המטרה היא שיקום ופיתוח מחדש של המרכז המסחרי של ירושלים מלפני מלחמת העצמאות, על-ידי הקמת מרכז עסקים כחלק ממרכז העסקים הראשי של ירושלים רבתי. שיקום האזור הוא חיוני להמשך פיתוחה הדינמי של ירושלים. אזור זה, המגשר בין העיר העתיקה והחדשה, מתאים ביותר לפיתוח מרכז עסקים.

3. הפיצוי יינתן על-פי הוראות פקודת הקרקעות (רכישה לצרכי ציבור), 1943, תוך שמירה מירבית לבל יקופחו בעלי הנכסים והמחזיקים בהם.

4. זה אינו בריביצוע. אופיים של העסקים הנמציים בשטח אינו מתאים לאופי העסקים החזויים. רובם המכריע עוסקים בתעשייה זעירה ומלאכה, שלמענם הוקצו אזורים אחרים בירושלים. נעשים כל המאמצים לעודד לחלק ניכר מבעלי העסקים בענפי התעשייה הזעירה והמלאכה לעבור לאותם אזורים מתאימים. כן יינתן סיוע לתושבי האזור למצוא דיור אלטרנטיבי.

9. פיצויים נאותים לבעלי נכסים מופקעים בירושלים

חבר-הכנסת ש. כהן שאל את שר האוצר ביום ב' בשבט תשל"א (28 בינואר 1971):

לאחר שעיריית ירושלים הפקיעה את הגושים 30033 — 30034 שברחוב ממילא נוצרה התמרמרות אצל דיירי שטח זה.

אבקש לדעת:

- א. מה היא מטרת ההפקעה?
- ב. מה הן תכניות ניצול השטח?
- ג. איזה פיצוי יינתן, או ניתן, לבעלי השטח המופקע ועל איזה בסיס חושב?
- ד. האם תכניות ניצול השטח משתלבות במסגרת תכנית-האב החדשה של הבירה?

ה. האם יינתן פיצוי לבעלי העסקים לא רק על רכושם, אלא גם על ההפסד הכרוך בחיסול עסק קיים?

ו. האם תינתן לבעלי הרכוש המופקע זכות קדימה ליטול חלק באזור שיפותח בעתיד?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

א. ההפקעה בוצעה בצו של שר האוצר, ומטרתה שיקום ופיתוח מחדש של המרכז המסחרי של ירושלים מלפני מלחמת העצמאות. שיקום האזור הוא חיוני להמשך פיתוחה הדינמי של בירת ישראל. אזור זה, המגשר בין העיר העתיקה והחדשה, מתאים ביותר לפיתוח מרכז עסקים.

ב. הקמת מרכז עסקים כחלק ממרכז העסקים הראשי של ירושלים רבתי.

ג. הפיצוי יינתן על-פי הוראות פקודת הקרקעות (רכישה לצרכי ציבור), 1943, תוך שמירה מירבית לבל יקופחו בעלי הנכסים והמחזיקים בהם.

חוברת י"ז, ישיבה קנ"ח

— שאלות ותשובות (דינשטיין, אבנרי, קשת, ארבל-אלמוזילנו); סקירת שר החקלאות על פעולות משרדו (קשת, גבתי) —

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

כרגע אין כל כוונה כזאת. אין אני אומר שלא עשויה להתגבש הצעה כזאת, אבל כרגע אין כל כוונה בממשלה למכור את מניותיה במוסדות הבנקאיים הללו.

12. נתונים על כמות הנפט שהורמו בצינור

אילת—אשקלון

חברת הכנסת ש. ארבל-אלמוזילנו שאלה את שר האוצר ביום כ' בשבט תשל"א (15 בפברואר 1971):

בעתון "הארץ" מיום 31 בינואר 1971 פורסם: "רק 11 מיליון טונות נפט גלמי הורמו בצינור אילת—אשקלון בעשרת החודשים של שנת 1970 שבהם פעל הצינור, וזה במקום 17 מיליון טונות לפי התכנית".

רצוני לשאול:

1. האם הפירסום תואם את המציאות?
2. אם כן — מה היו הסיבות לפיגור בכמות הנפט שהורמה בצינור לעומת האומדן שנקבע?
3. כמה טונות יורמו לפי האומדן בשנת 1971?
4. האם ננקטו האמצעים הדרושים כדי לסתום את הפער שבין האומדן לבין ההורמה הריאלית של הנפט בשנת 1971?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

לשאלה 1: לפי התכנית אמור היה הצינור להעביר בשנת ההפעלה הראשונה כמות של 14 מיליון טונות. למעשה הועברה כמות של 11 מיליון טונות.

לשאלה 2: האיחור בהפעלת הצינור והעדר מיכ"ליות מתאימות היו הסיבות להקטנת הכמות.

לשאלה 3: בשנת 1971 יורמו, לפי התיכנון, כ-20 מיליון טונות.

לשאלה 4: התשובה היא חיובית.

האוצר להתקין מכוח סעיף 46 לחוק מס רכוש וקרן פיצויים.

אולם גם היום, במקרה שנגרם נזק כתוצאה מפעור-לות מלחמה או איבה, מפוצים הישובים החקלאיים שבר-מת-הגולן באותה מידה שמפוצים ישובים חקלאיים שהוכרו כישובי ספר לצורך חוק מס רכוש וקרן פיצויים. פיצוי זה נעשה בדרך מענק תקציבי.

לשאלה 5: במסגרת תשובתי לסעיפים 2 ו-4 התשובה היא חיובית.

11. ידיעה על החלטת הממשלה למכור מניותיה במוסדות בנקאיים

חברת הכנסת א. אבנרי שאל את שר האוצר ביום ב' בשבט תשל"א (28 בינואר 1971):

"הארץ" של יום 18 בינואר 1971 מוסר כי הממשלה החליטה למכור את מניותיה בשבעה מוסדות בנקאיים ולהשאיר לעצמה מניות רק בשלושה בנקים: לפיתוח התעשייה, לחקלאות, וטפחות.

הנני מבקש לדעת:

1. האם הידיעה הנ"ל נכונה?
2. אם היא נכונה — מה הן הסיבות למכירת המניות?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

לשאלה 1: הידיעה איננה נכונה. הצעה למכירת מניות שבידי הממשלה טעונה החלטת ממשלה. הצעה מעין זו לא הובאה לממשלה, וממילא לא קיימת החלטה בעניין זה.

לשאלה 2: תשובתי הקודמת עונה גם עליה.

היו"ר ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחברת הכנסת אבנרי.

אנרי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
האם יוכל כבוד סגן השר לגלות אם יש במשרד האוצר כוונה כזאת?

ג. סקירת שר החקלאות על פעולות משרדו

הבצורת החלקית, בדרום הארץ בעיקר, היה יכול החיטה נמוך יותר מאשר בתשכ"ט והגיע ל-125,000 טון לעומת 156,000 בתשכ"ט. גם יבול הכותנה הכובי; על-אף גדול שטח המזרע ב-12,000 דונם הגיע יבול סיבי הכותנה ל-35,800 טון, לעומת יבול של 42,000 טון שהיה צפוי. סיבת היבול הירוד בכותנה נעוצה בתנאים אקלימי-מיים מיוחדים ששרדו בכמה אזורים בארץ, בגליל העליון ובאזור התיכון, וגרמו ירידת היבולים. לעומת זה היו יבולי כותנה טובים בכמה אזורים אחרים: בעמקים ובגליל המערבי.

בעקבות העלייה בייצור סיפיקה החקלאות את הביקוש בתוצרת טרייה בצורה סדירה מבלי שהורגש מחסור וגם בלי בעיות של עדפי תוצרת.

המצב הכללי של החקלאות: התפוקה החקלאית בתמורה בתשל"ה הסתכמה ב-1.814 מיליארד ל"י לעומת 1.722 מיליארד ל"י בתשכ"ט; עלייה של 92 מיליון ל"י או 5.3%. כאמור היה הגידול הריאלי של התפוקה 7.7%, אולם מחירי התוצרת החקלאית ירדו במשך השנה הזאת

היו"ר ב. צ. קשת:

אנו ניגשים עתה לסעיף ג' בסדר-היום: סקירת שר החקלאות על פעולות משרדו ודיון. ועדת הכנסת קבעה לדיון זה 3 שעות. רשות הדיבור לשר החקלאות.

שר החקלאות ת. גבתי:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. רצוני לסקור את ההתפתחויות בחקלאות ישראל בשנה האחרונה, להציג לפניכם את הסיכומים של השנה החקלאית תשל"ה ולעמוד על המתרחש בחודשים הראשונים של תשל"ה. נוסף על זה רצוני להביא לפניכם את הקווים הכלליים של תכנית ההומש לפיתוח החקלאות לשנים 1971-1975.

גידול הייצור החקלאי בתשל"ה: הייצור בענפי החקלאות גדל בתשל"ה ב-7.7% לעומת 3% בתשכ"ט. הייצור גדל במרבית הענפים: ירקות, תפוחי אדמה ומקשה 8%, הדרים 12.2%, חלב 7%, ביצים 8%, דגים 11%. גם כמויות הפירות ואגוזי אדמה גדלו לעומת תשכ"ט. עקב

ב-2.2% הדבר גרם ירידה ניכרת בהכנסות החקלאים בהשוואה למצב בשנת תשכ"ט, כשהייצור החקלאי גדל ב-3% וערך התפוקה גדל ב-7% בזכות עליית מחירי התוצרת ב-4%. נוסף על זה חלה בתשל"ל עלייה במחירי התשומה הקנויה לחקלאות ב-3.3%. כתוצאה מכך לא חלה כמעט כל עלייה בהכנסה הנובעת מענף החקלאות, שהגיעה ל-964 מיליון ל"י לעומת 960 מיליון בתשכ"ט, היינו עלייה ב-0.4% בלבד. לצורך השוואה אציין עלייה של 4.8% בתשכ"ט לעומת תשכ"ח. הכנסתם של בעלי המשקים ירדה ב-4.1% לעומת השנה הקודמת, כתוצאה מן העלייה האפסית בהכנסה (0.4%), לעומת עלייה גדולה בשכר העבודה (11.5%) ובריבית (11%).

גם יצוא התוצרת החקלאית המעובדת גדל מ-45 מיליון דולר ל-53 מיליון דולר בתשל"ל. היצוא העיקרי של התוצרת המעובדת הוא של מוצרי הדרים ומוצרי ירקות, בעיקר עגבניות. היצוא של תוצרת טריה מתרכז עתה במספר מוצרים קטן יותר מאשר בשנים הקודמות. מנסיון העבר הסקנו מסקנות על סיכויי הפיתוח של מוצרי היצוא השונים. יש כמה סוגי תוצרת שהפסקנו לייצא אותם אחרי שנוכחנו לדעת שאין סיכוי שנוכל לקבל בעדם תמורה מתאימה בשווקים. לעומת זה ריכזנו את המאמצים בפיתוח היצוא של אותם מוצרים שבהם אנו מסוגלים לעמוד בהתחרות עם התוצרת המגיעה מארצות אחרות. הגדלנו במידה ניכרת את יצוא הפלפל, הסלרי, האבטיחים, תות-השדה, המלונים, האבוקדו והפרחים. אנו חווים גידול ניכר ביצוא המוצרים האלה בעונה השוטפת. לפי התכנית נייצא בעונה זו מוצרי חקלאות, פרט להדרים, בסכום של 47 מיליון דולר, היינו ב-7.5 מיליון דולר יותר מאשר בעונה הקודמת. אנו נמצאים עתה באמצע העונה ולפי הסיכומים של היצוא בחודשים האחרונים סביר להניח, כי אכן נבצע את התכנית במ-לואה. התוצרת שלנו רכשה מוניטין בשווקים בגלל איכו-תה המשובחת, צורת האריזה והאירגון הטוב של היצוא המבוצע על-ידי אגרוסקופ. היבוא מתנהל עד כה כמעט ללא הפרעות, והמחירים בשווקים הם משיעור רצון.

אני חווה גם גידול ניכר ביצוא התוצרת המעובדת בשנים הקדומות. עם גידול הייצור של הדרים והקפדת יתר על טיב הפרי הטרי הנשלח לחוץ-לארץ גדלות כמויות הפרי המופנות לתעשייה. נוסף על זה אנו ממשי-כים להרחיב את השטחים לגידול ירקות לשימורים, בראש וראשונה גידול עגבניות לעיבוד תעשייתי. החקל-אות ותעשיית השימורים גם יחד התגברו כבר על קשיי הייצור והשיווק שהיו בשנים האחרונות. התוצרת שלנו כבשה שווקים חדשים למוצרי העגבניות, ואני מקווה שנוכל לפתח את גידול העגבניות לתעשייה בממדים גדולים. הוחל גם בפיתוח תעשייה של ירקות ופירות מוקפאים. בית-חרושת ראשון מסוגו בארץ הוקם באש-דוד והתחיל עתה בייצור; מפעל שני להקפאה נמצא בשלב של תכנון. הדבר יאפשר לצרף לרשימת מוצרי היצוא שורה ארוכה של מוצרים חקלאיים נוספים שיגוונו את ענף הירקות ויאפשרו את הרחבתו.

המצב בענף ההדרים: כפי שהזכרתי קודם נקלע ענף ההדרים בשנת תשל"ל למשבר חמור מאד שנגרם על-ידי ירידת מחירים לפרי שיוצא לשוקי אירופה לרמה שעוד לא היתה כמוה. בשנת תשל"ל היו יכולים גבוהים של הדרים בארץ ובארצות האחרות המגדלות הדרים באגן הים התיכון. כמויות הפרי שהגיעו לשווקים היו מעבר לכוח הקליטה שלהם, ובאמצע העונה התחילה הידרדות המחירים וזו לא נפסקה עד סוף העונה. כתוצאה מכך נגרמו הפסדים גדולים מאד למגדלי ההדרים בארץ. המשבר פגע בתפוחי זהב, בעיקר מזן הוולנסיה, שהופיעו בשווקים בעיצומו של המשבר, ובמידה פחותה בון הש-מוטי. לעומת זה לא סבלו האשכוליות מירידת המחירים. אף-על-פי שכמות האשכוליות שיוצא בתשל"ל היתה גדולה במידה ניכרת מהכמות שיוצאה בתשכ"ט, הרי נמכרו האשכוליות במחירים שלא היו נמוכים מן המחיר

ב-2.2%. הדבר גרם ירידה ניכרת בהכנסות החקלאים בהשוואה למצב בשנת תשכ"ט, כשהייצור החקלאי גדל ב-3% וערך התפוקה גדל ב-7% בזכות עליית מחירי התוצרת ב-4%. נוסף על זה חלה בתשל"ל עלייה במחירי התשומה הקנויה לחקלאות ב-3.3%. כתוצאה מכך לא חלה כמעט כל עלייה בהכנסה הנובעת מענף החקלאות, שהגיעה ל-964 מיליון ל"י לעומת 960 מיליון בתשכ"ט, היינו עלייה ב-0.4% בלבד. לצורך השוואה אציין עלייה של 4.8% בתשכ"ט לעומת תשכ"ח. הכנסתם של בעלי המשקים ירדה ב-4.1% לעומת השנה הקודמת, כתוצאה מן העלייה האפסית בהכנסה (0.4%), לעומת עלייה גדולה בשכר העבודה (11.5%) ובריבית (11%).

בעקבות ההתפתחות הזאת חלה נסיגה גדולה בהכ-נסה הממוצעת למועסק בחקלאות בהשוואה להכנסתם של המועסקים בענפי המשק האחרים. ההכנסה המ-צעת מן מועסק יהודי בחקלאות הגיעה בתשכ"ו ל-83% מן ההכנסה הממוצעת של המועסקים בענפי המשק האחרים; היא ירדה ל-79% בתשכ"ח, ל-78% בתשכ"ט, ובתשל"ל היא הגיעה לנקודת שפל של 69%. הדבר נובע מירידת ההכנסה של החקלאי בתשל"ל ומ-עלייה יחסית של הכנסתם של המועסקים בענפי המשק האחרים. מצב זה מחייב אותנו לנקוט אמצעים להעלאת ההכנסות של החקלאים כדי להקטין את הפער הגדול שנוצר בין הכנסותיהם להכנסות המועסקים בענפי המשק האחרים. המצב הקיים טומן גחון סכנות חמורות לקיומו של הכפר היהודי, ועלול לגרום לנטישת אדמה על-ידי חקלאים, מחוסר אפשרות להתיישב ברמת חיים מתאימה.

ירידת מחירי התפוקה בחקלאות נבעה בעיקר מירידת המחירים של ההדרים ליצוא, שנגרמה בשל ערפי הפרי שגשלו לשווקים, וגם מירידת המחירים של פירות אחרים ששוקו בארץ. מחירי הסוגים האחרים של תוצרת חקלאית לא ירדו, ובענפים מסוימים היתה גם עלייה קטנה לעומת השנה שעברה. אולם לנוכח עליית מחירי התשומה הקנויה והתייקרות שכר העבודה וה-ריבית ירדה גם רווחיותם של הענפים האלה. על המצב בענף ההדרים, שנקלע בשנה האחרונה למשבר חמור ביותר, אעמוד עוד במשך דברי.

באוגוסט 1970 הוטל היטל של 20% על מוצרי היבוא, שגרר אחריו התייקרות של התשומה הקנויה בחקלאות, במיוחד מספוא לבעלי חיים, חמרי הדברה וכו'. כדי לאון את ההוצאה הנוספת הועלו המחירים של כמה סוגי תוצרת חקלאית, ולגבי סוגים אחרים הגודלה הסובסידיה. בדרך כלל היתה בשלוש השנים האחרונות מגמה להקטנת הסובסידיות הניתנות לחקל-אות: הן הסובסידיות הישירות והן התמיכות לחמרי ייצור. סך כל הסובסידיות לחקלאות פחת מ-136 מיליון בתשכ"ח ל-122 מיליון בתשל"ל, על אף הגידול הניכר בייצור. ואולם בשל התייקרות התשומות בגלל ההיטל על היבוא לא היתה ברירה אלא להגדיל את הסובסידיות לחקלאות בתשל"א בסכום ניכר.

היצוא החקלאי: היצוא החקלאי המשיך להתפתח בתשל"ל בצורה המניחה את הדעת. היצוא הכולל של תוצרת טרייה הגיע ל-129 מיליון דולר, לעומת 114 מיליון דולר בתשכ"ט. יצוא הדרים גדל בשני מיליון דולר, מ-87 ל-89, היצוא האחר גדל מ-26.5 ל-39.6 מיליון דולר. הגידול העיקרי היה ביצוא ירקות שגדל

בשוקים ואנו מקבלים עתה בעד הפרי שלנו תמורה גבוהה הרבה יותר מאשר קיבלנו אשתקד.

נקווה שמצב זה יימשך עד סוף העונה ומגדלי ההדרים יפוצו במידת מה על ההפסדים שסבלו אשתקד.

כמה מלים על המצב בענפי החקלאות האחרים. בזכות תיכונן הייצור בענפי החקלאות המיועדים להספקת מזון לאוכלוסיה הגענו בתש"ל בדרך כלל לאיזון כמעט מלא בין הייצור ובין הביקוש. ייצור החלב גדל במידה שמספקת את הביקוש שגדל מבלי שיורגש מחסור, וגם לא נוצרו עודפים. גם בענף הלול הגענו לייצור ביצים ובשר עוף שיפיקו את מלוא הצריכה של האוכלוסיה. השנה לא נאלצנו לייבא ביצים מחוץ-לארץ בחדשים מסויימים, כפי שקרה בשנה הקודמת. גם בחדשים הראשונים של תשל"א נמשך ייצור החלב והביצים לפי התכנית ובהתאם לביקוש שיש למצרכים אלה. רק בייצור בשר העוף חלו תנודות גדולות בחדשים האחרונים. עם היסול מחלת הניוקסקל בעופות קפץ בבת אחת הייצור של בשר עוף מ-7,500 טון בחודש דצמבר 1969 ל-11,000 טון בחודש דצמבר 1970. במשך תקופה מסויימת נוצרו עודפי בשר במשקים ומחירי בשר העוף ירד ב-30 עד 40 אחוז. הדבר גרם קשיים למגדלי העופות, שלא יכלו לשווק את הפטמים בומן ונאלצו לחזיק אותם בלולים זמן נוסף. הוא גרם גם הוצאה די גדולה לאוצר לכיסוי ההפרש בין המחיר שנתקבל בשוק לבין מחיר המינימום המובטח. כך, למשל, בשל ירידת המחירים בחודש נובמבר 1970 בשיעור ממוצע של 0.5 ל"י לק"ג בשר פטמים מתחת למחיר המינימום שנקבע, הגיעה ההוצאה הנוספת של משרד האוצר להשלמת המחיר ליצרנים לסכום של 2.75 מיליון ל"י.

מצב דומה לזה היה גם בייצור בשר תרנגולי הודו, שחרג במידה רבה ממסגרת התיכונן. במקרה חלה ירידת המחירים של בשר העוף בתקופה שבה נתגלו קשיים ביבוא בשר בקר קפוא וחלה עליה דרסטית של מחירו. ההפרש הגדול שנוצר בין מחירי בשר העוף ובשר הבקר גרם גידול הצריכה של בשר עוף, בחלקה, במקום בשר בקר. בקשר עם זה תיכנן משרד החקלאות להגדיל את הייצור בשר העוף לשנה הזאת. צריכת כמויות נוספות של בשר עוף במקום בשר בקר עשויה לחסוך לאוצר המדינה סכומים גדולים של מטבע-חוץ. המרכיב של מטבע-חוץ בייצור בשר עוף הוא כמחצית הסכום שאנו מוציאים לקניית בשר בקר. אחרי שנשתיים משב העודפים חזרו מחירי בשר העוף לדרמתם הקודמת. אנו דואגים עכשיו, כפי שאמרת, להגברת הייצור של בשר עוף בחדשים הקרובים בכדי שאפשר יהיה לספק את מלוא הצריכה גם אם הביקוש יגבר.

אספקת הירקות והפירות היתה סדירה במשך כל השנה, פרט לתקופות קצרות כאשר נוצר מחסור קל, או עודפים מסויימים, בגלל תנאים אקלימיים מיוחדים שהיו בראשית החורף.

מצב המים: בסקירתו בכנסת בשנה שעברה ציינתי את ההטבה שחלה באוצרות המים בזכות שתי השנים הגשומות שהיו לפני כן. הכנרת התמלאה, מליחות מימיה ירדה עד ל-245 מ"ג כלור לליטר, וגם מצב האקוויפד של הטורון בצפון הארץ ובמרכזה הוטב בהרבה. לעומת זאת נשאר המצב חמור בחלק הדרומי של הארץ. בנקודים עדיין להתנבא איך יושפעו מאגרי המים מעונת גשמים זו. צריכת המים עלתה בשנים האחרונות, משנה לשנה.

רים שבשנה הקודמת. ההסבר לכך הוא, שאנו הספקים העיקריים של אשכוליות לשוקי אירופה, ואילו ספרד ומרוקו, שהן המתחרות העיקריות שלנו בשיווק תפוחי זהב, אינן מייצאות אשכוליות.

כתוצאה מהתנאים ששרדו בשוק נוצר מצב, שאף-על-פי שיבול ההדרים היה בתש"ל גדול ב-78,000 טון לעומת היבול של השנה הקודמת והגיע ל-1,256 אלף טון, הרי התמורה שנתקבלה בעד היבול היתה בשבעה מיליון ל"י פחות מן התמורה שנתקבלה בעד יבול ההדרים בתשכ"ט. מלבד זה עלו הוצאות העיבוד, הקטיף והאריזה. כתוצאה מכך ירדה ההכנסה הנקייה לדונם שמוטי מ-214 ל"י בתשכ"ט ל-165 ל"י בתש"ל, ולגבי דונם ולנסייה, שהכנסתו בתשכ"ט הגיעה ל-402 ל"י, נסתתימה עונת תש"ל בהפסד של 63 ל"י.

מצב זה השרה זכאון רב בחוגי הפרדסנים, והיתה צפויה סכנה ששטחים ניכרים של הדרים יונחו בגלל חוסר אפשרות של בעליהם להשקיע את הכסף הדרוש לעיבוד הפרדסים לקראת תשל"א.

מאידך גיסא חשף המשבר הזה כמה ליקויים של הענף, שיש צורך לתקנם בכדי לחסן אותו בפני משב-רים נוספים. המצב חייב פעולה מהירה, ולכן מניתי ועדה בראשותו של מנכ"ל משרד החקלאות מר א. ברום, שבה משתתפים נציגי משרד האוצר, משרד החקלאות והמועצה לשיווק פרי הדר, והוטל עליה לבדוק את המצב של ענף ההדרים ולהמליץ על דרכים ואמצעים לשיפורו.

הוועדה טיפלה בראש וראשונה בבעיות הדחופות הנובעות מהמשבר שבעבר על ענף ההדרים והציעה שורה של הצעות המכוונות להקל את מצב מגדלי ההדרים לאלתר, כדי לאפשר להם את המשך העיבוד הסדיר של הפרדסים. לפי המלצות אלו, שהוגשו לוועדת השרים לענייני כלכלה, הוגדל האשראי לעיבוד הפרדסים מ-100 ל"י לדונם, ולשמוטי ב-25 ל"י לדונם. מתוך סך כל ההלוואות, שניתנו לעיבוד דונם, לולנסיה קבע סכום של 125 ל"י כהלוואה עומדת, ולשמוטי 35 ל"י. הוסכם שבשנים העונות 1970/71 ו-1971/72 יתקיים דיון חוזר על גודל ההלוואות אלו. הנוסף על זה הוגדלה השתתפות הממשלה במחירי הבררה הנמסרת לתעשיית השימורים והוקצה עוד סכום של ארבעה מיליון ל"י לפיתוח שווקים נוספים. העלאת התמריץ ליצוא ההדרים מ-55 אגורות ל-1.05 ל"י לדולר סייעה גם היא להקטנת ההפסדים שנגרמו למגדלים.

ועדת ברום מסויימת עתה את עבודתה והיא עומדת להגיש שורה של המלצות המכוונות לחיזוק המצב בענף על-ידי פעולות לטווח ארוך יותר. מבלי לחכות להמלצות הוועדה נרתם משרד החקלאות לפעולה מקיפה להרחבת ההדרכה הניתנת לפרדסנים ולעריכת סקר יסודי על מצב הפרדסים שמצבם ירוד, כדי לקבוע את האמצעים להב-ראתם. גם המועצה לשיווק פרי הדר הפיקה לקח מן הנסיון המר של השנה האחרונה ונקטה שורה של אמצעים לשיפור איכות הפרי המיוצא ולשיכלול צורות השיווק באירופה.

חלק מן האמצעים האלה שנגטו נתנו כבר תוצאות טובות. אנו נמצאים עתה בעיצומה של עונת הקטיף והייצוא. הפרי שנשלח עד כה נתקבל יפה בשווקים. נוסף על זה פגע השנה כפור בפרדסי ספרד והייצוא של תפוחי זהב מספרד פחת במידה ניכרת. בשל כך עלו המחירים

בהתאם למגמות שנקבעו על-ידי משרד החקלאות וכי תיאום עם הרשות לתיכנון כלכלי. תכנית זו תאפשר לחקלאים לתכנן את פיתוח משקיהם בהתאם למגמות אלו ובמסגרת תכנית הפיתוח האזורית.

מטרות הפיתוח כפי שמצאו את ביטוי בתכנית החומש הן: א. הרחבת הייצור החקלאי כדי לספק את הביקוש למוון ולתוצרת חקלאית אחרת, ביקוש אשר הולך וגדל משנה לשנה כתוצאה מגידול האוכלוסייה ועליית רמת החיים. ב. הגדלת היצוא של תוצרת חקלאית טריה ומעובדת. ג. החלפת יבוא.

התכנית לוקחת בחשבון גידול הייצור אף-על-פי שלא יגדל שטח הקרקע המעובד, ואנו חוזים תוספת מים להשקיה לכל היותר בגבול של 1% בשנה, היינו עד 50 מיליון ממ"ק נוספים במשך חמש שנים, וגם בזה אין בטחון מלא.

פיתוח הייצור מתבסס על ניצול יעיל יותר של המים שיש לנו, על העלאת היבולים על-ידי שיכלולים אגרוטכניים ועל הרחבת שטחי הגידולים האינטנסיביים המיועדים בעיקר ליצוא.

בגלל המגבלות של המים ושל אפשרויות השיווק תגדל תפוקת החקלאות בתקופה זו בקצב של 5-6 אחוזים בשנה בממוצע, ובסך-הכל ב-35% במשך כל התקופה. ערך התפוקה בתמורה יגיע בשנת 1975 ל-2,450 מיליון ל"י לעומת 1,800 מיליון בתשל"א, היינו תוספת ייצור בסכום של 650 מיליון ל"י במחירי תשל"א.

כמחצית התפוקה הנוספת תהיה מיועדת לצרכיה בארץ וכמחציתה ליצוא. היצוא של התוצרת הטריה יגיע, לפי הערכתנו, ב-1975 ל-200 מיליון דולר לעומת 130 מיליון דולר בתשל"א. נוסף על זה יגדל היצוא של תוצרת חקלאית מעובדת במידה רבה ויגיע, לפי התכ-נית ב-1975 ל-92 מיליון דולר לעומת 53 מיליון דולר בתשל"א וערך חומר הגלם ביצוא זה יגיע ל-115 מיליון ל"י. גידול הייצור של מוצרי בעלי-חיים יותאם בעיקר לגידול הצריכה בארץ. לעומת זה פיתוח הייצור בענפי הירקות, המטעים והגננות יהיה הרבה יותר גמרא, כי רוב התוצרת הנוספת מיועדת ליצוא.

תכנית החומש חווה גידול התפוקה בענף ההדרים ב-20%. תחזית זו מבוססת על כניסת פרדסים צעירים לפוריות מלאה ועל העלאת הפוריות של פרדסים בזכות פעולות שאנו נוקטים לשיפור מצב הפרדסים הנמצאים במצב ירוד. נוסף על זה יינטעו בתקופה הזאת, לפי התכנית, 35,000 דונם הדרים נוספים, בעיקר אשכוליות וזנים קליפיים. בתקופת החומש יינטעו גם 12,000 דונם אבוקדו ומטעים סובטרופיים אחרים המיועדים ליצוא. נטיעה נוספת של עצי פרי אחרים תבוצע במסגרת הצריכה הנוספת של פירות. גם שטחי הכותנה ואגוזי האדמה, שחלק ניכר מיבולייהם מיועד ליצוא, יוגדלו בתקופה זו.

בענף הירקות לא יגדל הרבה השטח המיועד לייצור בשביל צריכה מקומית. עליית היבולים החזויה תוכל לכסות את הביקוש הנוסף. אולם יגדלו שטחי הירקות המיועדים ליצוא, בין כתוצרת טרייה ובין כתוצרת מעובדת.

התפתחות ניכרת חזויה גם בגידול פרחים. לפי התכנית יגיע יצוא הפרחים ב-1975 ל-15 מיליון דולר לעומת 5 מיליון דולר בתשל"א. זה יחייב להרחיב במידה

צריכת המים המתוקים בחקלאות גדלה ב-1969 ב-120 מיליון ממ"ק לעומת 1967. הצריכת המים הביחית גדלה גם היא ב-30 מיליון ממ"ק ותצרוכת המים בתעשייה עלתה ב-9 מיליון ממ"ק תוך שנתיים אלה.

מצב זה מחייב אותנו לנקוט כל האמצעים כדי למנוע ביזבוז מים ולנהוג חסכון מירבי בשימוש בהם. משרד החקלאות רואה את הבעיה הזאת כבעלת חשיבות ראשונה. במעלה ואנו משקיעים בשנים האחרונות הרבה אמצעים ומאמצים על-מנת לשכלל את שיטות ההשקיה ולחסוך מים. ואמנם התקדמנו במידה רבה מאוד. בעזרת המשרד פותחו שיטות חדשות של השקיה, כגון השקיה בטיפטוף, שודה ארוכה של אביזרים המאפשרים שמירה על כמויות המים הניתנות בכל השקיה, וסגירה אוטומטית של המים אחרי שהמנה המוקצבת הוצאה. חשיבות מיוחדת יש לשימוש במערכות ההשקיה החדשות בישובי הספר. נוסף על חסכון במים הן פותרות גם בעיות בטחון. במשך השנתיים האחרונות הוקצו למטרה זו סכומי כסף גדולים לישובים בעמק הירדן, עמק בית-שאן, לאורך גבול הלבנון וברצועת עזה.

מערכות השקיה אלו מאפשרות השקיה סדירה של השטחים מבלי שהחקלאים נאלצים לרדת לשדות בלילה או בשעות מוקדמות של הבוקר כדי לסגור את המים, כאשר קיימת סכנה לעלות על מוקשים או להיפגע מאש מחבלים. בשנה האחרונה פותחה גם מערכת השקיה אוטומטית המאפשרת לבצע את ההשקיה, להקצות את כמויות המים ולהעביר את המים משדה לשדה באמצעות פיקוד אלקטרוני מרכזי הנמצא בחצר המשק.

משרד החקלאות משיב מענקים והלוואות לביצוע העשקעות הדרושות לשיכלול מערכות ההשקיה.

תכנית שלוש-שנתית לייעול השימוש במים הוגשה לבנק העולמי במסגרת הבקשה למלווה בסכום של 20 מיליון דולר, שאושר על-ידי הבנק. לסעיף ייעול השימוש במים, איגום מי שטפונות ומפעלי ניקוז הוקצבו כ-9 מיליון דולר. בסך הכל נשקיע במשך שלוש שנים בסעיף פים אלה כ-120 מיליון לירות. בתקציב 1971/72 הוקצבו למטרה זו 35 מיליון ל"י; חלק מן הסכום הדרוש נקבל מן הבנק העולמי ואת היתר - מתקציב הפיתוח ומ-הלוואות מבנקים. אנו מניחים כי פעולות אלו יחסכו עשרות מיליוני מטרים מעוקבים מים לשנה.

ביומת משרד החקלאות נעשתה פעולה נוספת למניעת ביזבוז מים ברשויות המקומיות. הרשות העיר-ונית להספקת מים מנצאות במצב של הנוחה רבה. חלק מן הצינורות התיישנו ויש נזילות רבות הגורמות ביזבוז מים משווע. יש מקומות שבהם מגיע הפחת הגרם על-ידי הנזילות לאחוזים גבוהים מכלל המים הנצרכים. בשיתוף עם משרד האוצר ומשרד הפנים הוכנה תכנית לתקון הדרגתי של מצב הצנרת והחלפה שוטפת של הצינורות המתבלים שתחייב השקעה, במשך מספר שנים, של 150-180 מיליון לירות, בערך. הוחל כבר בביצוע תכנית זו. בשנת התקציב הבאה יושקעו 15 מיליוני לירות, מהם 40% מתקציב האוצר והיתר על-ידי הרשויות המקומיות.

תכנית החומש לפיתוח החקלאות: השנה סיימו את הכנת תכנית הפיתוח של החקלאות לחמש השנים: 1971-1975. מטרתה של התכנית, כמו של תכניות הפיתוח שקדמו לה, היא לערוך תחזית של פיתוח הייצור

חברת י"ז, ישיבה קנ"ח
— סקירת שר החקלאות על פעולות משרדו (גבתי) —

עוד כמה מלים על הפעולות בישובי ההר. ועדת הכלכלה של הכנסת השייכת עסקה בסוגיית מצבם הקשה של ישובי ההר. כתוצאה מכך הוקמה ועדת מנכ"לים של משרדי הממשלה הנוגעים בדבר והמחלקה להתיישבות לדיון בדרכים לשיפור מצבם הכלכלי ולהקלת תנאי חייהם של המתיישבים. עד כה גובשה שורה של המלצות הנוגעות לתחומי פיתוח התיירות והתעשייה ולתחומי החינוך והתרבות ובעיות מוניציפאליות. כל אלה יבואו בקרוב לאישור הממשלה.

כל זה נוסף על הפעולה הרגילה של המחלקה להתיישבות לביצוע התכנית, שסוכמה בזמנו, להבראת המצב בישובי ההר. במשך השנה האחרונה, 1970/71, הושקעו בישובי ההר, בפרוודור ירושלים ובגליל, 47 מיליון לירות. מזה: 31 מיליון לירות בפיתוח משקי, 11 מיליון לירות במפעלי מים אווריים ו-4.5 מיליון לירות בהכשרת קרקע. זה — נוסף על סכומים גדולים למדי שהושקעו בשיכון. במשך השנה הזאת הוכשרו 4,000 דונם קרקע, ניטעו 2,300 דונם מטעים חדשים ורושתו 3,000 דונם. נוסף על זה רושתו עוד כ-7,000 דונם ברשת מים בטוהובית בישובים לאורך גבול הלבנון. בנוסף על כך המשכנו בפעולות אחרות בתחום החקלאי, בעיקר על-ידי הקצאת חלק ניכר מתוספת המכסות בענף הלול לישובי ההר, ובהשלמת מפעלי המים לישובים אלה.

מינהל המחקר: פיתוח החקלאות בישראל מלווה מהיום הראשון בפעולות מחקר נרחבות מאוד. אי-אפשר להעלות על הדעת גידול דינמי של הייצור החקלאי ועליית הרמה המקצועית של חקלאותנו בלי תרומתם של מאות החוקרים ובעלי המקצוע השוקדים על קידום המחקר החקלאי.

כידוע התרכזו המחקר החקלאי בעיקרו במכון וולקני לחקר החקלאות. לבד מהמחקר קיימים עוד כמה מוסדות מחקר מצומצמים לנושאים ספציפיים.

ועדת שמונתה בזמנה על-ידי ראש הממשלה המנוח לוי אשכול, בראשותו של פרופסור קצ'לסקי, לאירגון פעולות המחקר הנעשות במסגרת ממשלתית, המליצה להקים מינהלים למחקר במשרדי החקלאות, המסחר והתעשייה והפיתוח, שירכזו את פעולות המחקר הקשורות במשרדים אלה. בהתאם לכך נעשות עתה הכנות להקמת מינהל המחקר במשרד החקלאות, שירכזו ייתאם את פעולות המחקר הנעשות במוסדות השונים הנמצאים בתחומי המשרד, ויכוון את תכניות המחקר. אני מקווה שמינהל המחקר יוקם באחד באפריל 1971 ויתחיל מיד בפעולותיו. אין לי ספק שהדבר יסייע במידה רבה לקידום המחקר בכל ענפי החקלאות ולניצול טוב יותר של כוח-האדם המקצועי העומד לרשותנו.

לבסוף כמה פסוקים על ההתיישבות החדשה. מאז סקירתי האחרונה בכנסת, לפני שנה, חלו שינויים רבים בהתיישבות החדשה. חלק מן הישובים שהוקמו לפני שנה ושנתיים, בעיקר, הישובים האזוריים או הישובים שאזורו, התקדמו מאז בבניית הישובים ובפיתוח המשקים. נוסף על זה הוקמו במישך השנה עוד ישובים חדשים. ברמת הגולן, נוסף על 12 הישובים שהוקמו קודם לכן, הוקם גם מרכז אזורי ומכונים תכנית להקמת מרכז אזורי שני וישוב חקלאי. בבקעת הירדן נוספה היאחזות אחת ושתי היאחויות נוספות עומדות לעלות בקרוב. שני ישובים חדשים הוקמו בצפון סיני ואחד

ניכרת את שטח החממות שייגע ל-1500 דונם לעומת 800 דונם הקיימים כיום.

לעומת גידול הייצור בשיעור של 35% ומעלה במשך חמש השנים חווה התכנית תוספת כוח-אדם רק בגובה לות של 2.6%. הדבר ניתן לביצוע בזכות ההתפתחות הטכנולוגית בחקלאות והעלייה הצפויה בפריון העבודה, מתוך הנחה כי בחמש השנים הקרובות תישך ההתקדמות בפיתוח הטכנולוגי ועליית הפריון כפי שהיו בשנים הקודמות. פירוש הדבר שאפשר יהיה להגדיל את הייצור החקלאי בהיקף של 650 מיליון לירות נוספות, כמעט בלי תוספת כוח-אדם.

פיתוח הייצור החקלאי בחמש השנים הבאות יחייב השקעות ניכרות בחקלאות. לפי התכנית יצטרפו להשקיע בתקופה זו 1,160 מיליון ל"י. מהן יושקעו כ-600 מיליון ל"י בחידוש הציוד ובהחלפתו בציוד משוכלל יותר שיעלה את פריון העבודה, ועוד 560 מיליון ל"י בהרחבת ענפים, בעיקר אלה שתוצרתם מיועדת ליצוא. נוסף על כך יהיה צורך להרחיב ולהוסיף מפעלים לטיפול בתוצרת החקלאית אחרי האסיף ולהכנתה לשייוק, כגון מנפטות לכותנה, מחסני אריזה, מחסני קירור וכו'.

הנסיון שהצטבר עד כה בתיכנון הייצור החקלאי נוסך בנו את הבטחון, כי תכנית זו ניתנת לביצוע ותשמש צעד חשוב בניצול מלא יותר של פוטנציאל הייצור הטמון בחקלאות על-אף המגבלות החמורות של קרקע ומים שאנו נתונים בהן.

בתקופה זו נצטרך, כמובן, להשקיע עוד סכומים ניכרים בפיתוח מקורות המים מן המעטים שנותרו עוד לפיתוח, כדי להבטיח את הספקת המים הדרושה לחקלאות ולספק את הכמויות הנוספות לצריכה ביתית ולתעשייה, שתידרשנה בתקופה זו בשל גידול האוכלוסיה ופיתוח התעשייה.

ביסוס ישובים חקלאיים: במליאת הכנסת אשתדך הרחבת את הדיבור על הפעולות שנגעו לביסוס הישובים הצעירים והחלשים. פעולה זו נמשכה גם השנה והקיפה בסך-הכל 139 ישובים, מהם 92 ישובים במסגרת סידרה ב' שהוחל בה לפני שלוש שנים. עד כה הוצאו 43 מיליון ל"י לביסוסם של ישובי סידרה ב', ולפי ההערכה נזדקק לסכום נוסף של 20 מיליון ל"י, לערך, כדי להשלים את צרכי הישובים הללו בהתאם לתקנים שנקבעו על-ידי המחלקה להתיישבות.

בד בבד הוחל בשנת 1969 בהוצאה לביסוס של ישובים מסידרה ג'. עד כה הוחל בטיפול ב-47 ישובים במסגרת סידרה זו ועד סוף שנת 1970 הושקעו בהם 11.5 מיליון ל"י. בתיאום עם שר האוצר אנו פועלים עתה כדי להרחיב את מסגרת הישובים בסידרה ג' ולקדם ככל האפשר את הוצאתם לביסוס. רוב הישובים היוצאים לביסוס, והעוברים מטיפול המחלקה להתיישבות של הסוכנות לטיפול הרגיל של משרד החקלאות, מצטרפים גם למסגרת הטיפול באשראי המרוכז. דהיינו, כל פעולה תיהם הכספיות מבוצעות באמצעות בנק אחד בלבד, תוך הדרכה ומעקב מתאימים מצד מומחי הבנק ומומחי משרד החקלאות כדי להבטיח את ניצולם הטוב ביותר של הכספים. מסגרת האשראי המרוכז מקיפה היום 253 ישובים, וכאמור יצטרפו בעתיד למסגרת זו רוב הישובים שיצאו לביסוס.

לחחזית שלנו, ובהתאם לכך אנו בודקים מחדש את תוכנון הייצור למחצית השנה הבאה.

אני תקווה, כי ההכנסה הנקייה של החקלאים תעלה השנה על הכנסתם בשנה שעברה והפער הגדול שנוצר בין הכנסתם הממוצעת לבין ההכנסה הממוצעת של העובדים בענפים כלכליים אחרים יצטמצם. נזכור, כי יש עוד יכולת ייצור גדולה בחקלאותנו ואפשרויות הפיתוח של היצוא החקלאי נרחבות הרבה יותר ממה שתיכננו בתכנית החומש. אפשר יהיה לנצל את כל האפשרויות האלו אם תובטח לחקלאים תמורה מתאימה בעד תוצרתם, שתאפשר רמת חיים שאינה נופלת מרמת החיים הממוצעת של ציבור העובדים בארץ. על זאת אנו חייבים לשקוד כדי להבטיח את יציבותו של ציבור החקלאים הקיים ואת התערותם של המתיישבים החדשים באדמתם.

דיון

למעלה מתשעים שנה, ובעיקר תנופת ההתיישבות הגדולה של 30 השנים האחרונות, הראו שלחקלאות היתה בחלקה מטרה מסוימת — לספק את הדרוש ליישוב היהודי בארץ. אבל בעשור האחרון חלו תמורות רציניות, באשר יחד עם התפתחות המדע והמחקר והשיאים ביבולים עברנו לתקופות של ערפים שהיה צריך לווסת אותם, וכתוצאה מכך הונהגו מכסות, וכתוצאה מכך נתגלו גם פגמים וקשיים, בעיקר במשק המושבי, שאיננו קל ואיננו גמיש די הצורך להסתגל לתמורות שהביאה התקופה.

וכך אנו עומדים היום בפני עובדות מסוימות שאותן צריך יהיה להביא בחשבון. קודם כל — בחקלאות עצמה. ההבדל מה שאחדים (ואני ביניהם) חזו כבר לפני שנים הרבה: שהחקלאות לא תוכל למלא את יעדיה ואת תפקידיה במשק הישראלי אם לא תעבור לגידולים אינטנסיביים הרבה יותר, להתמחות בגידולים מסוימים או למשקים מתמחים, ותייצר בעיקר ליצוא. כי הבעיה שלנו מאז עשר השנים האחרונות היתה, הינה ותיישאר גם להבא: איך להשיג מתוך דוגם אחד ושעת עבודה אחת, ומקוב מים אחד ומלירה אחת של השקעה או הון חוזר את המקסימום של ערכים ריאליים שאפשר לקבל, ולא ערכים מסולפים ומעוותים על-ידי סובסידיות ותמיכות מופרזות שאינן להן הצדקה כלכלית.

לפיכך אני מציין בשמחה בשנים האחרונות חלה התמורה הזאת, כי אנו עוברים בצעדים די מהירים, וגם התכנית שעליה שמענו היום היא לעבור למשק מתמחה, במידה גדלה והולכת, בעיקר בגידולים שהם ליצוא. מי שעורך השוואה בין התמורה שאנו מקבלים בעד יצוא של גידולים מתאימים לבין התמורה בעד אותם גידולים שאנו מייצרים בשביל השוק המקומי, לפעמים בחוסר כל התאמה למחירים הבין-לאומיים — יראה מיד את ההבדל.

אבל כל התמורה הזאת השפיעה השפעה ישירה על המשק המושבי. המשק המושבי נבנה מלכתחילה למטרות כלכליות, וגם למטרות דפוסים חברתיים מסויימים: משק בעל שטח מסויים מוגבל, מותאם בעיקר לאספקה עצמית. מותאם בעיקר לעבודה עצמית, ומותאם בעיקר לא לאותם גידולים שאליהם אנו עוברים

ברצועת עזה. בערבה עלתה על הקרקע היאחזות בק"טורה. בכך מגיע מספר הישובים וההיאחזויות שעלו מאז מלחמת ששת הימים ל-36.

לפני שאסיים אומר מלים אחדות על התחזית לשנת תשל"א. אנו נמצאים באמצע עונת הגשמים. עד כה ירדו כמחצית גשמי החורף. היו אלה גשמי ברכה, גשמים בעתם. יש סיכויים ליבולים טובים של תבואות החורף. גם יבול ההדרים גבוה, ועד היום יוצא לחוץ-לארץ קרוב למחצית היבול.

התמורה שנתקבלה עד כה גבוהה יותר מאשר קיבלנו אשתקד. יש מקום לקוות כי מצב זה יימשך עד סוף העונה, כפי שהזכרתי בראשית דברי. גם היצוא החקלאי האחר מתנהל בסדר והתמורה המתקבלת משי"ביעה רצון. ייצור החלב, הביצים והבשר גדל בהתאם לתוכנון ואני מקווה כי ייצור בשר העוף יגדל השנה מעבר

הי"ר ב. צ. קשת:

חברי הכנסה, נישג עתה לדיון. כפי שכבר אמרתי, ועדת הכנסת קבעה שלוש שעות לדיון זה. רשות הדיבור לראשון הנואמים, חבר-הכנסת יוסף ספיר, ואחריו לחבר-הכנסת שלמה רוזן.

יוסף ספיר (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לאחר ניתוק של שנים אחדות — על במה זו — מהנושא הנדון, אני חוזר לצור מחצבתי, לחקלאות. ואפתח דווקא בדברי שבח לחקלאות ולשר החקלאות, למרות החוברת הצנומה הזאת שקיבלנו היום — שבה ניתן נאום השר בכנסת. המשקל של החקלאות בתחיה הלאומית שלנו הוא גדול למדי, ובהמשך דברי אגע בכמה דברים טובים שמשדר החקלאות עשה ועושה, אולם אשמיע גם דברי ביקורת על הרבה מהדלים בדברים שלגביהם יש הכרח בתיקון יסודי, או תיקון בפעולה השוטפת.

החקלאות וההתיישבות — חושבני שלמעשה הגענו למצב, שבו, מחוץ להיאחזויות החדשות, אפשר לדבר רק על חקלאות ולחלול מלדבר על התיישבות — היו יסוד מוסד של התחיה הלאומית שלנו. הוותק של החקלאות במשק הישראלי היהודי, וכמה מיני דפוסים ומוסדות — אף הם בעלי ותק — שהחקלאות נתברכה בהם, יש להם, מצד אחד, גם מסורת וגם הישגים; אך מצד שני קיים גם הצורך בפרפורים לא מעטות.

בכוונתי לדבר תחילה על בעיותיו של המשק המושבי, מאחר שהוא — בגלל התמורות הבלתי-נמנעות שאנחנו רואים בחקלאות בשנים האחרונות — לא אגיד המשק הפרובלמטי ביותר, אבל טעון טיפול יותר מכל משק אחר. כאשר אני מדבר על משק משפחתי ומושבי, הכוונה היא גם לחלק מן החקלאות הפרטית, בהשוואה לחקלאות הקיבוצית, שהיא בעלת תכונות מיוחדות — גמישות גדולה הרבה יותר מאשר במשק המושבי וכושר הסתגלות לתמורות הזמן והתנאים המציאותיים, הכל-כליים והאגרו-טכניים.

החקלאות שלנו עברה בעשור האחרון תמורות רציניות ביותר, גם באופן סטרוקטורלי וגם ביעדים שלה. באשר ליעדים של החקלאות: הניצנים הראשונים לפני

את רמת ההכנסה ואת הרווחיות שלה. ודבר זה לא ייעשה רק מכספי הלוואות, אפילו לא על-ידי אשראי מרוכז, שגם הוא, כשלעצמו, מזכיר לי לפעמים את החזרה לתקופת האדמיניסטרציה של הברון. אני מצטער צער רב על כך שישובים שקיימים כבר עשרים, שלושים וארבעים שנה, עם כל הנסיון, עם כל החלוציות ועם כל ההתלהבות שהיתה בייסודם ובהמשך קיומם, נאלצים עכשיו לעבוד לכעין אדמיניסטרציה, בין אם זה בנק או גורם אחר שצריך להיות כעין בעל-בית — כמובן לא באותה דמות של האדמיניסטרטור של הברון בומנו.

עכשיו, במסגרת הזמן העומד לרשות, כמה דברים בכל זאת על הפרדסנות. השנה הזאת, כפי שאנו מקווים, תהיה שנה משיבעת רצון פחות או יותר. השנה שעברה היתה שנת שבר, אולי לא כל-כך רגילה. אבל גם השנה היא שנה חריגה, בזה אין לי ספק. אמנם נאמר כבר פעם שלא נבנתה ירושלים אלא מחורבנה של רומי, אם אינני טועה.

שר החקלאות ח. גבתי: של צור.

יוסף ספיר (גח"ל):

של צור? אתה יכול לצרף גם את רומי לעסק הזה. אבל הפעם אני מוכן לומר שהפרדסנות בשנת 1970/71 למעשה נבנית מן הכפור בספרד, ולא בפעם הראשונה אלא לאחר שנים נודמליות שגרמו יציבות רצינית למדי במצב הפרדסנות.

מה היא הבעיה של הפרדסנות? הבעיה היסודית היא בזה שלצערנו הגדול צריכת הדרים, בעיקר תפוחים, בכל אירופה (פרט למזרח אירופה, ששם היא בכלל נמוכה) לא גדלה בכל חמש השנים האחרונות, ולא הדביקה את הגידול בייצור באגן הים-התיכון. מה היה המצב של הפרדסנות — בעיקר של השמטוי שלנו, ובמידה ידועה גם של הוולנסיה? היה לנו יכול גבוה יותר, יחסית, משל הארצות האחרות בים-התיכון. הפרי שלנו נחשב בעבר והיום — והוא באמת כזה — טוב יותר משלהם. כתוצאה מכך גם יכולנו, בהוצאות גדולות יותר לעיבוד ולמשלות, להגיע לרווחיות מתאימה לפרדסים. והנה חלו שינויים רציניים במרוקו ובספרד, חלו שינויים לטובה בטיב הפרי שלהם. ואילו אצלנו גדלו היבולים הארציים ודד בוד גדלו הוצאות מעבר לכל שיעור.

והרווחיות ירדה בשנת השבר לרמה שאינה מאפשרת קיום. אולם גם בשנים הבאות ההכנסה מהפרדסנות כפי שהיא צפויה, בתנאים הקיימים ובהוצאות הגדלות והולכות, לא תדביק את הסכום המינימלי הדרוש לקיום הפרדסים ולהשקעות הנוספות בהם. כי בשנים הבאות יהיה הכרח להשקיע כספים בפרדסים, כדי לשפר את מצבם. נתמנתה ועדת ברום. והיא עושה — אני מקווה — עבודה טובה. היא טרם סיימה עבודתה. אני מקווה שהיא תעשה זאת בהקדם הזמן, כדי שיהיה סיפק בקדי הפרדסים להכניס כמה וכמה שיפורים בעונה זו לקראת עונת היצוא הבאה. אין לי ספק שללא השקעות נוספות בשיפור שיטות העיבוד, על יסוד מחקר שימושי ומדעי — כדי להגדיל את היבולים, לשפר את טיב הפרי, ולהקטין הוצאות העיבוד — אין לנו שום סיכוי לשמור על רווחיות הפרדסים. גם אז יהיה צורך לתת לפרדס-נים המרזימים מעבר לתמריץ הנומינלי הניתן למוצרי יצוא אחרים.

היום מפעם לפעם, ובמהירות ובקצב גדולים למדי, התוצאה היתה, כמובן, שיחד עם העלייה ביבולים, העלייה במחקר, השיפורים והתנאים האגר-טכניים — העננו גם לשיאים ביבולים, אולי גם לשיאים עולמיים. וכתוצאה מכך נוצרו עמים שאותם היה צריך לזוּסֵת ולקצץ. כתוצאה מכך גם המבנה של כל משק נפרד נשתנה במידה לא קטנה, והיום אנו עומדים בפני תופעה שהיא לדעתי מעציבה מאוד: שחלק מן המשקים הללו אינו יכול להספיק (וכשאני מדבר על "משק" אני מתכוון למשק של יחידה, של משפחה) על פרנסתה של משפחה, ויש הכרה, יש כורח, לחפש הכנסה צדדית בצורה זו או אחרת, בעיקר כשהמשפחה גדלה, חלק מן המתיישב-ים בים הראשונים מזדקנים ודור ההמשך לא יכול כולו להיקלט באותה מסגרת מצומצמת — עכשיו גם מצומקת — של משק משפחתי מסויים.

לכן קיימות תופעות רבות שמחייבות מחשבה, דבר שאיננו תל על הקיבוצים אשר מפאת מבנם — כפי שאמרתי — הם גמישים הרבה יותר ובידיעבד גם עובדים יותר ויותר לתעשייה; עד כדי כך שבעתיד הקרוב מחצית התעסוקה שלהם — הן של הולנדים והן של העובד השכיר, בכל אופן מחצית ההכנסה — תהיה למעשה מתעשייה ולא מחקלאות. בין אם דבר זה טוב או לא טוב הוא — מבחינה חברתית לאומית — אין זה נושא לוויכוח שאני רוצה לעמוד עליו, אני מדבר על הצד הכלכלי שבדבר ועל הצד המשקי-לאומי.

אבל בכפר המושבי, במשק המושבי, הבעיה קשה הרבה יותר. הנה אני רואה שגעושו כמה נסיונות — ואולי גם תחיקתיים — לשים גבולות וסייגים והומות כדי למנוע את ההתפתחות הבלתי-נמנעת: שהמשק החקלאי המושבי צריך לעבור שינויים, אולי גם סטרוק-טורליים, דראסטיים. אין לדעתי שום פסול בעבודה שכירה, כל זמן שהיא משתלמת לפי השכר הקבוע בארץ. אין לדעתי שום פגם אם צריך יהיה להגדיל את שטח היחידה של משק משפחתי כדי להבטיח למשפחה — ואולי גם יותר מאשר לכן אחד במשק — להתקיים ברמה שאיננה נופלת מרמת החיים של שכיר עירוני. דבר זה איננו אפשרי אם נרצה לכפות על החקלאות הזאת ועל ההתיישבות הזאת ועל הישובים יהיה דרושים שאינם מתאימים עוד לצרכים החקלאיים הכלכליים של משק המדינה, ואם נרצה ליצור כאן מסגרות מגבילות, כובלות, רק כדי לשמור על אופי שאיבד את משמעותו בתנאים החדשים, שאיבד את משמעותו למשק המדינה, שאיבד את משמעותו מבחינת חברתית ואיבד חלק משמעותו לגבי הפרט. להיפך, הדברים הללו גורמים עיוותים נוספים, עקיפות נוספות, ולדעתי — תופעות שאינן רצויות לשום איש.

לכן אני רואה שההצעות הללו לחקיקה במסגרת של אותו חוק מפורסם, חוק המושבים או חוק ההתייש-בות החקלאית — מכל חוק נגד עתידה שכירה — הן מלהמה בטחונות-רות. וכל שאלה תהיה לזה שום הצלחה ואין לזה שום עתיד.

בהזדמנות זו הייתי רוצה לומר (וזה תל גם על החקלאות המושבית, על החקלאות שנקרא לה הפרטית, ועל החקלאות הקיבוצית): יש צורך בכל זאת לקדם את עניין החוק לעידוד החקלאות. כי החקלאות (גם שר החקלאות דיבר כאן על כך היום) זקוקה להשקעת כספים גדולים מאוד כדי להתפתח, אבל גם כדי להבטיח

מבנה המשק. הפליות אלו אין להן שום הצדקה. קיימים מושגים, שהיתה להם אולי משמעות בעבר. היום הם איבדו את משמעותם. יש מושג "נחלה" שהפך להגדרה חוקית. כאשר יש הפליה בדמי החכירה בין אלה המש"ת לתלמים על נחלה ובין אלה המשתלמים על משק שאינו נחלה — אינני רואה לכן שום הצדקה. גם במשטר האשראי יש הפליות. אינני יודע אם יש הצדקה שהאש"ר ראי המרוכז יינתן בתנאים נוחים יותר לאותו משק הקשור באשראי זה, מאשר האשראי הגינת למשק שאינו קשור בו. נכון הדבר שבמסגרת האשראי הענפי הסורו כמה הפליות, ביניהן הפליות לגבי פרדסנות. אבל בכל האשראי האחר המיועד לשיפורים או לשינויים בשיטות אגרוטכניות וכלכליות יש גם היום הפליות בין משק למשק.

ועתה מספר מלים על מינהל מקרקעי ישראל. אני חוזר לסורי, אני רוצה לעמוד על כמה נקודות שחברי ואנוכי עמדנו עליהן פעמים רבות. אינני יודע כמה זמן צריך המשק הישראלי להשלים עם מציאות זו, שבדי מינהל מקרקעי ישראל נמצאים נכסים בסכומים ענקיים הן בדיור והן בקרקעות. מי שיבדוק את התקציב של מינהל מקרקעי ישראל ייווכח לדעת, כי מה שמקבלת המדינה מכל הנכסים העצומים הללו, לאחר ניכוי ההוצאות, התיקונים, השיפורים והמסים, הוא פחות מאחוז אחד מערך הנכסים. אין לכך שום הצדקה לא מבחינה סוציאלית, לא מבחינה לאומית, לא מבחינה משקית ולא מבחינה פיסקלית. אין שום הצדקה שמשק זה יתן סובסידיה גם למי שלא זכאי לה. מוצדק לתת את הסובסידיה הזאת בכל צורה שהיא לאנשים בעלי הכנסה שהיא למטה מרמה מסוימת. אין שום הצדקה שנכסים אלה ישמשו סובסידיה למי שאינו זכאי לה. ההיקף כאן הוא גדול הרבה יותר מאשר בסובסידיות למזון, שגם עליהן יש ויכוח.

דבר אחרון נוגע לעניין "מקורות". ב"מקורות", מפעלי ההשקיה, המוביל הארצי ועתה, מושקע סכום של למעלה ממיליארד לירות — 1,168 מיליון לירות. נדמה לי שהספג מעודכן. "מקורות" שייכת היום, לאחר כל השינויים, בשני-שלישים לממשלה ובשליש לסוכנות ולהסתדרות. השקעותיהם של שני הגורמים האלה בהשוואה להשקעות הממשלה הן זעומות מאוד. למציאות זו ולפרופורציות אלה אינני רואה הצדקה. אולי היו לכך סיבות היסטוריות. אם כן, אולי מותר להציע למשפחות שטמפפר, סלומון וגוטמן, שייחגו מכל הזכויות של מקום כמו פתח-תקה, בזכות ראשוניותם. אבל יש הרבה דברים שאולי היו בזמנם מוצדקים, אך היום יש צורך לתקנם.

אין שום הצדקה שנכס כה גדול לא יהיה בידי המדינה, לפחות בממדים שההשקעה הממשלתית מצ"דיקה אותם. היו לנו עוד דוגמאות כאלה בשטחים אחרים, במפעלים אחרים. הדברים האלה תוקנו במדיה גדולה הרבה יותר. אגב, אפילו אותו חלק של ההשקעה בהון המניות או בהשקעה, שנחשבת לזכות ההסתדרות למשל, אלה למעשה כספים של המתיישבים עצמם, אלה למעשה כספים של הסוכנות היהודית המיישבת, שנתנה לכל מתיישב סכום מסוים כדי שישקיע אותו בסידור המשק שלו. כספים אלה אף אינם לרוב כספיה של ההסתדרות. וההסתדרות מופיעה ומדברת כאילו הם שלה.

אנו שמים דגש על היצוא, והיצוא החקלאי, אף שאינו מדביק את היצוא התעשייתי, הערך המוסף שלו אינו מבטל; בוודאי לא ביצוא פרי הדר. אולם כאן יש כמה שאלות שצריך ליתן את הדעת עליהן.

אולי אין זה ידוע לכולם, אבל במשך 14 השנים האחרונות — עד 1967 — קופחה הפרדסנות בהשוואה לכל ענפי היצוא האחרים. מישוה עשה חשבון — אני בדקתי אותו והוא נכון — שבמשך השנים הללו קופחה הפרדסנות ב-70 מיליון לירות; כלומר ענף הפרדסנות קיבל בעד אותו יצוא פחות בסכום זה מאשר קיבלו ענפי יצוא דומים.

ככל שגדלים היבולים באגן הים-התיכון, ואין סיכוי לוויסות מאורגן ומוסכם של הפרי באגן זה בשנים הקרו"בות, הרי — פרט לאשכוליות שאנו המשווקים הבלב-דיים שלהן באירופה — כדי לשמור על רמת המחירים של הפרי הטרי לא נשלח יותר פרי מאשר שלחנו עד כה. פירוש הדבר שנוצרו לטווח יותר פרוץ המקומי, ויותר פרי לתעשייה. ואין לך קיפוח גדול יותר מאשר המחיר המשתלם לפרי המופנה לתעשייה. אחד הפלאים הוא, מדוע חומר הגלם ליצור מוצרי לוואי של פרי הדר נמצא בתחתית הסולם, וצריך לקבל בעדו מה שנותר לאחר ההוצאות האחרות המשתלמות ללא ויכוח. אתן דוגמה מעניינת: לפי הסובסידיות המשתלמות כדי להשיג דולר מיצוא עגבניות, צריך המשק לשלם בעד דולר המתקבל מיצוא עגבניות פי חמישה ממה שהוא משלם בסובסידיות לפרי הטרי בעד דולר המתקבל מיצוא מוצרי לוואי של פרי הדר.

הפרדסנים — אולי לא מעט באשמת עצמם — לא היו לקוחות של משרד החקלאות בכל הנוגע למחקר שימושי, מדעי, עיוני, כפי שהיה הדבר בכל שאר הענפים במשק. היו לכך סיבות היסטוריות, אולי גם אויביקטי-ביות. כל עוד מצב הפרדסנות היה כפי שהיה לפני כמה שנים, אפשר היה להתגבר על כך. בעתיד צריכה הפרד-סנות לתפוס מקום חשוב בכל טיפוליו של משרד החקלאות; ודבר זה צריך להיעשות בקצב המהיר ביותר. כי בינתיים חלק מן הפרדסים אינו נעשה צעיר יותר אלא זקן יותר. והפרדסים הצעירים, אם לא יטופל בהם, לא יניבו יבולי פרי טובים. ואז אנו עלולים לעמוד במצב חמור, כי יהיה צורך לתת לפרדסנים פרמיות וסובסידיות גדולות הרבה יותר, דבר שאני סבור שיש למנוע אותו. אף כי — כפי שכבר אמרתי — ללא תמריץ מתאים, מעל לתמריץ הנומינלי, חוששני שלא באשמת הארץ, אלא באשמת המתחרים שלנו — שיש להם כושר תחרות גדול, ותנאים גיאוגרפיים נוחים יותר — לא נוכל לעמוד בתחרות זו.

ועתה רצוני לומר מספר מלים על ענף גפן היין. ענף זה הוא אחד הענפים המקופחים ביותר. הייתי אומר שהוא בן חורג במשק החקלאי הישראלי. יש לכך גורמים אויביקטיביים. מידת העזרה הניתנת לענף זה היא צנועה בהשוואה לזו הניתנת לענפי פירות אחרים. התו-צאה היא שענף זה ברובו המכריע אינו מבניס. הוא זקוק כיום לעזרה ניכרת. כיום ניתן עידוד בלתי-מבטול ליצוא יין. אבל אי-אפשר לעודד יצוא היין, אם אין מעמדים את כל הענף על בסיס בריא יותר. יש צורך בהשקעות לא קטנות להרחבת הענף, על-מנת שיוכל ליצא יין. ענף זה נתון כיום, אם לא במשבר כללי, הרי במצב קשה. יש לעשות למען שיפור מצבו של הענף.

קיימות במשק החקלאי הפליות המעוגגות בעצם

בהתפתחות היחס בין מחירי התפוקה לבין מחירי הת- שומה, התפתחות אשר בעולם ובישראל כאחת פועלת לרעת החקלאים. על כן מודדים את מידת השפעתם של תנאי הסחר במדד שוויון המחירים, בין מחירי התפוקה ובין מחירי התשומה. מדד זה מגיע בענף ההדרים ל-86, זאת אומרת ב-24 פחות מאשר בשנה הקודמת. זהו הענף שנפגע ביותר, וההכנסה בענף זה פחתה בשליש. אולם מדד זה ירד לא רק בענף ההדרים, אלא בכל ענפי השדה והחי, שבהם הוא גע בין 90 ל-98. הוא עלה בכמה סוגי ירקות ופירות.

החקלאות בישראל זקוקה על כן להגנה, לא מפני שהיא מפגרת אחרי מיגורים אחרים במשק בידע, בפריון הייצור, או בכשרה ליישם טכנולוגיה ואגרונטכניקה מודר- יות. כידוע, יצאו לחקלאות הישראלית מוניטין בעולם בשל הישגיה המופלאים. היא הגיעה לשיאים עולמיים ביבולים ובתגובות בשורה של ענפים, ואנו היינו ליצאנים של ידע חקלאי, ומכל פינות העולם באים אלינו לקנות ידע, תיכנון ומינהל חקלאיים.

בימים אלה התפרסמו ממצאים ראשוניים של מחקר, שעורך פרופסור חיים ברקאי מן האוניברסיטה העב- רית, על "מתכונת הצמיחה של המשק הקיבוצי, 1936-1965". פרופסור ברקאי סותר את הטענה הגשעמת פה ושם זה שנים, גם היום, "שהקיבוצים חיים על חשבון הישוב", והוא מוסיף: הקיבוץ כיחידה גילה כושר ניכר ביותר של התאמה לשינויים במבנה המשק, והוא ידע להבחין בענפי הצמיחה ולהשתלב יפה בתעשייה.

אשר לחקלאות - זו תפארתה המסורתית של הקיבוץ - הרי זה עשר שנים שמספר העובדים לא גדל גדל ההון לעובד, גדל הייצור לעובד. פרופסור ברקאי מגיע למסקנה כי הקיבוצים מממנים מכספיהם ומחס- כונותיהם לא פחות מאשר כל יתר הענפים בישוב, 30%-40%. הגשק הסודי החשוב ביותר הוא ההון האנושי של הקיבוץ, איכות האוכלוסיה הקיבוצית. ואף- על-פי-כן החקלאות זקוקה להגנה, כך בעולם וכך אצלנו, הן בשל התנודות של תנאי הסחר הפוגעות בה, והן בשל חוסר הגמישות היחסי האפיינית לה, והן בשל הון השקעה גדול פי שניים מזה שבתעשייה, לכל יחידת הון, לכל יחידת השקעה.

החקלאות טעונה טיפוח והגנה מיוחדים, שפירושם הרחבת המחקר וההדרכה. ובתחום זה יש לנו הישגים מרשימים - תיכנון ייצור מפורט שאנו מקיימים אותו זה שנים למופת, וזכותו נמנעו ערפי ייצור, הוזלו מחירי התשומות והובטחו מחירי מינימום וסובסידיות למוצרים החקלאיים.

בדרך זו של הגנה תחיקתית ומדיניות חקלאית הלכו כל מדינות המערב. בארצות-הברית, בגרמניה, בצרפת, בבלגיה בכל הארצות הללו באים חוקים מיוחדים, באה המדיניות החקלאית להבטיח ליצרן החקלאי רמת הכנסה שווה עם קבוצות מקצועיות השוואתיות. אצל דבים מחברי הכנסת קיים מעין יחס אלרגי לסובסידיות בכלל ולסובסידיות לחקלאות בפרט.

לחבר-הכנסת בדר ולכל חבריו וידידיו רצוני להביא כמה דברים שקראתי בזכרונו של הנשיא טרומן. לאחר שהוא מתאר את הפגיעות בחקלאות כתוצאה מתנודות מחירים חריפות, הוא אומר: "הדבר שהיה עלי להתגבר עליו - היחס המסורתי למילים מבעיות כגון: סוציאליזציה-סובסידיוזציה". האם אין זה צליל

בסיכום אני רוצה לומר: יש הרבה דברים שהחק- לאות יכולה להתפאר בהם. ציבור החקלאים בארץ עשה גדולות. הוא הניח את היסודות למדינה, והוא גם פעל רבות כציבור, על כל גווניו. אבל בדרך הטבע החקלאות היא ענף הנתון לתמורות, גם תמורות כלכליות, מקומיות ובין-לאומיות, וגם תמורות שהן בידי הטבע, בידי הקדוש ברוך הוא. והתנודות במחירים ובהכנסות הן חלק מעוגן בתוך ההווה החקלאי.

יש הרבה מה לומר על המשטר ועל המדיניות של משרד החקלאות בעניין המכסות והסובסידיות לגידולים שונים, שהביאו לתנודות בלתי-מוצדקות וגרמו לעורפים בעונה אחת, ולהפסדים בעונה אחרת, במידה שהדבר היה תלוי בתיכנון מטעם משרד החקלאות או מטעם הגופים שקיבלו סמכויות רחבות מאוד, כגון מועצות שיווק או גורמים אחרים. יש להעמיד לביקורת את כל השיטה הזאת, כדי להביא למינימום של תנודות, כי הן פוגעות בציבור הצרכנים הרחב; שנית, כדי להביא לעתים קרובות למינימום של ביובז ולמינימום של סובסידיות, שהן תוצאה מחוסר היציבות היחסית של האספקה בתקופות שונות של השנה.

בסיכומי של דבר, יש לנו דברי ביקורת על כל סעיף וסעיף בתקציב הזה. כמובן, בהיות תקציב משרד החקלאות חלק מן התקציב הכללי איננו מצביעים בעדו, אלא נגדו; אבל יחד עם זאת איננו רוצה להימנע מלהשמיע שבחים על החקלאות ועל הפעולה הטובה שמשרד החקלאות עושה, ומלעמוד על אותם דברים שהוא חייב לעשות ושאיננו נחמנו ממנו לעשותם.

הי"ד ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת רוזן, ואחריו לחבר- הכנסת פרידמן.

שלמה רוזן (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. השנה שחלפה היתה שנה קשה לחקלאים. פקדו את המשק החקלאי פגעים מידי שמים ומידי אדם, או ליתר דיוק - מידי מזגזג השוק. הבצורת פגעה בשדות הפלחה בגב ובכמה אזורים אחרים, ויבולי החיטה פחתו.

על-אף הבצורת הוסיף הייצור החקלאי לגדול בשיעור של 7% בכמויות, ואולם מחירי התפוקה החק- לאית ירדו ב-2% בשנה של עליות מחירים כללית. מחירי התפוקה החקלאית ירדו ב-2%, ואילו מחירי התשומות הקניניות על-ידי החקלאים עלו ב-3.8%. נתוונה איפוא פער של 5.8% בתנאי הסחר לרעת החקלאי.

על-כן, על-אף הגידול בייצור, עלתה ההכנסה הנו- בעת מהחקלאות ב-0.4% בלבד. ואם ננכה מכך את התוצאה לעבודה השכירה שהתייקרה, ואת התשלומים על חשבון דמי חכירה וריבית, ששערה עלה עם ביטול צו הריבית המקסימלית, הרי הכנסתם הנקי של בעלי המשקים קטנה ב-4.1%, והיא הסתכמה ב-656 מיליון לירות לעומת 684 מיליון לירות בשנה הקודמת.

הפער בין הכנסתם של החקלאים לבין יתר המפר- נסים גדל בשנה זו ב-12%, וכיום מועה הכנסתו של המועסק בחקלאות ל-60% בלבד מן ההכנסה ביתר המיגורים, והכנסתו על-בעל המשק היהודי - ל-69% בלבד.

הכנסתו של החקלאי מותנית כידוע בתנאי הסחר,

שייצור סלק הסוכר אינו כדאי לחקלאים ומשום שהיקפי הייצור אינם מאפשרים מלוא הניצול של שני בתי-חרושת ומייקרים על-ידי כך את הוצאות הייצור. ואולם מאז חלו תמורות: מחיר הסוכר בעולם עלה ל-130 דולר, שטחי סלק הסוכר גדלו ב-18-20 אחוז. היבולים עלו ועלתה הרווחיות למגדלים. כל התמורות האלה מחייבות, לדעתי, בדיקה מחדשת ומן הראוי שתינתן ארכה נוספת לענף זה להוכיח עצמו.

אחוז המועסקים בחקלאות ירד בעשר השנים האחרונות מ-17% ל-9.9%, בשעה שהייצור גדל ב-60% -70 אחוז. זוהי התפתחות חיובית אם הון וידע באים להחליף כוח-אדם. את תכנית החומש הקרוב אנו מב-ססים שוב על גידול הייצור ב-35% ומחצית תוספת הייצור תופנה ליצוא.

יש לנו הישגים גדולים בהרחבת היצוא החקלאי ואולם ברור לנו כי ללא יצוא מתרחב אין כל בסיס להרחבת הייצור בשיעורים רציניים.

במקביל לירידת האחוז החקלאים קיימת סכנה של ירידת האחוז באוכלוסייה הכפרית ואכן האוכלוסייה הכפרית היהודית ירדה מ-13.4% ב-1963 ל-10.8% ב-1969 - נתונים מדאיגים מאוד. תהליך זה מקורו בגורמים כלכליים חברתיים, בהתחרות התעשייה והשי-דלתים המבטיחים הכנסה גבוהה יותר, בהתחרות הערי על אזוריה ואפשרויותיה, בבדיחה מן העבודה החקלאית לעבודות קלות, מעניינות ומכניסות יותר. באופק מסתמנת סכנת הצטמקות האוכלוסייה הכפרית, הזדקנות האוכ-לוסיה הכפרית - תופעות הקיימות בארצות תעשייה רבות.

עשינו בישראל דבר גדול - אנו מביאים את התעשייה לכפר ועם זאת לא נוכל לסכנה זו, אלא אם כן ענייק בטחון כלכלי לחקלאי, רמת חיים שווה לאחרים, רמת השכלה וחיי תרבות עשירים. לא נוכל לסכנה הזאת אלא אם נבצר את היסודות החברתיים של הכפר העברי, של עבודה עצמית, של שיתוף, ואת היסודות האידי-איים של הכפר העברי.

חברי-הכנסת יוסף ספיר ביקר בנאומו את המאמצים שלנו לבצר את היסודות האלה גם בדרך תיחקית. חברי הכנסת הנכבדים, כבר הגענו לכך שבעונה האחרונה לא היה בכוחה של המדינה לגייס פועלים יהודים ולא נוער כדי להשלים את הקטיף בימי החג המוסלמים, והקטיף התאחר ועל-ידי כך נגרם גזק רב לפרדסנות העברית.

רק אם נדע לטפח את הערכים החברתיים והאי-דיאיים של הכפר ולבצר את יסודותיה, רק אז נבטיח את קיומו ואת עתידו.

היו"ר ב.צ. קשת:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת פרידמן, ואחריו לחבר-הכנסת פינרמן.

שמחה פרידמן (מפד"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אציין בפתח דברי, שלא ייפלא בעיני חברי הכנסת אם אחזור בדברי לא רק על מספרים שכבר הוזכרו - ומשוכנעני כי לגבי מספרים יעדיפו חברי הכנסת לשמוע אותם מספרים שאחרים נקבו מלשמוע ממני "חידושים", כלומר מספרים אחרים שאינם מבוססים על אותם יסודות. אלא אם אחזור גם על נימה זו או אחרת שהבליט אותה קודמי, חברי-הכנסת

מוכר בכנסת? וטרומן מוסיף: "התעשייה והמסחר קיבלו סובסידיות מן הממשלה בצורות שונות מוסוות - מכסי מגן, רשיונות ועוד. כיום זקוקה החקלאות לעזרה רחבת ממדים, ותחבולת השוואת המחירים היא רק אחד האמצעים להעלאת החקלאות לרמה שהשיגו חלקים אחרים בכלכלה".

לפי חשבון שנערך על-ידי משרד החקלאות מסת-כמת ההתייקרות החוויה לתשל"א בהוצאות הייצור ב"מוצרים שבהתערבות" ב-123 מיליון ל"י ובכלל זה 40 מיליון ל"י על-ידי ייקור המספוא. חשבון זה אינו כולל את המוצרים שלגביהם קיימת התחשבות נפרדת: הדרים, ענב-ייין, טבק, חרפוניים.

זה שנים תובעים החקלאים כי בחשבון שעליו מתבססים המחירים הנקבעים למוצרים השונים והסוב-סידיות תובא ההתייקרות שחלה בהוצאות העבודה העצמית. כידוע עלה שכר העבודה אשתקד ב-11% והוא יעלה השנה שוב ב-10-12 אחוזים. לחקלאים ניתנה העלאת שר 8% בחשבון של שנתיים.

משרד האוצר גילה הבנה למצבה המיוחד של החקלאות - והעיקר, נתקבלו כל ההמלצות הבאות לשפר את מצבה של הפרדסנות - ואף על-פי-כן התוס-פת המובטחת על-ידי מחירי מינימום וסובסידיות מגיעה רק לשני שליש, בערך, של החשבון הכולל של התייקרות, לפי חישוביהם של כלכלני משרד החקלאות. והחקלאים מצפים עדיין לחיקון החשבון במחיר המובטח לבשר פטימים, לכיסוי ההתייקרות של הוצאות המחלבות, הכותנה ועוד.

הענף שנופגע ביותר בשנה שעברה הוא ענף ההדרים שהכנסתו ירדה בשליש על-אף הגידול בייצור. לא היתה זו פגיעה מקרית, קוגניקטורלית, ונהפוך הוא: השנה הטובה שצפויה לפרדס בשנה זו בעקבות הכבוד בספרד היא המקרית. ענף זה, התופס 11% מכל הקרקע המעובד והצורך כשליש מכל כמות המים, כרבע מכל העבודה בחקלאות, כ-20% מן התפוקה וכ-14% מכלל היצוא בישראל, ניצב מול בעיות קשות ביותר נוכח ערפי הייצור בארצות אגן הים-התיכון והשינויים שחלו בהרגלי הצ-ריכה. והוא יוכל לקשיים אלה רק אם יגדל היבול לדוגם, ויחלפו זנים בזנים על-ידי גנטוע, אם נקפיד על מיון וארייה, נעלה את פריון העבודה עם הנהגת שיטות טכנולוגיות חדשות, אם יובטח כושר ההתחרות ויובטח שיעור רווחיות סבירה.

בשל גורמים חולפים נהנינו במשך 10 שנים ממחירים נמוכים של בשר קפוא מיבוא וצריכת הבשר הקפוא עלתה פי 10 לנפש, בשעה שצריכת הבשר האחר לנפש עלתה במעט. והנה חלפה תקופה זאת. המחירים בעולם עלו ב-60-70 אחוז וההוצאה לבשר קפוא מסתכמת ב-30 מיליון דולר לשנה, בשעה שהחקלאות מסוגלת להחליף חלק גדול מהיבוא ובשר זה יצריך רק 50% מטבע חוץ.

החקלאים נערכים להרחבת ייצור בשר הפטימים ותרנגולי הודו ואולם אין הם מסוגלים לשנות את היקפי הייצור מהיום למחר, והרי רק לפני חודשיים היו ערפים גדולים של בשר זה ולא היה להם קונה.

כמה מלים על ענף הסוכר: ועדה שמונתה על-ידי שר החקלאות החליטה על סגירת בית-חרושת אחד, משום שהסוכר המיובא במחירי דמפינג זול, משום

אחרים. זוהי שאלה חמורה. אין כל הצדקה חברתית לתופעה זו, אין לכך כל הצדקה מבחינת קיומו של המשק החקלאי, שחשיבותו מוכרת מעבר לכל ספק, אם לא בתחומים רבים שעוד אוכרי אותם, או לפחות בתחום היצוא. במישור היצוא מביאה החקלאות בשנת תש"ל הכנסה של קרוב ל-130 מיליון דולר, בעוד שבתשכ"ט היתה ההכנסה מיצוא חקלאי בסך 114 מיליון דולר בלבד. אגב, אני רוצה לומר - ויש בכך משום מתמאה למשרד החקלאות - שהתיכונן לשנת תש"ל היה 133 מיליון דולר, וההכנסה למעשה - על-אף המשבר בענף ההדרים - היתה 129 מיליון דולר. כלומר ההכנסה היתה רק במעט נמוכה מן המתוכננת, וזאת לאחר כל המשברים. התשובה לסטייה קלה זו היא, שבמספר ענפים בחקלאות חלה עלייה גדולה הרבה יותר מן המשוער. אם מבחינת היצוא מהווה החקלאות גורם כה חשוב, הרי מבחינת חלקה בקביעת המחירים לצרכן היא שוב פועלת בתפקיד הילד הטוב. משקל מוצרי החקלאות במדד עולה על 20%, אבל תרומתה של החקלאות בעליית המדד היא רק 11%. כמוכן שהדברים משתקפים בכך שהחקלאות אינה זוכה באותה עלייה שלה זוכים כלל המוצרים. וכך באה התוצאה הבלתי-גמנעת שהכנסתו של החקלאי יורדת.

הלקחים שאני מפיך מכאן הם אלה: אסור להסכים שהיירידה בהכנסת החקלאות, בהכנסה הממוצעת לבעל משק, תיחפך למגמה. על משרד החקלאות לנקוט כל האמצעים הדרושים כדי למנוע ירידה זו. אפשר היה כמעט לשאול את השאלה בנוסח המקובל: זו תורה וזה שכרה? החקלאות תורמת למיתון גומי ההתייקרות, היא תורמת את חלקה הנכבד ביצוא - ויחד עם זאת אינה זוכה למה שמגיע לה לפי מעמדה זה.

בנוסף על כך אני חייב להדגיש שאם משמעותה החברתית ומשקלה הערכי של החקלאות - ובעיקר של החקלאות המאורגנת בקיבוץ ובמושב - אם המשמעות והמשקל הנוכחים נבדקים לא רק מהבחינה שוהו ענף מפרנס אלא מעבר לבחינה זאת; אם נקח בחשבון ונדע להעריך שהחקלאות היא גם ביטוי לאורחות חיים, לערכי חיים של חברתנו במדינה, הרי שבמשנה תוקף נצדק, אם נגיש את הצורך, שמשרד החקלאות יעשה את כל שניתן לעשות כדי להעלות את רווחיותה של החקלאות, כך שתופעת היירידה המסתמנת בשנת תש"ל לא תתפתח למגמה.

שמחתי לשמוע את דברי השר שסימני תשל"א נראים טובים. נקווה שגם התוצאות אמנם תהיינה טובות.

לפני שאני מסיים הייתי רוצה להביע כמה מלות דאגה לגבי סעיף אחד בחוברת התקציב, ולפי המתבטא במספרים המוזכרים בה. איני יודע אם אמנם נוהג המשרד בדרך נכונה. לית מאן דפליג שצימצום מנגנון הפחתת מספר עובדים מבלי לפגוע ביעילות, דבר טוב הוא. אבל אני שואל אם אמנם כך הדבר לגבי הפרוט הבא: אני קורא שבסך-הכל פחת התקן ב-127 עובדים לעומת השנה הקודמת. בפירוט המספר הכללי יש מספר המייצג ומציין את ה"מחקר חקלאי", ובו פחת התקן ב-86 עובדים. אני מקווה שתשובת השר תסיר את הדאגה מלבי. אני שואל: האם היעדים של הגברת התפוקה, היעילות ופריון מהד גיטא, ושל הגדלת יצוא מאידך גיסא - האם היעדים הללו ניתנים אמנם להשגה אם לא נגדיל את כוח-האדם בתחום המחקר גם בתחום

רוון - היודעים את העניין ודאי לא יתפלאו ששני חברי קיבוץ יש להם דאגות דומות והם מדברים גם מתוך עמדות דומות.

אני רוצה, תוך סייגים מסויימים, ואולי אפילו תוך מעצורים, להזכיר את עניין הסוכר. אינני יכול לומר בכנות ועל יסוד הכרה ברורה, שהכיוון המסתמן כיום הוא הנכון, הייני - אותו כיוון של העברת כל הייצור לבית-חרושת אחד. אמנם בעיות חמורות הביאו לידי כך; אבל יחד עם זה נראה לי שלא נכון יהיה אם משרד החקלאות ייחפו ויודרו יתר על המידה להגיע לכלל פתרון חותך, מבלי להביא בחשבון את העובדה שיש צורך למצוא אלטרנטיבה מתאימה למגדלי הסוכר. נוסף על כך, אם יהיה צורך לצמצם את שטחי הגידול, מן הדין ומן הצדק הוא שהצימצום יתחלק, מבחינת הטלת העומס הזה, במידה צודקת בין האזורים השונים. אני אומר זאת אף-על-פי שאני יודע, שאם ייקבע שבית-חרושת אחד בלבד יעבד וייצר את הסוכר, הרי אותם מגדלים המרוח-קים יותר מבית-חרושת זה יהיו זקוקים וזכאים לסוב-סידיה מסויימת בעד הובלה למקום רחוק יותר. בכל זאת הייתי אומר שיש לשקול היטב אם מוצדק להטיל את הצימצום בהיקף השטחים, באופן מודגש, על שכמם של בני אזור אחד, ולא להטילו, במסגרת חלוקה צודקת יותר, על כולם יחד.

אינני משוכנע שהתמונה אשר היתה שלילית כל כך בשנים האחרונות היא אמנם התמונה שתתגלה לאור ההתפתחויות החדשות. וזאת בשל עליית היבולים המסת-מנת לאחרונה; ואף בשל ההטבה בשיעור תכולת הסוכר שאנו עדים לה בזמן האחרון; וזאת בשל עוד גורם שכבר הצביע עליו קודמי, והוא - שמחירי הסוכר בעולם נמצאים בעלייה ניכרת. כדאי אפוא, לפחות בגין הגורמים האלה, שלא נודרו יתר על המידה בקביעת הפתרון.

נושא שני שבו הייתי רוצה לגעת הוא: החקלאות המופיעה בעולם כולו, ובכל אופן בהרבה מקומות בעולם כ-*enfant terrible*, אשר גורם צרות רבות, ושנגללו צרי-כה מדינה זו או אחרת לנקוט באמצעים שונים ולחפש בדרכים מתאימות כדי לספק את תביעותיה, וזאת לעומת החקלאות אצלנו - ותרשו לי להשתמש בביטוי זה - שהיא מעין "הילד הטוב" במדינה.

אנוקב מספרים אחדים שכבר הזכרו, ואני רוצה על-ידי חזרה עליהם להדגישם. קראתי בחוברת של משרד החקלאות, כי במונחים ריאליים גדל הייצור החקלאי ב-7%, אבל רמת המחירים ליצרנים ירדה ב-2%. ירידה ניכרת חלה בתחום ההכנסה הנקייה של החקלאות. בשנת תשכ"ט היתה ההכנסה הנקייה של החקלאות - במחירי רים של אותה שנה - 684 מיליון ל"י, ובשנת תש"ל - 656 מיליון, ירידה ביותר מ-4%. ההכנסה השנתית הממוצעת לבעל המשק אף היא ירדה מ-11,300 ל"י ל-11,210 ל"י.

אני נוקב מספר אחד על-מנת להבליט התפתחות דומה. ההכנסה הממוצעת למועסק יהודי בחקלאות נעה בקו קבוע זה שנים אחדות בכיוון של ירידה. אם נקח את ההכנסה הממוצעת בענפי משק אחרים וניתן לה את המספר 100, הרי בהשוואה למספר זה היתה ההכנסה הממוצעת למועסק היהודי בחקלאות בשנת תשכ"ז - 83; בשנת תשכ"ח - 79; בשנת תשכ"ט - 78; בתש"ל - 69. זוהי מגמה ברורה של ירידה משנה לשנה, בהשוואה להכנסה הממוצעת למועסקים יהודים בענפים

זה ל-83% ובתשכ"ט - ל-78%. יש בנתון זה כדי להצביע על הסכנה של היווצרות סקטור כושל בכלכלה הלאומית של המדינה ולהתריע על הצורך בחיפוש דרך לשינוי קיצוני בתהליך זה.

מה היו השינויים בענפי המשק השונים, ואגע רק בבולטים שבהם? באשר להדרים - ערך התפוקה עלה ב-1% לערך, בעוד שהתשומה הקנויה התייקרה ב-8.2% לערך, ורווחיות הענף קטנה ב-27.5% לערך לעומת השנה שקדמה לה. בענפי בעלי-חיים אני מעוניין להצביע בייחוד על נושא רגיש, שעלה לאחרונה לכותרות העיתונים וגם הושמע פה בקריאות-ביניים מצד חברי כנסת, והוא מחירי הבשר לצרכן. אני רוצה להביא לידיעת אלה ששאלו על כך, שלמעשה עלה מחיר הבשר לצרכן בשנת תש"ל כדי 2% בלבד לעומת עליות גדולות פי כמה של מוצרי תעשייה שונים. בבשר בקר התמורה לחקלאי לטונה של פטר לא השתנתה כמעט - 3,379 ל"י לטונה. בבשר בשרמים התמורה לחקלאי לטונה של בשר לא השתנתה כמעט אף היא - 2,168 ל"י לטונה, ואפילו בבשר "הודים", שזכו לאחרונה לפירסום רב בכל אמצעי התקשורת והקימו רעש כזה, גם לאחר שנשחטו - ולא כפי שנוהגים היו תמיד לעשות, רק בלולים - הרי התמורה לחקלאי לטונה של בשר בתש"ל ירדה מ-2,832 ל"י ל-2,806 ל"י. הוא הדבר ביחס לחלב: התמורה לחקלאי כמעט לא השתנתה - 44,64 אגורות לליטר. כל זאת תוך ייקור תשומות קניויות שהן חלק ניכר מהוצאות הייצור של הענפים הללו.

בפירות היתה עלייה בכמויות בשיעור של 9% לערך, תוך ירידת מחירים קלה - 0.7% - של מיני הפירות השונים. העלייה היחידה במחירים היתה בירקות: עלייה בכמויות בשיעור של 8.3% לערך, תוך עליית מחירים של 7.5% בקירוב, בשל העלייה הקיצונית של מחירי עגבניות ומלפפונים בחודשי הקיץ.

פרט לכך ניכרת בכל הענפים החקלאיים יציבות יחסית במחירי התוצרת, שתורמים, ללא ספק, לשמירה על בלימת עליית מדד המחירים לצרכן, אך במקביל החמירו את תנאי הסחר של החקלאי והקטינו את הכנסתו הריאלית במידה קריטית. מכאן נובעת סכנה רצינית לנכונותם של מתיישבים להמשיך בחקלאות, ובעיקר לנכונותם של בניהם, העומדים היום בחירת דרכם בחיים, לבחור בחקלאות כדרך חיים. דומני שאינני צריך לומר מעל דוכן זה מהי משמעותה הלאומית של סכנה זו. יש לעשות הכל כדי למנועה.

אתם יודעים, שהאפשרויות העומדות כיום לפני בחור צעיר במדינת ישראל - ולפני בני ההתיישבות אולי יותר מאשר לפני יוצאי מגזרים אחרים של החברה הישראלית - הן רבות, קוסמות ומפתות. וכאשר נער צעיר צריך לבחור היום את דרכו, הרי דווחיות של החקלאות, ולעתיד הכלכלי שהיא יכולה להבטיח לו, יש משמעות לא מעטה, או משקל לא מועט במערכת השיקולים שלו, ועליו לדעת זאת.

כל המספרים שהבאתי עד כה הם מספרים ממוצעים, וכמו כל ממוצע גם זה ממוצע מטעה. האמת היא שבמסגרת הזאת של ההתיישבות החקלאית קיים אצלנו סקטור שמצבו קשה לאין-ערוך מן הממוצע הזה, שנתתי לו ביטוי בדברי עד כה. בראש סולם המתקשים בהשגת פרנסה מן החקלאות עומדים ישובי ההר או מושבי ההר,

הידע וגם במישור השווקים. לכאורה יש כאן סתירה ואני מקווה שהיא קיימת אך ורק לכאורה. אם כך הדבר ולפנינו אך ורק אמצעי יעול שהושג על-ידי אירגון טוב יותר, על-ידי הכוונה עניינית יותר של המחקר - נוחא. אבל אסור לנה, לדעתי, מתוך התחשבות בצורך לצמצם בהוצאות, לפגוע באותם יעדים ואמצעים שלדעתי הם חיוניים להצלחתנו, כגון המחקר.

אני רוצה לסיים ולברך את השר ואת החקלאות. זה שנים רבות שיש בניהם אוניה פרסונלית. רצוני לברך אותם בנוסחה שלקחתי מספר תהילים, והיא חלה על שניהם גם יחד: "עוד יגובן בשיבה - דשנים ורעננים יהיו".

היו"ר ב.צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת פיינרמן, ואחריו לחבר-הכנסת גרוס.

עוזי פיינרמן (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. דומני שמעולם לא נתקיימה ברכה, לפחות לגבי חלק מן המבורכים, במהירות כזאת - שהרי הנה עלה על הבמה חקלאי כשהוא שב, דשן ורענן. נקווה שגם שאר הבורכות של חבר-הכנסת פרידמן תתגשמה במלואן ובמהירות דומה.

מתוך נתוני משרד החקלאות המתייחסים לשנה החקלאית תש"ל מצטיירת תמונה עגומה ביותר באשר למצב בסקטור החקלאי במדינה. דאגה זו נובעת ממספר תופעות שבלטו במשך השנה. הראשונה שבהן היא ירידה מוחלטת בתמורה לעבודה שהן של בעלי המשקים החקלאיים; השנייה היא הרחבה ניכרת של פער ההכנסות בין בעל משק חקלאי יהודי לבין סקטורים אחרים של המשק; שלישית היא עלייה במדד המחירים לצרכן אשר מקטינה עוד יותר את הערך הריאלי של הכנסות החקלאים בארץ.

קיימים אכן גורמים אחדים, ובראש ובראשונה בתוך החקלאות הישראלית עצמה, אשר יצרו מצב זה. חלק ניכר מן התוצרת החקלאית נתון בצבת של מכסות ייצור המקבילות להיקף הצריכה המקומית, ובכך נמנעת עלייה מהותית בהיקף הכמויות הפיסיות של התוצרת, עובדה שיכולה היתה להביא לידי פיתוי את רמת היעילות וההתארגנות במשקים אילולא היתה קיימת הגבלה זאת של מכסות ייצור באותם ענפים שאני מדבר עליהם. כתוצאה מכך היתה בשנת תש"ל עלייה בתפוקה החקלאית בשיעור של 7% בלבד.

מחירי התוצרת החקלאית ליצן ירדו בתש"ל, בהשוואה לתשכ"ט, ב-2.2%. וזה לעומת עליית מחירים של 4% בשנה שקדמה לה. לעומת זאת חלו במשך השנה התייקרויות בשיעור של 3.8% לערך בתשומות הקניויות, והרעו את תנאי הסחר של החקלאות במקביל לירידה במחירי התוצרת. הרעה זו מגיעה ל-5% לערך, לעומת שנת תשכ"ט. כאמור, מצב זה גרם לעלייה בהכנסה מן החקלאות הישראלית בשיעור של 0.4% בלבד, ומכאן שהתמורה, לבעלי המשקים החקלאיים לעבודה ולהון עצמי, או בלשון אחרת, רווחי החקלאים, ירדו ב-4% ומעלה. זאת כאשר ההכנסה הלאומית במדינה גדלה ב-15% לערך, גידול שהעמיד את רמת הכנסת של בעל משק יהודי למטה מ-70% מהכנסתם של מועסקים אחרים במשק הלאומי, בעוד שבשנת תשכ"ז הגיע מדד

חברת י"ג, ישיבה קנ"ח
— סקירת שר החקלאות על פעולות משרדו (דיון) (פיינרמן) —

המדד הזה, או הסל הזה הקובע את המדד, משתלמת תוספת יוקר — ללא ויכוחים, וללא צורך בבדיקות רבות או בניתוחים רבים של מספרים המוגשים על-ידי שני צדדים —, אנחנו חייבים להגיע גם בחקלאות לכך, שיהיה מדד של הוצאות הייצור, ובמיוחד שתיינה מסקנות לגבי מדד המחירים אשר צריכים להינתן באותם ענפים שבהם קיימים הסכמי מחירים, יהא זה על-ידי מחירים מובטחים, קרנות מינומום או סובסידיות, שאינני פוסל אותן כדרך. אנחנו צריכים לדעת שהסובסידיות באות גם לעזרת היצרן, לא רק לעזרת הצרכן, לפחות ב-50% מערכן הכולל, וכדאי שנשמיע זאת באוזני עצמנו, ובאוזני אחרים, ולא נתעלם מן האמת הזאת. רק קביעת מדד כזה, והפעלתו, תסדיר אחת לתמיד את בעיית המחירים, ואת הבעיה של הגדלת הפער בין הכנסתם של החקלאים לבין הכנסתם של אחרים.

דבר נוסף שיש לעשותו לגבי הישובים החלשים, וכשאני מדבר על ישובים חלשים אני מדבר על ישובים חלשים מבחינה כלכלית ומבחינה אירגונית — למעשה הא בהא תליא — ישובים חלשים מבחינה כלכלית גם מנוהלים לרוב שלא כהלכה. ישובים אלה זקוקים לעזרה בין אם הם מוצאים בטיפול של המחלקה ההתיישבות ובין אם הם מוצאים ממנה במסגרת מפעל הביסוס — שהוא מפעל חשוב כשלעצמו, מפעל יעיל, אבל גם בתוך המסגרת הזאת של ביסוס ישובים יש ישובים רבים שיוצאים לביסוס ואינם מסוגלים למעשה ליהנות מאותם תנאים הקיימים במסגרת הפרוזה לכל ישובי הארץ, הוותיקים והמסודרים יותר.

חלק ייזכר מן המשקים שלנו, שיוצאים היום לביסוס, אינם מסוגלים — מסיבות שמינית קודם לכן — להיכנס למסגרת האשראי המרוכז, ואינם מסוגלים גם לעמוד בתנאי האשראי שניתן מחוץ למסגרת האשראי המרוכז. אפילו האשראי המרוכז הוא, לגבי האשראי החקלאי המקובל במדינת העולם, אשראי יקר. כלומר, יש צורך של ישובים אלה תהיה מערכת מיוחדת של אשראי חקלאי, אשראי חקלאי זול, בריבית נמוכה לתקופה ארוכה, ועם סדרי נתינה ופרעון שיהפסרו לישובים אלה, או לחקלאים אלה, לקבל אותו בתנאים הקיימים היום.

דבר נוסף שיש לעשותו הוא לסייע סיוע רב יותר לפיתוח שירותים אזורים. האמת היא, שאין לקהילות הקטנות, כפי שהן קיימות בהתיישבות, כל אפשרות לספק שירותים במקום — לא מונוציפאליים ולא משקיים. אין ביכולתו של ישוב כזה, או אין ביכולתו של קהילה כזאת, לשאת בשירותים כאלה, ובאותו ובאותו שאין ביכולת לקיים אותם על רמה נאותה, אפילו היה להם הכסף הדרוש. לכן יש הכרח לפתח מסגרות נוספות של שירותים אזורים, ויש לסייע למשק הזה על-ידי עזרה והגשת שירותים מוזלים במקומות אלה. אתן לכם רק דוגמה אחת: כל שיומה, ולו הקטן ביותר, עולה בישווי ההר פי שלושה, פי ארבעה או פי חמישה מזה שבישוב גדול בשפלה. בגלל קוצר הזמן לא אביא דוגמאות נוספות.

ועוד יש לשים בראש דאגותיו של משרד החקלאות היום דאגה מיוחדת למשק החקלאי הקטן — דאגה כלכלית, תכנונית ואירגונית. בעיה זו היא בעיה כלל-עולמית, היא לא מיוחדת לנו. אתם יודעים שהמשק הקטן הלך והיה לגדול בארצות מסוימות, או היה למשק עזר בארצות אחרות. אצלנו פתרונות אלה אינם אפשריים, אין בהם גם צורך. יש אפשרות, על-ידי טיפול נכון, אירגון

החדשים בעיקר, שהם גטולי קרקע וגטולי אפשרויות פרגסה מספקת מחקלאות. סטטיסטיקה שהתפרסמה לפני שנה וחצי לערך על-ידי המחלקה ההתיישבות של הסוכנות היהודית לגבי חבל ההר של אזור צפת, הכולל את כל המושבים החדשים שהוקמו באזור הגליל בשנים שלאחר קום המדינה, מלמדת אותנו ששליש מראשי המשפחות — וכאשר מדברים שם על משפחות, יש לדעת שסדר הגודל של משפחה ממוצעת הוא 6 נפשות או 6 נפשות ומעלה — השתכר, למעשה, באותה שנה — זה היה לפני שנתיים — כ-3,000 לירות לשנה בלבד. רק שליש השתכר בסביבות 6,000—7,000 לירות לשנה ורק שליש למעלה מזה. ההכנסות האלה כללו גם את הפרנסה מהמשק וגם את הפרנסה מתעסוקות אחרות, בין תעסוקה בעבודה ויזומה שסופקה למתיישבים אלה — העובדה שצריך היה לספק להם תעסוקה כזאת מדברת בעד עצמה —, ובין תעסוקה שמצאו עצמם.

אבל לא רק בהר יש לנו ישובים כאלה. האמת היא שבתנופת ההתיישבות הגדולה שהיתה לאחר קום המדינה הוקמו ישובים בתנאים ובמקומות כאלה שעתיים החקלאי לא היה מובטח כשעלו למקום, והקדים פה עם ישראל — עמא פזיא כדרכו תמיד — את הנעשה לנשמע, או את המעשה למתכנן. התוצאה היא, שיש מספר לא מבוטל של ישובים שמצבם הכלכלי קשה. סיכוייהם להיטיב את מצבם כתוצאה ממיצוי הקיים במסגרת המייעדת להם בחקלאות אינם גדולים וכל המספרים הממוצעים, שהם חתומים כשלעצמם, אינם מבוטאים את הושי המיוחד הזה המחייב טיפול מיוחד, והיערכות מיוחדת — תכנונית ומחשבתית, ובעיקר מערכת אמצעים כספית והדרכתית, שתביא לתיקון המצב, שהוא אולי חרפה לכולנו.

בדיון על נושא אחר, על התקציב הנוסף באמצע השנה, כשידברתי על מתן פיצוי התייקרות לעצמאים, דיברתי בעיקר על מעוטי הכנסה בהתיישבות. והנה התברר, להפתעתי הרבה, לאחר מיבוק בנושא זה, שיש אלפי מתיישבים שהכנסתם היום אינה מגיעה ל-550 לירות לחודש ויש צורך להעניק להם, במסגרת מענק ההתייקרות, מענק מיוחד. אני חושב שזו חרפה לכולנו. עלינו, אחת ולתמיד, למחות חרפה זו ולהביא לידי כך שמתיישבים חקלאים במדינת ישראל לא יודקו לסעד מסוג זה או למענק התייקרות מסוג זה, ויתפרנסו ממשקם ומעמל כפיהם, מחקלאות, ואם אי-אפשר מחקלאות, יש צורך לדאוג אולי גם לתעסוקה אחרת, ואגע בזה אחר-כך, בין אם זה בתעשייה, בין אם זה בתיירות, בין אם זה בקיט או במפעלים אחרים שניתן להקים באותם ישובים שמדובר בהם.

לגבי כלל ההתיישבות החקלאית דומני, שאנחנו צריכים להגיע למערכת מסודרת יותר של קביעת מחירי התוצרת כדי שלא נימצא במצב זה של נדנדה עולה ויורדת — לרוב יורדת בשנים האחרונות —, של הכנסתו היחסית של החקלאי לגבי מפרנסים אחרים. אנחנו צרי-כים להגיע לשיטה מסודרת יותר של קביעת התמורה המגיעה לחקלאי ולהסדרת הדרך שבה תשולם התמורה הזאת, על-ידי מערכת מחירים שתבוא לידי ביטוי בהסכמי מחירים בענפים השונים. בלשון פשוטה: אני רוצה להציע למשרד החקלאות בראש וראשונה, וגם לכנסת לקבוע, או להגיע אחת ולתמיד להכרזה שיש לקבוע, מדד חקלאי, כשם שקיים מדד יוקר המחיה הגרשם על-ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. וכשם שעל-פי תוצאות

האירגוניים המתלווים לעידן הטכנולוגי הזה שאנו דוהרים בו היום בחקלאות, הרי זה יתר אירגון, יתר משמעת וממילא מסגרת תחיקתית אשר הבטיח זאת.

ואשר להערות בעניין חלקה של ההסתדרות ב"מקור רות" - אני חושב שאין דבר טבעי יותר ...

היו"ר ש. רוזן:

תוותר על זה. חבר אחר יגיד זאת.

עוזי פיינרמן (המערך, עבודה-מפ"ם):
טוב.

אסיים בכך שאומר כי בצד כל הפעולות הברוכות של משרד החקלאות - ויש רבות כאלו שלא נגעתי בהן - וכאיש ועדת הכספים, שדנה בתקציבי כל המשרד-ים, אני חייב לומר שזהו אחד המשרדים המאורגנים והיעילים ביותר. עסקתי בביקורת לגבי אותם סעיפים שדומני שדורשים תיקון. ולא בירכתי על היש בעיקר משום קוצר הזמן, ולא משום סיבה אחרת.

היו"ר ש. רוזן:

למרות אורך הזמן, חבר-הכנסת פיינרמן.

רשות הדיבור לחבר-הכנסת גרוס, ואחריו לחבר-הכנסת גולן.

שלמה יעקב גרס (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. גם כשאנו חיים בעידן טכנולוגי מתקדמת, טכנולוגיה הכובשת והולכת את האדם ואת החלל, עלינו לזכור שהיסוד למחיתו של האדם עלי אדמות הוא האדמה שממנה אנו מוציאים את לחמנו יום יום. ומכאן חשיבות הקרקע, האדמה, לעם.

עדיין לא הגיעה הטכנולוגיה - וגם לא תגיע כנראה - לייצור חיטה או ענבניות. סוד היצירה של האדמה וכוחה להוציא פירות נשאר וישאר בידי בורא הכל.

חכמנו זכרונם לברכה אמרו: עתידים כל בעלי אומנות לעמוד על הקרקע (זה נאמר במסכת יבמות). הרמז ברז: שכל בעלי מקצוע ואומנות, כל בעלי מלאכה, כל הטכנולוגים יכירו את חשיבותה של הקרקע, של האדמה המזינה את האדם.

ודאי הוא שהטכנולוגיה המתפתחת תרמה רבות לקידום החקלאות בישראל. אבל עלינו להיות זהירים שהתעשייה לא תדחק את רגלי החקלאות. כל הקיבוצים, כל היישובים, רוצים בתעשייה, ואני מבין זאת. זה טוב, זה יותר קל, זה מבין רווחים יותר. אבל עלינו לשמור על הצביון החקלאי של הישוב ועל החקלאות המשמשת גם עכשיו יסוד לייצור ולגידול האוכלוסיה. בלי חקלאות מפותחת לא נוכל להגדיל את העלייה בממדים גדולים. בלי בשר, חלב, ירקות ופירות שניצור בכוחות עצמנו לא נוכל לתאר לעצמנו עלייה גדולה רבת-ממדים.

אמר פעם בן-גוריון (הוא כהן זאת בהקדמה לשנתון הממשלה) שההיסטוריה מעבטת את דרכיה. אני אומר שהקדוש-ברוך הוא מכון את הדרכים. כי אלמלא שנאת הערבים, אילו היו גבולותינו עם הערבים מסביב פתוחים - לא היינו מגדלים אף עגבניה אחת במדינה הזאת, בגלל ההתחרות עם הערבים. בכל דבר יש גם צד טוב. ואני חושב שעכשיו צפויה לנו סכנה אם נעזוב את החקלאות, שהיא יסוד התזונה לאוכלוסיה. אני חושב

נכון, להביא לכך שגם המשק החקלאי הקטן, שהוא רוב מניינה ובניינה של החקלאות בארץ, יהיה יעיל ורווחי. אבל כדי לעשות זאת דרושה שוב מערכת של אמצעים. אתן לכם דוגמה אחת. מתברר שכדי לקיים רפת צריך לקיימה בסדר גדול מסויים. משרד החקלאות הגה תכנית מבורכת, שהוא קרא לה בשם "תכנית האלף", ומט-רתה היתה להקים או לשקם רפתות החלב במקומות שלא הצליחו בפיתוח הענף, ועל-ידי כך להביא להקמת רפתות גדולות יותר, על רמה גבוהה יותר, תוך הדרכה מקצועית. והנה היתה, במסגרת תקציב משרד החקלאות, לא מצאתי שום סכום להמשכה של התכנית הזאת שהתחילה לפני שנתיים. מסתבר שהיא כבר איננה קיימת, וחבל, כי היא היתה צעד נכון לקראת פתרון הבעיה המרכזית בחקלאות הישראלית.

באשר ליצוא החקלאי האמת היא, שהדרך היחידה להרחבת הייצור החקלאי היא על-ידי הגדלת היצוא שלנו, משום שהשוק המקומי מוגבל הוא. ואמנם היו הישגים מרשימים ביצוא תוצרת חקלאית. יצוא התוצרת הטרייה הגיע ל-129 מיליון דולר בשנה זו, לעומת 114 מיליון דולר בשנת תשכ"ט, ואילו תוצרת חקלאית מעובדת - ל-53 מיליון דולר, לעומת 45 מיליון דולר בשנת תשכ"ט. אבל הרחבה נוספת, אשר צריכה לבוא בעיקר מהמשק הקטן, דורשת שוב אותם תנאים שהזכרתי קודם לכן - אשראי מיוחד, התארגנות מיוחדת ומערכת הדרכה שתבטיח את הרמה הנדרשת היום כדי להגדיל את הייצור ליצוא בהצלחה.

ואחרונה - לעניין המים. נעשו מאמצים ברוכים לחסכון וליעילות בשימוש במים, וצריך לברך גם על המגמה בהתלפת צנרת דולפת, שמצאה ביטוי בתקציב לשנה הבאה. אבל לא נראה לי מקור לתוספת מים להשקיה לשנים הבאות, נראה לי שהכרחי הוא להתייחס היום ברצינות יתירה לעניין המתקת מים, הן - ובעיקר - מים מלוחים המצויים בארץ בכמויות גדולות למדי והן מי ים.

בשנה שעברה, בדיון על המשרד החקלאות, הזכרתי בדברי את בעיית המים וההיחזקות החדשות. ראיתי שהקצב השנה לצורך זה סכום של 15 מיליון לירות. אולם ידוע לי, שכדי לפתור את הבעיות הדוחקות של יישובי דרום רמת הגולן, פיתחת רפיה, גוש עציון ואחרים, דרושים לפחות 22 מיליון לירות. נראה לי שיהיה זה צודק ונכון אם בתחום זה, או בקודה זו, לא ייגרעו אותם 7 מיליון הלירות הנדרשים.

ולאחרונה הערה לחבר-הכנסת יוסף ספיר. הוא, משום מה, נתפס לאילוסטרציות נוסטלגיות כאשר בא לדבר על האשדאי המדוכ, והישווה אותו לאדמיניסטרציה של הברזון, והוא בקיא גדול בעניין האדמיניסטרציה של הברזון. אני בוודאי אינני יכול להתווכח אתו על כך. אבל אני רוצה רק לומר, שאם יש מפעלים מבורכים למשק הלאומי ולחקלאות הישראלית - הרי האשדאי המרוכז הוא אחד המפעלים המבורכים האלה, ואני חושב שטעות היא בידי חבר-הכנסת ספיר כאשר הוא מנסה לראות בו מין גטל על המשק. ההיפך הוא הנכון.

הוא הרבה גם לדבר על המשקים במושבים שאינם מוחלטים לייצור ליצוא. הדבר איננו נכון, והמספרים יוכיחו. משום מה הוא נזקק גם לאיזכור חוק המושבים שמעבך את ההתפתחות החקלאית. אני רוצה לומר שאם יש מהו ששעו לסייע למושב להתגבר על כל הקשיים

חוברת י"ה, ישיבה קנ"ח
— סקירת שר החקלאות על פעולות משרדו (דיון) (גרוס, גבתי) —

אות. כי אחרת באים לממשלה, באים למשרד החקלאות, ודורשים פיצויים.

אדוני השר, מחירי התוצרת החקלאית יקרים בהרבה מקרים. ייתכן שהמגדלים, אלה שעובדים את האדמה, מקבלים תמורה סבירה, או אפילו קטנה, בעד תוצרתם ובעד העמל שהשקיעו בגידולה. אבל הצרכן משלם מחיר גבוה, כי האיורגונים המשווקים את התוצרת מרוויחים יותר מדי. ייתכן שהם אינם מרוויחים, לא בדקתי זאת. אבל יש ביורוקרטיה מנופחת, מנגנון מסורבל, וזה מייקר את מחיר התוצרת לצרכן. רק הצרכן סובל מכך. "תנובה" הוקמה כדי למונע ספקולציות, כדי למונע את הצורך במתווכים. אבל נתברר שהשיוק המאורגן לא הביא, לא ליצרן ולא לצרכן, אותה ברכה שהציבור ציפה לה.

יש צורך להגדיל את הייצור המקומי של בשר בקר. גידול בקר נהפך לעסך מכניס, וככל שגידול הבקר יתרחב — יש לצפות לירידת מחיר הבשר המקומי, ועל-ידי כך אפשר יהיה לצמצם את יבוא בשר הבקר. מחיר בשר הבקר המקומי הוא בלתי-סביר ובלתי-נסבל. לא כולם משתמשים בבשר קפוא, המיובא מחוץ-לארץ. יש אנשים שקונים רק בשר מקומי, ומשלמים 12 לירות בעד קילו בשר. אני חושב שזה הרבה מאוד. אינני יודע אם יש פיקוח על כך מטעם משרד החקלאות, אם יש מחיר רשמי לבשר בקר מקומי או לא. אבל אנו יודעים שהצרכנים משלמים את המחיר שבעל האטליו דורש מהם.

אדוני השר, לא מכבר נרכנו סיוור מטעם הכנסת בגליל המערבי, לאורך גבול הלבנון. ביקרנו בכמה מקו-מות. אני חושב שאנחנו צריכים להשמייע באזני השר את מה ששמענו שם, כי בסופו של דבר נסענו על חשבון הכנסת. היינו במושב שתולה. שמענו מתושבי הכפר תלונות מרות על משרד החקלאות, שאינו נותן להם מספיק אדמה כדי שיוכלו לפרנס עצמם בכבוד מעבודת האדמה. יש בכנסתם קרקע, אינני יודע בדיוק איפה, אך היא נמסרה לעיבוד לקיבוצים בסביבה, כפי שהם טענו, ואילו הם, אנשי שתולה, מקופחים; מתפרנסים מעבודת-חוץ, מעבודת-דחק. ישושים כאלה על-ידי הגבול זכאים לתשומת-לב מיוחדת. אינני יודע אם תלונתם צודקת או לא, אני מבקש שהשר יבדוק זאת. אנשים אלה עושים שם עבודה חשובה מאוד, הם חיים שם בתנאים קשים מאוד.

באותו סיוור היינו צריכים להגיע לרמת הגולן, למבוא חמה. אך בגלל השענה המאוחרת התקיימה הפגישה עם בני ההיאחזויות בעין-גב. היו שם מפקד הגיורה, והממונה על פיתוח אזור רמת הגולן. שמענו דברים מפי בחור נחמד בשם רפי, שהתייצב מול מפקד הגיורה ומול הממונה על פיתוח האזור להם: "אתם מתארים את המצב בצבעים ורודים למדי, אך לא כך הוא. אנחנו חיים בתנאים קשים מאוד, תנאי זיוור קשים מאוד. יש שני תינוקות בהיאחזות, והם ישנים במרפסת, אמנם סגורה, אבל בכל זאת לישון ברמת הגולן במרפסת איננו דבר נעים". אינני יודע מי אשם בכך, מי מטפל בזה, משרד השיכון או הממונה על פיתוח; הכתובת שלי בעניין זה היא משרד החקלאות. אני חושב שהבחורים שיושבים ברמת הגולן זכאים ליותר תשומת-לב, ואינם צריכים לגור בתנאים קשים כאלה.

מינהל מקדעי ישראל הוא בעל-הבית על אדמת המדינה. המטרה היא שלא יהיו אצלנו בעלי אחוזות גדולות, ואני מקבל את זה. אבל יש לי הרושם שמשום

שעלינו לעשות מאמצים לגדל את החטיה שאנו זקוקים לה כמוזון, כלחם, כאן בארצנו.

בוודאי יש הישגים גדולים לחקלאות. גם ביצוא יש עלייה מתמדת. מבשרים לנו שבעוד חמש שנים נגיע ליצוא של 250 מיליון דולר. אבל נראה את הדברים כהווייתם: עדיין תקציב הסובסידיות לחקלאות הוא 10% מערך הייצור החקלאי. תקציב הסובסידיות מגיע ל-200 מיליון לירות בקירוב, ביחד עם המיס. היצוא שאנו תולים בו תקוות רבות איננו כולו הכנסה במטבע-חוץ. אנו משלמים עדיין סכומים הגונים לאלה שעוסקים ביצוא, וגם לאלה שאנו צריכים לפצותם על הפסדיהם ביצוא ירקות ופירות. כך שלא הכל ורוד כל כך ולא הכל עדיין רווח נקי.

בוודאי שאנו צריכים לשאוף להקטין באורח הדרגתי את הסובסידיות. אדוני השר, לא תמיד יש הצדקה במתן סובסידיות. בוודאי לא תמיד יש חלוקה צודקת של סובסידיות. יש לפעמים חקלאים (ואני אומר זאת ברות טובה) שעושים חשבונות ספקולטיביים לקבלת סובסי-דיות. ואינני אומר זאת מפי, אני מצטט את מבקר המדינה. מבקר המדינה מצביע בדו"ח מספר 20 שלו על ליקויים חמורים במתן סובסידיות לחקלאים, ובמיוחד במתן פיצויים למגדלי סלק סוכר. בדו"ח השנתי, בעמוד 314, מנתח מבקר המדינה את השיטה של מתן סוב-סידיות בענף סלק סוכר, והמבקר בא לכלל מסקנה (אני מצטט): "תשלום הפיצויים נעשה בלי שהמגדלים הגישו תביעות או הצהרות על כמויות בסלק שנאספו והושארו בשדה מחמת רבון, והמשרד חילק את יתרת הפיצויים בדרך האמורה. לא הובהר לביקורת מהו הבסיס הגלובלי למתן פיצויים בעד הסלק שנאסף בידיים או באמצעות ציוד ממוכן ולשיעורים שנקבעו".

ועוד כותב המבקר, בעמוד אחר: "מן ההשוואה לדעייל יוצא שבמקרה דגן של תשלום פיצויים למגדלי סלק סוכר קיבלו כלל מגדלי סלק הסוכר פיצויים בסכום כזה שבזכותו הגיעה הכנסתם הממוצעת לדונם לסכום העולה על הוצאות הייצור לדונם, כפי שהוערכו על-ידי המשרד". כלומר, מתן סובסידיות ...

שר החקלאות ה. גבתי:

לא סובסידיה אלא פיצויים אחרי מלחמת ששת-הימים.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

נכון, אבל הוא קובע שהחלוקה לא יתה צודקת. זה סימן לכך שמשרד החקלאות לא עמד על המשמר. ויכול להיות שגם במתן סובסידיות יש מקרים של חלוקה לא צודקת. על כל פנים, יש מקום להיזהר.

סובסידיות לביסוס החקלאות — כן. לפעמים כשיש בצורה, יש צורך גם במתן פיצויים. אבל עסקים ספקי-לטיביים — לא ולא.

היצוא נהפך עכשיו לסיסמה, לאופנה. חקלאים רוצים להיות יצואנים, וזאת לא רק זכותם — הם צריכים לעשות זאת כדי לשפר את מצבם. אבל מתברר שיש יותר מדי גורמים העוסקים ביצוא. יש כפילות, ויש גם פיצול. קיימת חברת "אגרוסקופ", שהיא חברה ממשלתית המארגנת את היצוא. אבל יש עוד אירגונים היוצאים לחוץ-לארץ לחפש שווקים, ולכן יש צורך לארגן את היצוא, לכוון את היצוא לאפיק אחד, כדי למעט בהוצ-

בלעדיות בשווקים. אבל אין לסמוך על כך, משום שאי אפשר לדחוס את כל היצוא בחודשים דצמבר-ינואר, שבהם אנו בלבדיים בשוקי אירופה. לאחרונה גם בחודשים אלה החלה תחרות הן מצד מדינות קרובות, מדינות אירופה, והן מצד מדינות רחוקות יותר, כמו דרום אפריקה והאיים הכנריים. אין להרפות איפוא מחתימה מתמדת לשיפור טיב התוצרת ואיזוהי הנאה. הצרכן באירופה הוא קפדן. הוא מוכן לשלם מחיר גבוה יותר אם התוצרת היא טובה.

נשמע טענות רבות נגד אגרקסקו הן בשל אירגון לקוי והן בשל שיבושים בהובלה, שהביאו לכך שהפרי לא הגיע לשוקי אירופה במצב תקין, וכתוצאה מכך נמצא חקלאי מפסיד. ייתכן שהאשמה איננה באגרקסקו. ייתכן שהיו תנאים אוניברסיטטיים שגרמו לשיבושים במהלך המטוסים והאניות. אבל גם אלה מחייבים הסבר לציבור ולחקלאים.

אני מצאתי לכוון להדגיש יצוא זה כי יש לו גם אספקט אחר. ככל פיתוח נוסף של החקלאות נועד אך ורק להגביר יצוא. אם אנו רוצים לבלום תהליך הקטנת מספר החקלאים הפוקד גם אותנו - ואנו איננו מעוניינים בו מטעמים חברתיים והתיישבותיים - הרי הדרך היא פיתוח מהיר ככל האפשר של היצוא. מובן שהכוונה היא ליצוא רווחי. כי מה שעשוי לסייע בדינו לבסס את החקלאי בכפרו, זוהי הכנסה סבירה ואפשרות של קיום הוגן.

ועתה מספר הערות לבעיית הפרדסנות. אחרי העונה הכושלת, גם בשל מחירים ירודים וגם בשל מחדלים שלנו, רבה האכזבה בשורות הפרדסנים. אין להעריך את הפרדסנות ורווחיותה לפי עונה מאוכזבת אחת ולהסיק מסקנות פסימיות לגבי העתיד. אבל מאידך גיסא אין לגלות אופטימיות מופרזת בשל עונה מוצלחת, שכל הצלחתה נובעת מצרות של אחרים, כגון כפור בספרד וכי. צריך תמיד להיערך למבחנים שיהיו קשים למדי, כי המתחרים שלנו הם בעיקר ספרד ומרוקו. מרוקו מספקת עכשיו לשווקים פרי טוב וטעים. אם נביא בתש"כ בון שמרוקו וספרד נהנות מהסכם נוח יותר עם השוק האירופי המשותף ומעבודה זולה, כי אז נבין לפני איזה מבחנים נעמוד בעתיד. לקראת מבחנים אלה צריך להיערך. ידוע שכושר התחרות שלנו בשוקי-החוץ לא יוגבר אלא על-ידי שיפור האיכות. כשלוף העונה הקודמת נעוץ בעובדה שפרי בלתי-מתאים הגיע לשוק. פרי זה לא רק נמכר במחירים ירודים, אלא פגע בשמם הטוב של הדרי ישראל. על כן האפשרות היחידה היא הקפדה על הטיב ומניעת יצוא פרי שאינו תואם את הדרישות הסטנדרטיות. משמעות הדבר היא שהרבה יותר "בררה" תישאר בארץ. לכאורה דבר זה יגרום הפסד לפרדסנים. אבל נדמה לי שבסופו של השבון דרך זו משתלמת יותר לא רק לענף כולו - משום שהיא שומרת על שמו הטוב - אלא גם לפרדסן. לפעמים כמות קטנה יותר של פרי, אבל טוב וטעים, מביאה רווחים גדולים יותר מאשר להיפך.

שאלת מחיר ה"בררה" בארץ בעינה עומדת. תעשיית מוצרי פרי ההדר, שהתומחה ליצוא אינה מבוטלת, אינה מסוגלת לשלם מחיר גבוה מזה שהיא משלמת כיום. אני מושב את משרד החקלאות על הגדלת הסובסידיה ל"בררה". אינני יכול להגיד עכשיו אם ההגדלה היא מספקת או לאו. על כל פנים זוהי דרך

מה נהפך מינהל מרקעי ישראל למין פיאווליסם מודרני. האישי הקטן נטחן בין גלגלי הביורוקרטיה של מינהל מרקעי ישראל.

אני רוצה לספר בקיצור רב על מקרה אחד. אדם אחד התרוצץ כשנה וחצי כדי לקבל שטח של כמה מאות מ"ר, כדי שיוכל להקים בית-מלאכה. הוא נושל על-ידי עיריית ירושלים ממקום עבודתו. מינהל מרקעי ישראל דרש ממנו סכום של 20 אלף לירות. אחרי המלצות שלם רק 15 אלף לירות. מאין יקח אדם קטן, שזקוק לכברת אדמה כדי להקים בית-מלאכה, סכום של 15 אלף לירות? אם בא משפיע גדול שרוצה להקים מלון, כמו מלון הילטון או כדומה, כל הדלתות פתוחות לפניו. ואילו האישי הקטן, שזקוק לשטח קטן כדי להקים בית-מלאכה או בית - מדוע לא יקבל את כברת האדמה בתנאים נוחים, ולא יטחן בין גלגלי הביורוקרטיה? צריך להקדיש תשומת-לב לבעיה זו.

אדוני השר, יש לנו נחלים מעטים מאוד בארץ הזאת. יש לנו פינה אחת יקרה, אוצ'י יקר, וזאת הכנרת. נחל אלכסנדר מזהם, מי השופכין עובדים בו. יש חשש דציני, כפי ששמענו בזמן האחרון, שגם ים כנרת יזוהם. אני חושב שעל משרד החקלאות לנקוט צעדים דרסטיים כדי למנוע זאת בעוד מועד, כי חבל על פינה זו ועל האוצר היקר הזה, שחם וחלילה יזוהם.

היו"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת גולן, ואחריו לחבר-הכנסת הורביץ.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. מה שמציין את משרד החקלאות זוהי הידימיקה הרבה בכל תחומי פעילותו. זהו משרד שאינו קופא על שמרו, אינו נגרר לשיגרה, ומשתדל שלא להימצא במצב של סטטיקה, אלא מפעיל יזמות חדשות, תוך מגמה לשלב את החקלאות במדיניות הכלכלית הכללית.

חברי הכנסת, קידום היצוא החקלאי הוא התרומה החשובה ביותר של החקלאות למשק הלאומי בתקופה הזאת. מה שעוד לפני כמה שנים היה נראה כחלום, נהפך עכשיו למציאות מתפתחת והולכת. כי היצוא החקלאי, פרט להדרים, נהפך כבר לגורם רציני ביותר, אם נקח בחשבון את הערך המוסף הגבוה שלו. ומה שעוד ראוי לציין הוא הגידול המתמיד מדי שנה בשנה באחוזים ניכרים.

בשנת 1969/70 הגיע כלל היצוא החקלאי ל-130 מיליון דולר, ובתוך זה הדרים - ל-89.5 מיליון דולר, והתוצרת האחרת - קרוב ל-40 מיליון דולר. אם נסכם את היצוא של שלוש השנים האחרונות, נמצא שב-1967/68 הסתכם היצוא החקלאי האחר, פרט להדרים, ב-26 מיליון דולר; ב-1968/69 - 27.3 מיליון דולר, וב-1969/70 - 39.6 מיליון דולר. זהו גידול מרשים ביותר. מתוך סקירת השר מסתמן קו דומה גם בעונה זו; אם כי בכמה סוגי פירות היו גם כשלונות. לדוגמא, אם בעונה שעברה ייצאנו 830 טון חסה, הרי בעונה זו ייצאנו רק 132 טון. גם ביצוא החצילים חלה ירידה. לעו"מת זאת מסתמן גידול ביצוא הסלרי, שעלה בעונה זו מ-939 טון ל-3,500 טון.

אני מבין שבתנאי החורף הקשים באירופה יש לנו

אינה קופאת על שמריה, אלא מתקדמת בדינמיות, משפ-רת את שיטותיה, מתארגנת לפירון רב יותר וליצוא. למרות דברי אלה קיים פגם, שאיני יכול שלא להצביע עליו, והוא נעוץ במבנה המשרד. יש לציין בצער את העובדה כי משרד החקלאות בנוי ביושר מכונן כמשרד קואליציוני של קבוצות אינטרסים. הזרמים ההתיישבו-תיים מיוצגים בהנהלת המשרד ובכל אגפיו. המנהלים נשלחים על-ידי זרמים אלה, ושיקוליהם עלולים להיות כיתתיים ובלתי-ממלכתיים.

מבנה כזה של משרד, לבד ממה שהוא מעוות את עקרון הממלכתיות, הוא גורם לכך שהחלטה והכרעה אפשר שיהיו פרי לחצים אינטרסנטיים מובהקים, והם לעתים פרי של נסיון לשמור על איזון בין הקבוצות, ולא תוצאה של מדיניות ממלכתית ריכוזית ומכוונת. למען האמת איני יכול לזקוף נוהגים אלה לחובתו של שר החקלאות הנוכחי דווקא.

משרד החקלאות, אדוני השר, חייב לרכז בידו סמכות רבה יותר ויתר כוח הכוונה לגבי הגעשה במועצות הייצור השונות. ואל ייראה הדבר כסתייה. למרות הרצון והצורך שהחקלאים ינהלו את ענייניהם בכוחות עצמם, אסור למשרד, כנציג האינטרס הממלכתי, להפקיד בידי החקל-אים - כפי שהם מאורגנים על המסגרות והחישוקים - את ההכרעה בעניין קביעת מכסות בכל שטח, הן בגידים-לים לנטיעה או לעקירה, הן בהגדרת דפנות או לולים או הקטנתם. בשל כך רצוי מאוד שלמשרד החקלאות תהיה המלה האחרונה בעניינים אלה. למרות מבנהו האינטרסנטי עצם מעמדו כמשרד ממלכתי מחייב אותו לשיקולים ממלכתיים. המגמה לחזק את מעמדן של מועצות הייצור ולשמור על קיומן היא נגמה טובה. צריך שהחקלאים עצמם ינהלו את ענייני הייצור והשיווק של תוצרתם, אבל אני מודאג מאוד שמא חיוק המועצות יבוא על חשבון כושר הפיקוח של המשרד, וגם כאן יתחזקו דווקא התופעות של חלוקה לא תמיד כשרה. חלוקת הסובסידיות, כל עוד הן קיימות, חייבת להיקבע על-ידי המשרד, ואין להשאיר את הדבר בידי המעוניינים.

בעניין זה של חיוק היד המפקחת של משרד החק-לאות אי-אפשר שלא להזכיר את המתחולל בענף שחיטת הבקר ושיווק הבשר. העובדה הבסיסית בעניין זה היא חוסר הצלחתו של משרד החקלאות לצמצם כמתוכנן את מספרם של בתי-המטבחיים במדינה, ולהעביר את השחיטה לבתי-מטבחיים יעילים, מודרניים, הנמצאים לא באזורי הצריכה דווקא אלא באזורי הייצור. תחילה בלמו את התהליך הזה הרשויות הדתיות, שבמסווה של כשרות הגנו על אינטרסים צרים. עכשיו, נוסף עליהן, מעכבות את התהליך הרשויות המקומיות, הדואות, מ-מה, חובה לעצמן לספק גם שחיטה מקומית משלהן - שחיטה הגורמת לביוב, ולכמה מן התופעות שעליהן אפשר לקרוא בעתונות בעת האחרונה. לצערי ויתר משרד החקלאות לא אחת במאבק הזה, ולדעתי יש לתבוע ממנו נקיטת אמצעים נמרצים, ללא פשרות, לשם ביצוע מדיניות ריכוז השחיטה. כן יש לתבוע ממנו להחמיד בפיקוח הוטרנירי על השחיטה, ולאסור העברת בשר שלא מבתי-מטבחיים תעשייתיים, שסדרי השחיטה, האיכסון וההובלה שלהם תואמים את תביעות השירותים הוטרניריים של משרד החקלאות.

כי מה שמתחולל בשוק הבשר, הרגיש מאוד מבחינה תברואתית, מגיע במקרים רבים לממדים של שעורריה.

להמריץ את הפרדסים ליתר הקפדה על משלות פרי משובה, גם אם דבר זה פירושו השארת יותר "בררה" בארץ.

פרדסים מאוכזבים אינם נותנים לפרדסיהם את הטיפול המלא וגורמים לירידה ביבולים בשנים הבאות. יש פרדסים שניטעו ללא הקפדה יתירה בבחירת האדמה המתאימה לתפוחים. במשקים לא מעטים נעשו שגיאות מקצועיות רבות ועתה נאלצים המשקים לעקור פרדסים. פרדס שאינו מניב 5.2 טון ברוטו לדונם אינו משתלם, אלא בעונות של קונוונקטורה בלתי-רגילה, שאי-אפשר להתבסס עליה.

ידוע שפרדסים, שניטעו ועובדו על-ידי המחלקה להתיישבות במשך שנים, עוברים עתה לרשות המשקים. נדמה לי שלא כל המשקים מסוגלים לעבדם באורח עצמאי, כי אין להם היכולת המקצועית והידע הדרוש. יש צורך במוסד שיהיה אחראי לעיבודם של פרדסים אלה, אחרת נדמה לי שצפויה סכנה לרכוש גדול זה שהושקע בו הון רב.

הערה אחת לעניין הבשר. אנו תמכנו בהצעת הממשלה להעלות מחירי הבשר הקפוא. היינו סבורים שבזמן שבשר הבקר הוא יקר וקשה להשיגו, מן הדין ומן ההגיון להפנות את הצרכנים לצריכת בשר עוף ובשר תרנגולי הודו, שהם זולים יותר גם מבחינת טבע עוף. המועצה עשתה תעמולה רבה בקרב הציבור להגברת צריכת בשר תרנגולי הודו. אולם מה שקרה אינו מוסף לתדמיתה הטובה של המועצה. התיכונן ייבחר תמיד במקרים כאלה. אם אי-אפשר לספק בשר במצבים כאלה, האימון בכל התיכונן מתערער. צריך לדאוג שמצבים כאלה לא יישנו. טוב יעשה שר החקלאות אם יבדוק מה קרה, ומה הן הסיבות ל"סקנדלים" שהעתונות פירסמה. קשה לדעת מהי מידת האמת, אבל הציבור התרשם קשות. מה שקרה בעניין בשר תרנגולי הודו אינו מוסף "בריאיות" לשום איש.

חברי הכנסת. מסקירת השר נובע כי התופעה המדאיה ביותר בחקלאות בתקופה הזאת היא ירידת ההכנסה הממוצעת של המועסק בחקלאות, אשר הגיעה עכשיו לנקודת שפל של 69% מן ההכנסה הממוצעת של המועסקים בענפי משק אחרים. נכון אמר חבר-הכנסת פינגרמן כי אם אנו מדברים על ממוצעים, הרי יש פער גדול גם בין החקלאים - יש כאלה שמצבם בודאי טוב, אבל יש גם כאלה שמצבם הרבה יותר גרוע מן הממוצע.

אין ספק שאת הפער הזה יש להקטין בדחיפות, כי הוא הרה סכנות. אם אנו רוצים לקיים אחוז חקלאים סביר במדינה, וכפי שאמרתו אנו מעוניינים בכך מהרבה-הרבה בחינות - מן ההכרח הוא לעשות זאת בכל המהירות.

הי"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הורביץ, ואחריו לחברת-הכנסת פינגברג-סרגי.

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת. משרד החק-לאות הוא אחד המשרדים שהרגשה נגימה מלווה את הדיון בהם, בשל היותו משרד יעיל, נמרץ ופעיל, שרוב פעולותיו ראויות לשבח, ובזכותו החקלאות הישראלית

מלווה בסובסידיות ובמענקים, שאין להם בסופו של דבר כיסוי ממשי. יצוא חקלאי הוא דבר נחוץ וראוי לעידוד, אבל אסור שנהפוך אותו לאידיאולוגיה שתתעלם מן המציאות, מציאות שבה גם לדולר, שאגו כה זקוקים לו, יש מחיר — ומחירו, למרות הכל, מוגבל.

כאן אולי המקום להצביע על מפעל הסוכר בעפולה. כי לא רק לדולר יש מחיר מוגבל אלא גם לסוכר. ועם כל הדאגה לקיומם של החקלאים חייב גם עניין זה להישקל מבחינה כלכלית.

עניין נוסף שלא בא על תיקונו עד היום, הוא עניין כפיפותו של מינהל מקרקעי ישראל למשרד החקלאות. אבסורד הוא שמנהל, העוסק בעיקר בקרקע עירונית, כלול במשרד חקלאי, כשהשר, והעומדים בראשו, אינם יכולים להתפנות כדי לפקח על הנעשה במינהל. מקומו של המינהל במשרד הפיתוח או במשרד השיכון, ששם, אני מקווה, אפשר יהיה לשים קץ לביובו, לפיגורי הגבייה ולמינהל המנופח באבטלה סמויה.

רבותי חברי הכנסת, בעיה אחרונה, שיש לה נגיעה ישירה למשרד החקלאות אם כי אינה הבעיה הבלבדית שלו: יש היום ריאקציה חריפה נגד השימוש בחמרי הדברה ממינים שונים, מתוך חשש שיביאו לתופעה המתוארת בארצות-הברית כ"אביב דומם". תמרי ההדברה, כשמשתמשים בהם בכמות גדולה מדי, ללא פיקוח וברשלנות, גורמים נזק חמור וסופרי לבריאות הציבור ולאיוון האקולוגי בטבע. צריך להיות ברור לכל כי אין אפשרות לקיים חקלאות מפותחת, שתספק את דרישות האוכלוסיה למוון, ללא שימוש בחמרי הדברה נגד מזיקים. המדענים, יש לקוות, ידעו למצוא איוון נכון בין הצורך בהדברה לבין הצורך בשמירה על הטבע והבריאות — ותפקידו של משרד החקלאות בנושא זה הוא, בראש וראשונה, לעודד את המחקר המדעי, מצד אחד, ומצד שני להקפיד בפיקוח על פעולות ההדברה והריסוס.

נדמה לי כי אי אפשר לסיים בלי לשבח את פעולות המשרד ביהודה, בשומרון וברצועת עזה, פעולות שנמשכות כבר ארבע שנים, ומי שקרא את הסקר שפורסם בהוצאת משרד הבטחון, על הפעילות הכלכלית בשטחים, אינו יכול שלא להעריך את המרץ ואת היוזמה שהושקעו על-ידי המשרד ואנשיו, ואשר הביאו למהפכה כלכלית ראדיקלית בשטחים. בלי להתייחס לאספקטים פוליטיים ומדיניים, נדמה לי, שאין איש שלא יעריך את המהפכה החקלאית הזאת, שתרחיש יותר מכל לשיפור מצבם הכלכלי של תושבי השטחים, ולהעברתם מחקלאות מפגרת לחקלאות מודרנית. ההסברה הישראלית עשתה, לצערי, פחות מדי שימוש בעובדה, שאי-אפשר לחלוק עליה, כי שלטון ישראלית בן 4 שנים היה גורם לקידמה חקלאית בשטחים, בעוד שלטון אחד עשה הרבה כדי להשאירם במצבם המפגר והמוזנת.

ובסיום דברי ירשה לי היושב-ראש לומר עוד כמה מלים. אנו לא רק אנשי אופוזיציה, הרגילים כמובן, עד כמה שאפשר, לא לטפוח על השכם ולא להגיד מלה טובה, אם אפשר לבקר. אני רוצה לחרוג מן הנוהג המקובל במשחק הפרלמנטרי ולומר לשר החקלאות, למנהל משרדו ולכל עובדי משרד החקלאות: יישר כוח.

הי"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת פינברג-סרני, ואחריה לחבר-הכנסת דידי.

ולא ייתכן שאינטרסים צרים מאוד וקבוצות לחץ (וביניהם אולי גם וטרניגרים, שדואגים לעתים יותר לוטרניגרים מאשר לוטרניגריה), ימנעו את הרפורמה הדרושה בתחום שחיטת הבשר ושיווקו.

בנושא קרוב יש להעיר כי תמוהה ביותר היתה המדיניות לגבי שיווק בשר תרנגולי הודו. מצד אחד נערך מסע פירסומות יקר מאוד, שתכליתו היתה לעודד את הציבור לקנות בשר תרנגולי הודו; מצד שני צומצמו המכסות, כך שנוצר עודף ביקוש, דבר שגרם לעליית מחירים ולסיכסוכים, גם אלימים, בין משווקי בשר תרנגולי הודו. יש לעודד את הציבור לקנות בשר תרנגולי הודו — שהוא זול ומקטין את היבוא היקר של בשר קפוא מחוץ-לארץ — על-ידי הגדלת המכסות אשר יביאו להורדת מחירים.

ונושא אחר, שאיני יכול שלא לחזור אליו, ובוודאי אחזור אליו בהודעות נוספות: אין זה נכון כי קיצוץ הסובסידיות למוצרים חקלאיים, או ביטולן ההדרגתי, יביאו להקטנת צריכת מוצרי החקלאות. הדרשה למוצרי החקלאות לא תיפגע משום שהאוכלוסיה מורגלת לצרוך אותם, ומשום שהם מרכיבים עיקריים של סל המזון של המשפחה. לכן לא יפגע קיצוץ הסובסידיות בהכנסות החקלאים — כתוצאה, כביכול, מירידת הצריכה — אלא יאפשר לממשלה באותה שעה לשנות את מדיניותה הסוציאלית ולהשתמש בכסף הנחסך לצורך מדיניות ביטוח סוציאלי ולהגדלת התמיכה לשכבות נזקקות.

נושא נוסף הוא הנטל על משק המדינה העלול לגדול עם הרחבת הפער בין המשק הגדול לבין המשק המושבי הקטן, ועל כן יש צורך להקדיש תשומת-לב לאפשרות האידווגן מחדש, הוולונטרי, של המשק הקטן בצורה של יחידות אזוריות, ממוכנות ומאורגנות, כדי שלא נחזה בתהליך של התמוטטות המשקים הקטנים, הנושאים בהוצאות שירותים וניהול שמעל כוחם.

בעיקר החיפה הבעיה במושבי עולים. עולים הופנו וכוונו לחקלאות כתוצאה ממדיניות תיכנון מגובה, שתאמה אולי את צרכי המדינה והכלכלה הלאומית באותן שנים. ואמנם מילאו המושבים תפקיד ניכר מאוד בקליטת העלייה ובהתערותם של העולים החדשים במבנה החברתי והכלכלי של מדינת ישראל. אבל לא בהכרח נכון היום מה שהיה נכון לפני עשרים או עשר שנים. מושבי העולים נתקלים בקשיים עצומים ורמת הכנסותיהם אינה מן הגבוהות במשק. אני סבור כי אין למעשה דרך לעמוד בפני התהליך העובר על החברה הישראלית ועל הכלכלה הישראלית המודרנית. זהו תהליך שבו פחות ופחות חקלאים מייצרים יותר ויותר תוצרת, ומי שמפגר — נזקק הצדה. עלינו להבין, למרות הווסטליה והרומנטיקה הבריאה, כי התהליך הנוכחי הוא תהליך מואץ בכיוון של עידוד ותיעוש, וכי להתחזק בכל מחיר משקים כושלים שאינם נושאים רווחים ואינם עומדים בתחרות זוהי מעמסה עצומה על המשק. לנושא זה משרד החקלאות צריך להקדיש תשומת-לב מירבית, כדי למצוא לו פתרונות. ראויים להערכה מאמצים משרד החקלאות לטפח ולעודד יצוא חקלאי. אמנם אין להשוות את ההכנסות מיצוא חקלאי להכנסות מיצוא תעשייתי, אך אלה גם אלה צריכים לעמוד בראש דאגותינו. ובכל זאת יש לשקול היטב הבחם הסובסידיות ליצוא החקלאים עומדות בכל מקרה במבחן הכלכליות, והאם אין מקרים שבהם הרצון הגדול כל-כך לכבוש שווקים לתוצרת החקלאית שלנו

לי שיש צורך לתת לעניין תגובה עצומה, מעבר לכל שיגרה. שר החקלאות בסקירתו אמר כי, בעצם, לפי הכנית החומש לא יתוספו לנו מים רבים. לפני ישובי ההר פיתוח מקורות נוספים של מים, שיביאו להגדלת כמות המים והחולתם — הוא ממש צורך חיוני ומיידי. אך גם לשאר חלקי הארץ שאלה זו היא שתקבע את עתיד החקלאות הקיימת ועתיד ההתיישבות החדשה באזורים שאנו רוצים ליישב אותם.

והרשו לי לעבור לבעיה של ההתיישבות החדשה. הייתי השבוע בסידור מקיף ומאלף ברמת הגולן. ראיתי את הנעשה שם ויש לברך על הישג. נדמה לי שמי שמטיל שם כל כמה חודשים יכול להתפעל מן החידושים שנעשו שם תוך פרק זמן קצר. אבל שמענו מפי המתישבים, וגם ראינו בעצמנו, דברים שאינם נוגעים רק למשרד החקלאות, אלא גם למשרד הישכון, למשרד העבודה, דברים המתייחסים לממשלה כולה. מוטל עלינו לעשות מאמץ מירבי על-מנת לתת למתיישבים במהירות את התנאים הדרושים לקיום הישובים והיאחזויות, ובראש ובראשונה פיתוח מקורות מים ואמצעי קיום, שיכון וכדומה. דומני כי בעניין זה עלינו לפעול במהירות, כי הזמן דוחק.

ראיתי בסירי בגולן, ואני מכירה מפגישות יומיומיות, את הנוער התנועתי ההולך לנח"ל וכן את המתישבים שבאו למקומות אלה. השתתפתי ביום עיון בנחל-על, נח"ל של נוער דתי. התקיים שם יום עיון שאיחד את נחל-גולן, נחל-שניר ונחל-על. נראה לי שיש להתברך בנוער הנפלא הזה. יחד עם זאת הם מעטים עדיין, מעטים מאוד, וחייבים אנו גם במסגרת הדיון על משרד החקלאות לתבוע שוב ושוב עידוד ועזרה לתנועות הנוער, שכן הן היחידות המספקות רזרבות התיישבותיות הן לישובים הקיימים הוועקים לתוספת חברים והן לישובים החדשים שקמו ושאנו רוצים להקים.

בלי פעולה ממלכתית מכוונת של עידוד ותמריצים לתנועות הנוער לא תהיה לנו רזרבה התיישבותית. אין די בסיסמאות פוליטיות. סיסמאות פוליטיות בלבד עד היום הזה לא נתנו לנו אף מתיישב אחד. רק פעולה חינוכית ארוכה ורחבה היא שתבטיח לנו מתיישבים, שיהיו מוכנים ללכת לספר וליישב את שממות הארץ. וזאת עושות תנועות הנוער וחייבים אנו לתת להן את מלוא העזרה.

הרשו לי לזכור מאיגרא דמא של ההתיישבות ולעסוק בנושא כאוב נוסף שקשור למשרד החקלאות, והוא מינהל מקרקעי ישראל.

שמעתי בדאגה את ההצעה של מינהל מקרקעי ישראל למכור את הקרקעות שעליהן יושבים משתכנים בבתיים משופתיים, למכור אותן קרקעות למתיישבים עצמם. נכון שמדובר בקרקעות עירוניות. אך הדבר מעורר בלבי דאגה עמוקה. הסיבות שמנה המינהל עצמו לצעד זה הן בעיקר סיבות של קשיים אדמיניסטרטיביים, קשיים בגביית הכספים, בתנאי החכירה הקיימים, גרעון-נות של המינהל ועוד ועוד סיבות מינהליות ותיפקודיות שונות.

אין להתעלם מן הקשיים שנתון בהם המינהל. יש צורך לעשות רפורמה מקיפה וחובתנו בכל תנאי החכירה של האדמות, אך אסור לנו, לדעתי, לפגוע בעקרון שהוא אחד מעקרונות היסוד שעליו בנינו את עצמנו, והוא העקרון של קרקע הלאום. פחדת אני שתהא זו שוב בכייה לדורות, אם נתחיל להפקיר את העקרון הזה.

עדה מינברג-סרגי (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. יורשה לי במלים מעטות להצטרף למעשה ה"בלתי-פרלמנטרי" שעשה חבר-הכנסת יגאל הורביץ ולברך מעל במה זו את שר החקלאות ואת עובדי משרדו. אבל תרשו לי לברך מעל במה זו עוד ציבור גדול, הוא ציבור החקלאים כולו, כי הם, בעצם, העושים את המלאכה.

דומני שאין דבר מרשים יותר בארץ שלנו מהתפתחות החקלאות והישיגיה. ידועה העובדה שבעולם כולו החקלאות והחקלאים הם בדרך כלל החלק השמירני ביותר, ובמקרים רבים — החלק המפגור ביותר באוכלוסייה. החקלאים שלנו בארץ הוכיחו ביכלתם ובכשרם את ההיפך הגמור מזה. החקלאים בארץ הם היסוד הדינמי ביותר, שידע להתאים את עצמו לכל הישיג הטכניקה והמדע, שהפך את החקלאות שלנו למקום של עלייה-לרגל מהעולם כולו, שבו לומדים כיצד יושמו עקרונות המדע והטכנולוגיה בחקלאות שלנו. מי ששומע על עשרות המדריכים החקלאים שלנו, הנמצאים בפינות נידחות בעולם כולו ומנסים להעביר את הידע שלנו ואת הדינמיות של חקלאינו לעמים אחרים, אינו יכול אלא להתברך בכך, ויבורכו החקלאים מעל במה זו.

יחד עם זאת, הרשו לי להעיר הערות מספר; ואתחיל בנושא הקרוב לי ביותר, והוא בעיית ישובי ההר. כבר אמרו חכמינו: צדיקים, מלאכתם נעשית בידי אחרים. אינני רוצה ליטול לעצמי את החלק הראשון של המשפט, אבל חבר-הכנסת פיירמן הירבה לעסוק בעבייה של ישובי ההר, והרשו לי להוסיף לדבריו כמה מלים.

זכרת אני כי כשרק החלה ההתיישבות בהר בגליל, מיד לאחר מלחמת הישחרור, באנו וטענו לאמצעי ייצור נוספים לאפשרות של מחיה. היה מי שאמר לנו — ואלה היו אנשים מכובדים על כולנו, שרבה תרומתם לפיתוח ההתיישבות בארץ — שמן המפורסמות הוא שכפרים הרדירים בעולם כולו הם עניים, וזו דרכו של עולם, וכך יהיה גם בארץ. לא קיבלנו, כמובן, גישה זו. ראינו הכרח לאומי בהתיישבות בהר — וההרה היה עדיין ערום מהת-יישבות יהודית. אך ראינו וכות ליושבי ההר לחיות ולקיים עצמם בכבוד, כמו שאר תושבי הארץ. כיום ברור כי הגישה הזאת השתנתה ויש הכרה, הן במוסדות המיישבים והן במשרד החקלאות ובממשלה, שצריך לתת את מיטב התנאים ליושבי ההר, ונעשה הרבה בשטח זה, אך לא נעשה די.

הוקמה לא מכבר ועדה ליושבי ההר שנתנה דחיפה תקציבית גדולה הן בשטח אמצעי הייצור והן בשטחים אחרים. הכרחי הוא להמשיך בפעולה זו. למטרה זו דרושים תקציבים נוספים ובלתי-שיגרתיים גם לשנת התקציב הבאה. רק יחס מיוחד בהקצבות של משרד החקלאות ושל משרד הישכון — השקעות ושתית, בהכ-שרת קרקע ובמקורות מים — יאפשר ביצוע חלק מאותן יעדים אשר נקבעו ליושבי ההר. התקציב שניתן לפעולות אלה בשנה הנוכחית אינו מאפשר מתן תשובה ההולמת את הצרכים. הישובים כיום אינם מוכנים ואינם יכולים לפתח את המשק בקצב האיטי של השנים שעברו.

ומכאן הרשו לי לעבור לבעיה נוספת הקשורה הן בהר והן בפיתוח החקלאות בשאר אזורי הארץ, וכונתי לפיתוח מקורות מים נוספים. אין להתעלם מן הסכום הנכבד המוגש בתקציב לפיתוח מקורות מים. אך נראה

חברי הכנסת, על יסוד המלצת מועצת המים וועדת הכספים של הכנסת מינה שר החקלאות ועדה, בראשותו של חבר הכנסת גדי יעקבי, לשם בדיקת מערכת חקיקת המישה המשפיעה על מחירי המים במדינה.

השר ביקש מן הוועדה לסיים את עבודתה ולהגיש לו את המלצותיה לא יאוחר מ-1 בינואר 1971. אולם עד כמה שידוע לי טרם סיימה הוועדה את עבודתה ואשמה אם כבוד השר יודיע לכנסת מתי היא תסיים אותה ותגיש את המלצותיה, היות שאני מאמין שהוועדה דנה במכלול הבעיות של המים, ואין לי ספק בכך שסיימה כומיה והמלצותיה יביאו שינוי במדיניות המים במדינה, ולא רק על רקע מחירי המים, שלפי דעתנו חייבים להיות מחירים ריאליים וכלכליים.

חברי הכנסת, במסגרת דיון זה רצוני להתעכב במספר מלים על התצרוכת הביתית ועל מחירי המים ברשויות המקומיות. כאמור מחכים אנו להמלצות הוועדה על מחירי המים במדינה. ברם, בהתאם למדיניות הממשלה, הועלו החל ב-1 בספטמבר 1970 מחירי המים לצרכנים בשיעור ממוצע של כ-15%, בשל הקטנת הסובסידיה. כתוצאה מהעלאה זו העלו הרבה רשויות מקומיות את מחירי המים, בהתאם לחזור המנהל הכללי של משרד הפנים, שלפיו נקבעו לצרכנים מחירים אלה: עבור 10 קוב מים ראשוניים ישלם האזרח 40 אגורות; עבור 6 קוב מים נוספים - 65 אגורות; ועבור כל קוב מים נוסף ישלם האזרח 90 אגורות.

מתוך טבלת המחירים למדים אנו שאין הם מאפשרים חלוקה צודקת ושוויון בשימוש במים ואין כל התחשבות בצרכי המשפחה ובמספר הנפשות בה, ולכן מוצא אני לנכון להסב את תשומתי לב שר החקלאות מעל במה זו לכך, שתמחיר זה פוגע במשפחות ברוכות הילדים, שבהן הצריכה גדולה יותר.

לכן אני סבור שבסוגיה זו יש לקבוע שני מחירים לתצרוכת ביתית. נטיב לעשות אם תיקבע גורמה של צריכה לנפש לשנה ולצריכה זו ייקבע מחיר אחד לכלול, ולגבי התצרוכת שמעל לגורמה יש לקבוע מחיר גבוה הרבה יותר, שיעשה לצימצום הצריכה ולמניעת ביזבוז במים.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. אני מצוין בחיוב את תכנית החומש לפיתוח החקלאות שהכין המשרד לקראת השנים 1971-1975. בצדק הציב המשרד לחמש השנים הבאות את המטרה לפתח ולהרחיב את הייצור החקלאי לשתי מנמות: (א) לספק את הביקוש בהתאם לגידול ולצרכי האוכלוסיה; (ב) לעודד את פיתוח היצוא החקלאי על כל צורותיו.

אדוני השר, בד בבד עם תכנית פיתוח החקלאות לחמש השנים הבאות יש לערוך תחזית של פיתוח הייצור לעוד חמש שנים, כי בתיכנון מוקדם, תוך מעקב מתמיד בתקופת הביצוע, ניתן להגיע להישגים חשובים ולמנוע משגים מיותרים.

אנו מייחסים חשיבות רבה לפיתוח היצוא החקלאי, ויש לנצל במידה מקסימלית את התיכנון לטווח ארוך, תוך שילוב חקר שוקים בעולם, ומתוך מגמה ברורה להגיע למצב שבו נהיה מסוגלים לייצר סוגי תוצרת חקלאית שאין בהם עורפיים אלא יש בהם ביקוש. על כן יש להמשיך ולאמץ שיטות גידול חדשות, שיאפשרו מחד גיסא להוול את הוצאות הייצור, ומאידך גיסא לעמוד

מטבע הדברים הוא שההצעה מדברת כרגע רק על קרקע עיונית. גם במכירתה של זו אני רואה נזק רב. אך רב החשב בלבי שכשיפתח הסכר יהיה קשה לעמוד בפני הרום והוא יטפון גם אדמות חקלאיות, ויש סכנה גדולה לרעיון כולו. אין זה סוד, וידעת אני בבירור, שיש בארץ חוגים שהיו שמחים ליטול העקרון כולו. יש ודאי מי שמעוניין שהקרקע תיהפך לקניין פרטי. אולם לדעתי צריכים אנו להילחם בחריפות נגד עמדה זו ולא לקבל את ההצעה של מכירת הקרקעות כפי שהוצעה. אם דרושה רפורמה, והיא דרושה, היא בנו האומץ לעשותה, אך כל נותר על אחת מאשיות חיינו - העקרון של קרקע לאומית.

הרשו לי שוב לסיים דברי בברכה למשרד החקלאות, לשר החקלאות ולחקלאים כולם.

הי"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחברי הכנסת יזיד - אחרי-כן לחברי הכנסת טובי.

מנחם זייד (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בראשית דברי רצוני להתייחס לבעיית המים במדינה. אני חייב לציין שמשרד החקלאות עושה בתחום פעולתו רבות כדי להביא לחסכון ולהגברת התפוקה בחקלאות ובתעשייה ליחידת מים. ברם עדיין רחוקים אנו ממצב שפיר שיניח את הדעת, ובמיוחד בתצרוכת הביתית.

כולנו שותפים לצער על כך שמדי שנה מפסידים אנו כמויות גדולות של מים בגלל שיטות השקיה לקויות ומיושנות, וכן בגלל צנרת ישנה ופגומה בערי הארץ ומושבותיה.

דיון-חשבון נציבות המים מצביע על כך, שחלק ניכר מן העלייה ב-35% לערך בצריכת מים ביתית אינו נובע מעליית צריכת התושבים, אלא מן המצב של רשתות אספקת המים בערים, אשר גרם פיצוצי צינורות וניזילות. בחודשים הראשונים של שנת 1970/71, כפי שמראים הנתונים שבדי המשרד, נמשכת העלייה בתצרוכת המים אף מעבר למתוכנן. אמנם כן, משרד החקלאות, בהתאם להצעת התקציב לשנת 1971/72, שם לו למטרה לקראת השנה הבאה, ובחמש השנים הקרובות, להביא לייעול השימוש במים בהיקף של 20% מכלל השטח המושקה, להגדלת התפוקה ליחידת מים ולהגדלת התפוקה בענפי השדה והמטע. ברם יש לעשות גם בשטח הייעול והחסכון במשק המים העירוני בקצב סביר, ככל האפשר - מהר יותר.

אין ספק בכך שנעשו שיפורים רציניים בשטח התיכונן בחקלאות, אולם המכסות והמגבלות הנובעות מהן מפריעות את ההתפתחות הרצויה בענפי המשק החקלאי, והתיכונן בחקלאות מוגבל יותר בגלל מערכת המים.

אדוני היושב-ראש, על-ידי חלוקת המכסות נוצר מצב שבו ניתנה חזקה לכל מיני ישובים מפגרים והדבר הוא לדעת הישובים היעילים שהגיעו לניצול יעיל של המים.

אני סבור שמוצדק יהיה לשנות את השיטה הקיימת ועל משרד החקלאות להיות גמיש יותר, כי בשינוי צורת החלוקה והמכסות יתרום גורמה חשובה למשק, יעודד את החסכון במים וימנע ביזבוז שלא לצורך, ועל-ידי כך יביא ברכה לחקלאות.

תומיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בעיות החקלאות ופיתוחה, בעיות הבטחת תמורה נאותה לעובד האדמה, בעיות מניעת העלאתו של מחיר התוצרת החקלאית לצרכן - נעשות, ללא ספק, מסובכות וקשות יותר ויותר במצב של תקציב הדואג, קודם כל, לצרכי המלחמה. עובד האדמה היהודי והערבי הם בין הסובלים ביותר ממדיניות המשועבדת לצרכי המלחמה ולשיאית הסיפוח, ממדיניות המפנה יותר ויותר אמצעים להשקיי את האדמה בדם בניה במקום שתפנה אמצעים אלה לפיתוח טוב יותר של החקלאות, להבטחת תמורה נאותה יותר לזיעת עובד האדמה, להוזלת אמצעי הייצור, לפיתוח מקורות מים וזולים יותר ולהוללת התוצרת לצרכן.

מאות מיליוני הלידות המופנות, למשל, להתחלות חדשה בשטחים הכבושים הן לא רק הוצאות ענקיות לריק, אלא עומדות בעוכרי השלום ומחבלות בו. החקלאות הישראלית וגם השלום, ביחד, היו מפיקים תועלת רבה יותר אילו אמצעים אלה היו מופנים לטובת החקלאות בישראל עצמה.

למרות ההתפתחות הגדולה שחלה בחקלאות הישראלית במשך השנים האחרונות, התמורה המגיעה לעובדי האדמה מהתפתחות זו היא בירידה מתמדת. ההכנסה הלאומית, למשל, גדלה מ-3 מיליארד לירות ב-1959 ל-11 מיליארד לירות ב-1968, זאת אומרת יותר מפי 3.6, אך ההכנסה מחקלאות גדלה, באותה תקופה, רק פי 2.4. פירושו של דבר שהסקטור החקלאי, בין יתר הסקטורים, היה ונשאר הסקטור המקופח ביותר.

לפי הירחון לסטטיסטיקה של מחירים מינואר 1971, היו המחירים שקיבל המשק החקלאי בעד תוצרתו בשנת תש"ל - 1969/70 נמוכים, לפי סיכומים ארעיים, ב-0.5%, מן המחירים שנתקבלו בתשכ"ט - 1968/69. באותו זמן עלתה רמת המחירים ששילם המשק החקלאי בעד גורמי הייצור ב-4.1%.

מדד מחירי התשומה בחקלאות עלה בשנת 1970 ב-12.5%. אפילו לפי הדעתו של שר החקלאות מהיום ירדה הכנסתו הממוצעת של מועסק יהודי בחקלאות והגיעה ב-1967 ל-83% מן ההכנסה הממוצעת של המועסקים בענפי המשק האחרים, וב-1970 הגיעה לנקודת שפל של 69%. זה דבר מדאיג ומוזיק. ברור שהוא תוצאה מייקור התשומות, הורדת הסובסידיות, העלאת המסים, העלאת הריבית והגדלת שיעורי התיווך. התמורה שעובדי האדמה בישראל מקבלים בעד תוצרתם יורדת, וזה בזמן שמחירי התוצרת ליצרן אפילו עולים.

כאשר מדברים על עובדי האדמה אין לשכוח את הניצול הקשה שממנו סובל עובד החקלאות השכיר. 60 אלף עובדי החקלאות השכירים הם המקופחים ביותר, ומשכורת של עובד שכיר, העובד במשך כל החודש, מגיעה לסך של 400 לירות לחודש ברוטו בלבד. מחצית מן העובדים השכירים בחקלאות הם עובדים זמניים ואר-עיים ואין הכנסתם עולה על 300 לירות לחודש.

עובדי האדמה בישראל, על סוגיהם השונים, הם, בדרך כלל, מבין השכבות המקופחות בחברה הישראלית. הם הנפגעים ממדיניות הממשלה ומניצול החברות, התיווך והבנקים.

הדרישות העיקריות מן הממשלה הן: הגדלת הסובסידיות להבטחת תמורה נאותה לחקלאים בישראל,

בהתחרות בשוק האירופי, תוך חתירה מתמדת לכיבוש שווקים נוספים, וזאת כדי להבטיח את המשך פיתוח היצוא בשנים הבאות כיהא למשק מודרני, מתקדם ומתפתח.

אני סבור כי משרד החקלאות צריך לדאוג בפיתוח היצוא החקלאי אתגר ראשון במעלה. עליו להגביר את פעולות המחקר ולהעלות את רמת ההדרכה, כדי להביא לפיתוח ענפי יצוא חדשים. ברם אין לזלזל בקיים ועל משרד החקלאות להסב תשומת-לב מיוחדת לענף היצוא החשוב שלנג, והוא ענף ההדרים, בממנה להעלות את היבולים ואחוזו הפרי המתאים ליצוא, ובעיקר לשפר את טיבו וטעמו. בכך נתגבר על מכשולים רבים ונגדיל את ההכנסה במטבע-חוץ, ולא נצטרך להסתמך על כפור בספרד או פגעי טבע אחרים. יש להמשיך בפעולה מעשית לשיפור איכות הפרי ולשיכלול השיווק לאירופה.

אדוני היושב-ראש, אני מוצא לנכון במסגרת דיון זה להעיר ולהסב את תשומת-לב שר החקלאות לצורך בשיתוף פעולה ובתיאום בין משרד החקלאות ובין משרד החינוך והתרבות בעניין הכשרת מורים והכנסת רפורמה בתכניות הלימודים בבתי-הספר החקלאיים, לקראת היעד של פיתוח החקלאות והתאמתה לצרכי הזמן בעידן הטכנולוגי. תיאום זה בהכשרה בבתי-הספר החקלאיים הכרחי הוא, תוך הדגשת האספקטים של הרחבת והעמקת הידע לפיתוח היצוא ולגיוון, בהתאם להתפתחות המשק החקלאי, בתיאום עם תכניות הפיתוח של משרד החקלאות.

אדוני היושב-ראש, באשר לפעולות משרד החקלאות בשטחים המשוחררים ביהודה ושימרון, רמת הגולן, רצועת עזה ומבוא סיני, חייב אני לציין, כי נעשית פעולה מבורכת בהדרכה ובטיפול, ויש להמשיך בקו זה אשר נותן, לדעתך, לתושבים הרגשה טובה ומעל לכל - הרגשת בטחון שהם חלק בלתי-נפרד מישראל. רק בהרגשת השותפות בהנאמנות אפשר יהיה להמשיך בעבר-דה המבורכת שמצאה את ביטויה הממשי בהעלאת הרמה האגרו-טכנית, דבר שגורם כמובן להגדלת היבולים ולהעלאת הפריין של החקלאים בשטחים אלה.

אדוני היושב-ראש, לסיכום אני רוצה לנגוע בשאלת ההתחליות וההיאחזויות בשטחים המשוחררים. חברי הכנסת, כולנו מלווים את המתיישבים והמתחלים בשטחים המשוחררים בהערכה ובאהבה. כולנו תמימי דעים שיש לעשות הכל כדי להקל עליהם את החיים.

שמחנו לשמוע מפי כבוד השר שחלה התקדמות בבניית הישובים ובפיתוח המשקים. אנו מאחלים המשך התרחבותם וביסוסם על אדמתם. אני מקווה שמשרד החקלאות ימצא את התקציב הדרוש לפיתוחם, בעיקר את התקציב הדרוש, במלוואו, לצרכי הספקת המים הסבירה, ולכל הכרוך בזה. נשלח ברכה מבמה רמה זו לאלה העומדים לעלות בקרוב להיאחזויות נוספות, כי אכן שיחררנו את אדמת המולדת, שבנו לנחלת אבו-תינו לבנותה ולהפריח שממותיה, לנו ולבנינו אחרינו עד עולם. יהי רצון שתקיים, בעושי המלאכה המתחלים ובציבור החקלאים, הכתוב: "הזורעים בדמעה ברינה יקצורו".

היו"ר ש. רוזן :

רשות היבור לחדר-הכנסת טובי, ואחריו לחבר-הכנסת גרשוני.

סוגים הדורשים עבודת ידדים מרובה. בשנים האחרונות התפתח, למשל, ענף תות השדה בכפרי המשולש, ובכפר טירה באופן מיוחד, שם הגיעו לכ- 30% מכלל היצוא הישראלי של תות שדה. הפלח הערבי גדל ב-1969 כ-700 טונות ליצוא מתוך 1,300 טונות של היצוא הכולל של תות שדה.

אולם למרות מצב זה מנצלת חברת "אגרוסקו" את המגדלים הערבים באופן קשה, קובעת מחיר נמוך יותר, איננה משלמת במועדים שנקבעים, וגם המענקים הניתנים למגדלים מתקבלים בסוף העונה, למרות החווה שלפניו צריכים להתקבל בראשית הקטיף. בו בזמן שב- תדריך של משרד החקלאות נמסר שלדונם תות שדה נחוצים בשיטה הרגילה של השקיה 1200 עד 1500 קוב מים לדונם, הרי לפלחי טירה, למשל, מוקצבים 1000 קוב מים לדונם. כך, במקום תוצרת ממוצעת של שני טונות אצל המגדל היהודי בארץ, אצל הפלח הערבי היבול הממוצע הוא 800 קילוגרם לדונם בקירוב.

היות שהיושב-ראש מאיץ בי, אני רוצה להזכיר רק את הבעיות הקשות שהפלחים הערבים נתקלים בהן. מגדלי הטבק הערבים מייצרים כיום למעלה מ-90% מכלל הטבק המיוצר בארץ. אולם עדיין קיימות אותן בעיות אשר העלינו במשך השנים - מחירים נמוכים, התנכרותן של החברות לייצור סיגריות בסיווג הטבק ובקביעת המחירים, וכן בקבלת היבול עצמו. למשל: היבול של שנת 1970, אשר צריך היה להיות כבר מוגה במחסני החברות עוד מחדש אוקטובר או נובמבר, עד היום נמצא ברובו במחסני הפלחים בכפרים הערביים. גם לאחר הסוכומים המרוצים של ועדת הכלכלה במשך השנים נשארו היבולים רק על גבי הנייר. המגדל הערבי מקבל באופן ממוצע תמורת תוצרת דונם של טבק סכום שנע בין 170 - 200 לירות, שהוא המחיר של 70 - 80 ק"ג, אך הוצאות העיבוד של דונם טבק מגיעות קרוב ל-225 לירות. ההפסדים פירושים תמורה אפסית לעבודת הילדים והאשה ויתר בני המשפחה.

אני גם רוצה לתבוע ממשרד החקלאות, כאשר כיום מועסקים יותר פלחים ערביים בתוצרת חקלאית לצרכי תעשייה, שמשרד החקלאות ידאג יותר לכך שהפלח הערבי יקבל תמורה גאונית בעד עבודתו וימנעו תופעות של הורדה שרירותית של סוגים, של קביעת מחירים נמוכים מאוד, של הפרת חוזים על-ידי החברות. אביא לדוגמה אותם 22 פלחים מן הכפרים כפר יאסיף, אבו-סנאן, מכר וג'דידה, אשר התקשרו בשנה שעברה עם בית-החרושת "מילו" בעיסקה לגידול עגבניות. הפלחים הולו סבלו הפסדים גדולים כתוצאה מאי-קניית כל האלה ממחירים נמוכים ומסיווג פוגע ובלתי-אמיתי שלם, התוצרת. הבטחות משרד החקלאות לפצות את הפלחים לא מומשו. משרד החקלאות חייב בדאגה גדולה יותר לפלחים אלה.

בסוף, אדוני היושב-ראש, וברשותך, אני רוצה להתריע, בדיון על משרד החקלאות, נגד המשך המדיניות של מינהל מקרקעי ישראל כלפי הכפר הערבי - מדיניות של הפקעת קרקעות, מדיניות אשר לא הסתפקה בחוקים על גבי חוקים לשם שלילת מאות אלפי דונמים מן הפלחים הערבים, אלא מינהל מקרקעי ישראל, באי-טלה של הסדר קרקעות, ממשיך גם, כיום לגזול מן הפלחים הערבים בעיקר בכפרי הגליל, אלפי דונמים מעובדים, אדמה שהם עיבדו במשך דורות. דוגמה לכך

ומניעת העלאת מחירים כפי שאנו עדים לה כיום - כמו ההעלאה המסחררת במחירי בשר העופות - והוזלת מחירי גורמי הייצור: מים, השמל, דשנים, הוזלת הריבית לחקלאות והבטחת הלוואות ארוכות טווח, ברי-בית נמוכה, לחקלאי היהודי והערבי גם יחד.

כנסת נכבדה, רצוני להתעכב על כמה בעיות מבעי-יותיה של החקלאות הערבית. התרענו ומשיך להתריע נגד מדיניות הקיפוח והאפליה של הממשלה כלפי החקלאות הערבית ועובדי האדמה הערבים. למרות כל הדיבור הגבוה על מחירים שווים, עובדה היא שהתמורה שה-פלח הערבי מקבל בעד תוצרתו היא נמוכה מזו שמקבל החקלאי היהודי. החקלאות הערבית בישראל עיבדה בשנת 1968 943 אלף דונם, מכלל שטח מעובד של 4,083 דונם, זאת אומרת 23% מן השטח המעובד בישראל, וזה נשאר כך גם כיום. אולם ערך הייצור החקלאי בסקטור הערבי הגיע באותה שנה, שנת תשכ"ח -1968, ל-88 מיליון לירות, בעוד שערך הייצור החקלאי הכולל בישראל היה באותה שנה 1,680 מיליון לירות. זאת אומרת שערך הייצור החקלאי בסקטור הערבי היה בסך הכל 5.23% מכלל ערך הייצור החקלאי בישראל. זהו דבר האומר דרשני.

אין ספק שהעניין קשור גם בהרכב החקלאות הער-בית ובמצבה. הפלח הערבי זועק לפיתוח משקו, למים, לעזרה בממשלתית גדולה יותר, אולם תביעותיו נמצאות בשלב התחנות של סולם העדיפויות של הממשלה.

כמויות המים שסופקו לחקלאות בישראל הגיעו בתשכ"ט-1969 ל-994 מיליון קוב מים, אך החקלאות הערבית קיבלה מזה בסך-הכל 19 מיליון קוב מים, דהיינו 1.9% - אף-על-פי שהשטח שהיא מעבדת הוא 23%, כאמור.

באותה שנה הגיעה אדמת השלחין בסקטור הערבי ל-39 אלף דונם, שהם רק 2.14% מכלל אדמת השלחין בישראל, המסתכמת במיליון ו-820 אלף דונם; והאת בזמן ששטח אדמת הבעל בסקטור הערבי, שהוא 904 אלף דונם, הוא 39.5% מכלל שטח הבעל בישראל. אם שטח השלחין בסקטור הערבי הוא 4.1% מכלל השטח המעובד בסקטור הערבי, הרי במשק היהודי אדמת השלחין היא 56% מכלל המשק היהודי המעובד.

מטע השלחין בסקטור הערבי הוא אך ורק 8.5 אלף דונם מכלל 680 אלף, דהיינו 1.2%, בעד שמטע בעל בסקטור הערבי הוא 148 אלף לעומת 147 אלף במשק היהודי.

זוהי תמונה שאשמה בה בהחלט אך ורק הממשלה. ידועה התביעה החוזרת והנשנית של הפלחים הערבים להגדלת מכסות המים, לפיתוח חקלאותם, אולם הם נתקלים במדיניות המפלה של נציבות המים.

כבוד היושב-ראש, רבות הן הבעיות אשר החקלאות הערבית מתקשה בהן ונתקלת בהן, אף-על-פי שהיא תופסת מקום נכבד במשק החקלאי הישראלי - היא בתוצרת לצרכי פנים והן בתוצרת לצרכי יצוא. עד שנת 1967 לא נענו הפלחים הערבים לבקשותיהם לקבל רשיונות לגידולים חקלאיים לצרכי יצוא. אחרי 1967, עם ירידת מספר המועסקים בחקלאות והתפתחות ענף היצוא החקלאי, החלו חברת "אגרוסקו" ומשרד החקלאות להתיר הוצאת רשיונות לכפר הערבי רק לאותם

הייתי מסתפק בזה שהם יגידו מהו מצבם הם, ה"מסכנים" - -

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
יש לכם בסיעה שלכם ארבעה חברי כנסת ערבים. למה הם לא באו פה לדבר?

צבי גרשוני (המערכ, עבודה - מפ"ם):
- - לעומת הערבים ה"מאושרים" בחקלאות באר-צות השכנות שלנו. אולי יבואו יום וגם זה יהיה, ונשמע אותם, ולא נשמע את בא-כוחם, אפילו כשאתה, חבר-הכנסת אבנרי, הוא בא-כוחם.

הרשו לי, אדוני היושב-ראש וכנסת נכבדה, במסגרת הזמן שניתנה לי, לנגוע בשלוש נקודות: בעיות החקלאות, שהן זהות לדעתי עם בעיות הכפר והספר העברי; בעיה סקטוריאלי, כביכול, של הנוגב והמים לנוגב; וקצת תמ' רורי-דרך לביטוס החקלאות בעתיד.

כשמדברים על החקלאות ומשרד החקלאות - אפשר בקלות לדבר דברי שירה, מבלי להיות משורר. מעשי יום יום הם מעשי שירה. אפילו חצים ובליסטראות שניסה כביכול לשלוח חבר-הכנסת ספיר - כשלג ילבינו לעומת המציאות. דברי השבח שלך עצמו על החקלאות, החקלאים והמשרד יעידו על אמיתות דברי. אני משאיר לשר, וסומך עליו, שיענה לכל אלה שהיו להם טענות.

ההישגים הגדולים באירגון, בייעול, בידע, בהעלאת יבולים, בסיפוק מזון לאוכלוסיה, בהגברה מתמדת של היצוא, בטיפוח מפעלינו החברתיים, בשירותינו לצרכי הבטוח של המדינה - כל אלה מעידים על עצמם, והם פרי מאמץ משותף של חקלאים למיניהם עם השר ומנהלי משרדו, מאמץ עצמם מתוך השדה והכפר העברי.

ועם זאת, האומנם מותר לנו להגיד שירה על החקלאות בימים אלה? הרי מעשי ידם הגדולים וה-עצומים - קיומו של הכפר היהודי, הישארותו והתבסס-סותו של החקלאי במשקו, של איש הספר בישוב הכפרי - עומדים בסימן-שאלה רציני.

אודה ולא אבוש: לא הייתי מען להגיד דברים כאלה כדברי האחרונים לפני מליאת הכנסת אלמלא יכולתי להיאחו באילן גדול, הריהו שר החקלאות חיים גבתי, שאמר בדברי הפתיחה שלו לדיון היום (ואני מצטט מדברי השר): "המצב הקיים טומן בחובו סכנות חמורות לקיומו של הכפר היהודי, ועלול לגרום לנטישת חקלאים את אדמתם מחוסר אפשרות להתקיים ברמת חיים מתאימה".

אני בטוח שאצל כל יהודי בארץ, ללא הבדל חוג ומפלגה (פרט למישהו ששייך לבית הזה ושאותו איני מחשיב - חברו היה כאן לפני); אני מאמין שבכל המפלגות עדיין לא פגה התודעה שהיתה חרותה עמוק עמוק בלבנו כי בעבודה לקינו ובעבודה ניוושע. וכשמדברים על עבודה - נשואות היו עניינו, ונשואות גם היום, לעבודה היסודית: "להוציא לחם מן הארץ" - ו"לחם קרי: מזון.

אני רוצה להגיד ברורות: הבעיה היא לא רק אם יהיה מזון. הבעיה היא לא רק חקלאות שתספק מזון לארץ ותייצא לחוץ-לארץ. הבעיה היא אם יהיו חקלאים אנשי כפר. כשאנו שומעים שההכנסה הממוצעת של

הוא מה שנגעשה באדמות כפר ירכא בגליל, בעל האוכלוסיה הדרוזית, וכן כפרים אחרים, כאשר מאות ואלפים נחבעים לבתי-המשפט במטרה לנשל אותם מאדמתם שירשוה מאבותיהם ומסביהם. מדיניות זו חייבת להיפסק. אנו דורשים לבטל את כל התביעות המשפטיות של מינהל מקרקעי ישראל נגד פלחי הכפר ירכא וכפרים אחרים בגליל ולהניח לפלחים את שארית האדמה שנתרה להם.

הוא הדין ביחס לאדמה הציבורית של הכפרים הערביים והפקעת אדמות אלה, אשר היו רשומות בימי המנדט הבריטי על שמו של הנוציב הבריטי העליון ואשר צריכות היו להיות מועברות למועצות המקומיות של הכפרים האלה כשיקומו. מינהל מקרקעי ישראל מסרב להחזיר אדמות אלה למועצות המקומיות לאחר שקמו. אדמות אלה נחוצות להן על-מנת לבנות בית-ספר, גן-ילדים, מגרש ספורט ומבנים ציבוריים אחרים. הן דורשות ממינהל מקרקעי ישראל להחזיר לצורך זה לפעמים דונם אחד, שניים, ארבעה או חמישה, אך התעקשותו של מינהל מקרקעי ישראל, סירובו השרירותי להכיר בזכויות הכפרים הערביים לגבי אדמתם הציבורית, גורמים לריב קשה, למרירות ולמשפטים ממושכים.

אני מסיים בזה, אדוני היושב-ראש...

אהרן גולדשטיין (גח"ל):

תסיים לפחות בזה שבעוד עשר שנים יגעו הפלחים בארצות ערב לאותו מצב.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
תעזוב את הנימה הזאת.

אני פונה למשרד החקלאות לדאוג להפסקת מדיניות שוד הקרקע בכפר העברי.

הי"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת גרשוני, ואחריו לחבר-הכנסת ורדיגר.

צבי גרשוני (המערכ, עבודה - מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אם יש חובה כלשהי להגיד משהו גם לדברי מי שקדם לי, הייתי אומר שחשבתי לעצמי רק דבר אחד: אילו יכולנו לשבת יום ילילה ולהביא לכאן את המוני הפלחים ה"מסכנים", החקלאים הערבים שידברו זה אחרי זה, בעשרות, במאות, אלה שמייצגים את הכפרים, שיספרו פשוט מה היה מצבם לפני שהיינו אנחנו - "השלטון האכזרי הזה, משרד החקלאות האיום הזה, השר האיום הזה" - ומה מצבם עכשיו, ושיספרו לנו מה הם יודעים על מצבם הם...

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

הם סיפרו... הם בחרו בנו. בשמם אנתנו מדברים.

הי"ר ש. רוזן:

כשלא מפריעים לכם - אתה רוצה להפריע? תכבד גם אתה את הנואם.

צבי גרשוני (המערכ, עבודה - מפ"ם):

לא אענה. יש דברים שאינם קיימים בשבילי כש-אומרים אותם כאן.

בתוך השותפות הזאת קורה דבר שמחייב פתרון. שמחנו כאשר הגב רוה מים, אבל יש דברים שהם ממש מדאיגים, ודאגה בלב איש - וישנה היום על במת הכנסת. יש בעיה של קו זוהר-צאלים, שמדברים עליה מזה שנים, ועדיין אין אפילו סיכום אם יניחו את הקו. ודאי אין עדיין תכנית. אני רוצה לצטט מתוך חוברת "תכנית תלת שנתית לפיתוח משק המים הישראלי, 1971-1972-1973", שהוצאה ביולי 1969. בעניין קו זוהר-צאלים אומרים אנשי תה"ל שהוציאו את החוב-רת: "מבחינת כושר ההובלה יאפשר קו זוהר-צאלים הגדלה של הספקת המים בנגב מ-140 מיליון ממ"ק בקירוב לשנה, כיום, עד ל-200 מיליון ממ"ק, בקירוב, לשנה. כמות מים זו היא התצרוכת התזויה של אוור הגב בשנות ה-80. נוסף על הגדלת כושר ההספקה, יכול הקו המוצע לשמש גם בשעת חירום כתחליף לקו הקיים, שמשמש כיום, המהווה כיום כספק בלבדי לאזורים נרחבים בנגב". עוד נאמר באותה חוברת: "תצרוכת המים ההולכת וגדלה בנגב, בעקבך בסקטור העירוני והתעשייתי, מחייבת הנחת קו מרכזי נוסף בין אגם זוהר לבין צאלים. קו זה יישמש גם כתחליף לשעת חירום לקו הקיים, המהווה כיום מקור מים יחיד למרבית אזורי הנגב. הבטחת כמויות המים הנוספות לנגב באמצעות קו זוהר-צאלים תדרוש גם ביצוע פעולות מסוימות להגדלת כושר ההעברה על מערכת הירקון עד לאגם זוהר".

לא אכנס עכשיו לבידור אם יש או אין ברגע זה מספיק מים בנגב. אינני יודע גם אם יש או אין מספיק מים להזרימם לנגב. אני יודע דבר אחד, שהתפתחות התעשייה והישוב העירוני בנגב מצריכה תוספת של מים. אחרת צריך יהיה להוריד מכמות המים המצומצמת שיש היום ליישובים. מוכרחים פעם לגמור את הדיונים בקשר לצינור.

אני מתבסס בתביעתי על דבר נוסף. נאמר "לא טוב היות האדם לבדו"; כך יש גם לומר. לא טוב היות הצינור הזה לבדו. ואני מבקש את שר החקלאות ואת אנשי משרדו שימריצו את הוועדה היושבת על המדוכה הזאת, שתסיים את עבודתה, שסיכומיה יובאו למשרד החקלאות, שתבאנה להמלצות המתאימות, ושמשדר החקלאות יגיע את העניין. ואז יוכל שר החקלאות להגיד למתיישבים בנגב: "עוד נרווך ורווית, עוד נרווך מים". והנקודה השלישית: רצוני לומר שגם בחקלאות עצמה יש עוד הרבה מה לשפר מבחינת עזרת המדינה. אומרים שבהכנסה של 69% לעומת מועסקים אחרים החקלאות אינה יכולה להתקיים. החקלאים אינם רוצים סובסידיות. אבל כל מדינה - גם מדינתנו - צריכה לאפשר חקלאים לקבל מימון בריבית נמוכה יותר מזה הנהוגה אצלנו. הפעולה שנעשתה עד עכשיו על-ידי ועדת ברום היא כבירה. נעשו דברים גדולים. אבל אין זה מספיק. החקלאות אינה יכולה להתקיים בריבית כזו הנהוגה היום בארץ. במדינות אחרות הכפר והספר אינם מהווים בעיה כה רצינית כמו במדינת ישראל.

אומרים שהמים אינם עולים ביוקר לחקלאי. יכול להיות. אבל ברמת ההכנסה הקיימת של החקלאים אין הצדקה, לדעתי, להעלות מחיר המים לחקלאות. זה לא ייתכן. יכולה להיות רק הורדת מחיר המים, כדי להעלות את 69% שדיברתי עליהם.

יש עוד שורה של דברים שהמשרד צריך לעשותם,

מועסק יהודי בחקלאות, לעומת ההכנסה הממוצעת של מועסקים יהודים בענפי המשק האחרים, הגיעה לנקודת השפל של 69%, לעומת 83% בתשכ"ז; כשמצאו תשכ"ז או עדים לירידה מתמדת מדי שנה - הרי על כן דא אומרים הצעירים בהתיישבות: הרי כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו מסוגלים לדעת את התורה, להישאר באוניברסיטאות, לעסוק בעסקים פורחים, לא להיות "נתמכים", כפי שאומרים על החקלאים, לא להיות מסובסדיית, כפי שמאשימים אותנו מדי פעם, גם לא לשלם מס הכנסה מוקטן, כפי שאומרים מדי פעם, וזה צורם את האוזן - אלא לחיות אולי כמו כולם. ואם צריך להישאר בחקלאות - צריך למצוא לכך פתרונות, פתרונות יסודיים. לא ייתכן שבימינו אלה, בשנת 1970/71 ולקראת שנות השמונים, תהיה הכנסתם 69% מהכנסתם של האחרים. ולא משום שמישהו מקנא בוולת או שעניו צרה באחרים, אלא מפני שאי-אפשר יהיה אחרת לקיים את הכפר העברי.

רבתי, קראתי היום בעתון דבר מדאיג מאוד: שחקלאים ותיקים אמרו (ואני מצטט): "נחוצה לנו קומה שנייה של קרקע כדי שנוכל להתקיים". קראתי היום ציטוט נוסף: "לא הקרקע בלבד תיכון החקלאות; גם לא על המים בלבד. החקלאות הגיעה לשיאה, ואילו רווחיותה ירדה פלאים. היה זה טבעי שהקבוצים ביקשו תחליף במישור התעשייתי עיקר המאמצים הופנו לפיתוח תעשייה ואתרי תיירות".

אני רוצה לומר ברורות: אינני מתנגד לכך שגפתה את התיירות ואת התעשייה בכפר. אני הושב שמוכרחים לעשות זאת. אני רוצה רק להגיד שלא צריך לפתח תיירות ותעשייה בכפר על-מנת להדביק את הפיגור של החקלאות. גם החקלאות צריכה לתת את שלה, תמורה הוגנת.

לא אצטט רק מדברי אחרים. קראתי בהרצאה של שר החקלאות, שהמנכ"לים, כאשר באו להגשים את המלצות ועדת הכלכלה של הכנסת השישית, אמרו שעיקר המאמצים להטבת מצבם של החקלאים בהר יפגו לשטחי התעשייה והתיירות, כאשר ייעשו דברים מסוימים גם בשטח החקלאי.

אני בעד תעשייה ותיירות, אבל בחקלאות צריכים הדברים להתבצע בתנאים מיוחדים. החקלאי לא יוכל להקים תעשייה ותיירות באותם תנאים כמו אחרים. ואם אנחנו רוצים בקיומו של הכפר העברי, אז קודם כל נדא לחקלאות דווחית יותר, שנית - יפותחו התעשייה והתיירות בתנאים מיוחדים. לדעתי יקוים הדבר רק בהדרגת משרד החקלאות ותחת חסותו ואין זה יכול להיות אחרת. על משרד החקלאות להיות גם המשרד לכפר.

אני רוצה לנגוע בנקודה שנייה: הנגב היה צמא למים, והמים הגיעו אליו דרך צינור. לגבי הצינור הזה אנחנו היינו שותפים. אנחנו - כוונתי למתיישבים הראשונים בשער הנגב. שמחנו כאשר קיבלנו את המים, שמחנו שאחר כך קיבלו את המים האלה גם אחת-עשרה הנקודות, כי לא יכולנו להתקיים בלי אחת-עשרה הנקודות האלה. אחר כך שמחנו כאשר המים האלה זרמו יותר דרומה. אנחנו רואים את עצמנו שותפים עם הנגב במים, שותפים מלאים. לנו חסרים מים - גם להם חסרים מים. עכשיו אנחנו שותפים עם הצפון כולו.

חברת י"י, ישיבה קנ"ח
— סקירת שר החקלאות על פעולות משרדו (דיון) (גרשוני, רוזן, ורדיגר) —

לאות בהשוואה לתמיכות שניתנו בשנים האחרונות, אך מעניין לדעת איזה השפעה היתה לדבר והאם יש כבר במשרד החקלאות קצת מידע על התקופה מאז הונהגו השינויים ועד לימים אלה. אני מקווה שהשינויים הוכיחו עצמם, אך אם אין זה כך, או שהביא הדבר בכמה מק"ח מות לפגיעה בענפים — מה עומד המשרד לעשות לשיפור ותיקון?

ואם במים עסקינן, כדאי אולי לומר מלים אחדות על נושא זה. ידוע כי אחת הבעיות הקשות היא בעיית הדליפות של רשתות המים בעיריות ובמועצות המק"ח מיות שבהן הולכים לאיבוד עשרות אחוזים מכלל המים המוקצבים. בזמנו יום משרד החקלאות, יחד עם משרד הפנים והרשויות המקומיות, מיבעב גדול שמטרתו היתה להחליף את רשתות המים במקומות השונים. נעשה בתחום זה לא מעט — לא אתכחש למציאות — אך עדיין יש מקום להרבה מעש. עדיין קיימות רשתות נרחבות שמצבן המזונו מביא לאיבוד כמויות גדולות של מים. מאז נערך הסקר הידוע של נציבות המים בעיריות וברשויות המקומיות התברר כי ייתכן חסכון רציני יותר וזאת על-ידי שימוש באבזורים נאותים. מסקנות הסקר קובעות כי הנהגת האבזורים לא תפגע בצרכנים. מדוע, אם כן, מתעכב הדבר כל כך הרבה זמן ומדוע רק רשויות מקומיות מעטות בארץ הקדישו תשומת לב מספקת לנושא זה? אינני בא חלילה להאשים את משרד החקלאות על מחדליהן של הרשויות המקומיות, אך נראה לי שהמשרד צריך לעמוד בראש המאבק ולהדריך את הרשויות בכל הקשור בחסכון במים.

חברי הכנסת, בזמנו התנהל ויכוח נוקב על חלוקת אדמות עמק אילון. לאחר זמן רב של מתח ונפתרה הבעיה — יש לציין כאן את חלקו של השר גבתי בהסדר זה — ושטחי הקרקעות חולקו. עתה לא יכולים היש"ו בים שקיבלו שם קוקקע, ובתוכם גם ישובי ההר, ליתנות מהשטחים שהוקצו להם, כי מקורות המים לא פותחו ועל הנוקקים להביא את המים ממרחקים. בעמק הגדול הזה, בעל הקרקע הפורייה, יש אלפי דונמים שהמשקים זקוקים להם, אך מים לפיתוח — אין.

אדוני היושב-ראש, לצורות ההתיישבות השונות במדינתנו יש בעל-בית, לבד מן ההתיישבות התעשייתית. זו יתומה. ואם באים חלוצים ומתארגנים ורוצים להקים ישוב לא חקלאי, אין להם אבא, אין להם למי לפנות ולפני מי להביא את הצעותיהם. אנו, פועלי אגודת ישר"א, כתנועה יוצרת הקמנו ישוב תעשייתי במודיעין. הסוכנות היהודית מגרעת חצונה מכך ואף גורמים אחרים אינם מטיים אוזן. אם כן, מי הוא הממונה על הטיפול בהתיישבות הלא-חקלאית בסביבה חקלאית, ומי הוא המוסמך לדון ולהיכנס לגופם של דברים, בכל הקשור לבניית ישובים תעשייתיים? נדמה לי שאין אנו בודדים בשטח זה ויש לנו אחים לצרה רבים.

חברי הכנסת, מכוסת הייצור מתחלקות, במים, בחלב, בביצים ועוד, לפי מפתח הנקבע בוועדות שבהן גדול ומכריע חלקן של התנועות הגדולות. ההחלטות שגופים אלה מקבלים רחוקות מלהיות תמיד אובייקטיביות. בכל אופן על התנועות הקטנות לקבל את הדין לאחר הדיון, בלי שתינתן להן האפשרות לבקש או לדרוש שינוי בגודל המכסה. נראה לי שמחובתנו של משרד החקלאות לפקח על הנושא, ולמנוע אפשרות שהתנועות הקטנות, שאינן מיוצגות במוסדות המחליטים, ייפגעו.

נוסף על כל הדברים הטובים שהוא עושה. ההתיישבות החדשה היא מפעל מפואר, והעבודה היא בחקלאות עתירת הישגים כבירים. אומרים: "מציין תצא תורה". אני רוצה להגיד: ההתיישבות — אור לגויים. אנחנו פועלים באפריקה, באסיה, בדרום אמריקה. ההתיישבות הזאת, עם 69% שלה, מביאה אור לגויים. אני מאחל לשר החקלאות, למשרד החקלאות ולחקלאים, שיהיו גם אור ואורה לישובי ישראל, ולמתיישבים ולחקלאים עצמם.

הי"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר הכנסת ורדיגר, ואחריו לחבר הכנסת אבנרי.

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בשעה זו שבה מתקיים הדיון בכנסת, מתכנסים כמה מאות מתושבי ישראל לימי עיון, המאורגנים על-ידי המכון לחקר החקלאות על-פי התורה, מכון המוכר היטב לכבוד השר, לראשי משרדו, והנתמך על ידו. כאשר אנו דנים כאן על מדיניות וכספים דנים שם בשאלת יישום ההלכה ושמירתה בחקלאות המודרנית. זה משלים את זה. כל הממצאים מוכיחים כי ניתן לגדל ולהפריח את הארץ תוך שמירת כל המצוות והדינים התלויים בה.

מאות המתכנסים לדיונים של ימים אחדים בחפץ-חיים אשר נבחל שורק הם אנשי חקלאות מובהקים, נציגי עשרות ישובים חקלאיים, דתיים ולא דתיים, ברחבי הארץ. ברכתנו להם מעל במה זו, ואנו מביעים תקווה כי נגיע לתקופה שמצוות התלויות בארץ תהייה מנת חלקם של כל הישובים בישראל.

חברי הכנסת, ענפים רבים במשק בנו את מערך תקציבם בהתחשב בסובסידיות לתפוקה שקיבלו ממשרד החקלאות. בשנה האחרונה לא חלו כמעט שינויים בשיעור הסובסידיות, והעלייה הקטנה שגרשמה בענף בעלי-חיים יש לשער שבאה בגלל גידול בתפוקה. לעומת המצב הכללי היו שני ענפים שנפגעו בכל זאת במידה מסוימת, החל מחודש אוגוסט; בעקבות העלאת המסים וצימצום התמיכות שגנו שיעורי הסובסידיות שהיו מקבלים. בענף החלב היתה ירידה בשיעור של 25%, לערך, ובענף הביצים ירידה גדולה יותר בשיעור של 45%, לערך. ידוע לנו ששני ענפים אלה היו נטל כבד על משרד החקלאות וקיבלו מעלה ממחצית התמיכות. האם היה צורך לערוך שינוי כה רציני בענפים אלה ובבת אחת? האם לא היה כדאי יותר לעשות זאת בשלבים שלבים? המהירות שבה נעשה הדבר הביאה לעלייה מוגזמת במקצת במחירים הסיטוניים. הדבר גרם אמנם לירידה בהיקף הסובסידיות הישירות למוצרים החקלאיים בשיעור של 15%, לערך, אך פתח שער רציני לסיטונאים לדרושה של סכומים כמעט ככל העולה על רוחם.

מכה מוחצת יותר הונחתה על אלה שבנו תקציבם והחשיבו בתוך כך את הסובסידיות לתשומה. מאז חודש אוגוסט צימצם משרד את הסובסידיות למים בסך 8 מיליון ל"י ומשום מה גם העלה את מחיר המים לחקלאות ב-12.5%, ואם לא די בכך, הוסיף את ביטול התמיכה הטוטאלית למספוא.

נכון כי הורדו 65% מן התמיכות לתשומות לחק-

לעתים קרובות מקבלות התנועות הקטנות את הידיעות על חלוקת המכסות לאחר המעשה וללא עירעור.

כל הישובים, מכל הזרמים, נוטלים חלק בשיווק החקלאי המאורגן במחירים קבועים. בשנה האחרונה גדל השיווק הזה ב-10%, לערך. מעניין לציין כפרט כי הגידול המהיר התבטא בכל הענפים המשניים וגרם לירידת מחירים ליצרנים דווקא בענפי המשק שבהם לא היתה קיימת התערבות ממשלתית בקביעת המחירים. ואולי מותר להסיק מכך דבר מה.

חברי הכנסת, בבואנו לסכם את פעולות המשרד חייבים אנו לקבוע כי יחסנו אליו הוא חיובי ביותר וברוב הנושאים שבהם עסק נתגלה לדעתנו כבעל יכולת לפתור עניינים בצורה נכונה ומגיבת פרי.

לשנה הקרובה אנו מצפים שתינתן תשומת-לב גדולה יותר לפיתוח היצוא ולייעול הייצור.

המשקים החקלאיים שהועברו לידי משרד החקלאות זקוקים לזריקות עידוד והמשרד, במסגרת תכניות החומש שלו, חייב להקדיש מחשבה להם. יש לחזק את המחקר ולהגדיל את המחלקות העוסקות בהדרכה, כשהדגש מושם ביעילות הכלכלית. יש לשכלל את מערכת התיכנון ובעיקר לגבי מועצות הייצור. כל אלה - למען תניב הארץ פירותיה הברוכים.

הי"ר ש. רוזן :

רשות הדיבור לחברי הכנסת אבנרי, ואחריו לחברי הכנסת זילברברג.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. רק באקראי דיבר שר החקלאות על הפעולה של משרדו בשטחים המוחזקים. על הפעולה החיובית של משרד החקלאות בהדרכת רכת החקלאים בשטחים המוחזקים נדמה לי שלא דיבר בכלל. תחת זאת הזכיר שעומדים להקים מרכז אזורי שני וישוב חקלאי גוסף ברמת הגולן, ושבקרוב עומדות לעלות על הקרקע שתי היאחזויות נוספות בבקעת הירדן. אני שואל את עצמי: האם שר החקלאות הכין את הנאום הזה לפני חודשיים או שלושה חודשים? האם הוא עסוק כל כך בענייני החקלאות, שלא שם לב למה שקורה סביבו? האם לא שם לב לכך שאנו נמצאים בלבה של מהפכה? לשם מה עוסק היום משרד החקלאות אות בהקמת ישובים בשטחים המוחזקים, בשטחים שאין שמץ של סיכוי שיישאר בידנו בעתיד, לא בעתיד הרחוק ואף לא בעתיד הקרוב? אם שר החקלאות רוצה להשיקיע את כספי מדינת ישראל במתן שי לעמי ערב, בצורה של ישובים חקלאיים מוכנים בשבילם, יואיל-נא לכלול זאת בסעיף של סיוע-חונן. מהו הטעם, כיום, בהקמת ישובים בשטחים ששר החקלאות ידע, וכולנו יודעים, שהם לא יהיו בידי מדינת ישראל בעוד שנים, ואף לא בעוד חודשים?

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל) :
כל הישובים יישארו אצלנו.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש) :

חברי הכנסת ורדיגר, בידי ממשלת ארצות-הברית - כפי שגילינו היום - נמצא מסמך של ממשלת ישראל מלפני שלוש וחצי שנים, שבו התחייבה ממשלת הליכוד

הלאומי - בהשתתפות חברי-הכנסת בגין - לחזור לגבול הקודם.

מנחם ירד (גח"ל) :
אתה בודה דברים מלבך.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש) :
הקרא זאת ב"העולם הזה". יהיה מעניין לראות את תגובתה של תנועת החירות על פירסום מסמך זה.

מנחם ירד (גח"ל) :
אתה חושב שכל מה שכתוב ב"העולם הזה" הוא אמת?

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש) :
עוד נראה - ולא בעתיד הרחוק, כי אם בעתיד הקרוב.

ומכאן נעבור לענייני החקלאות. כבוד היושב-ראש, משרד החקלאות הוא המשרד היחיד שכל הנהלתו, כמ"ט, מורכבת מאינטרסנטים ישירים, דהיינו מיצרנים פעילים. הוא יותר "משרד החקלאים" מאשר "משרד החקלאות". הדבר מביטח אמנם מידה רבה של מקצועיות, שחסרה בהרבה משרדי ממשלה אחרים. אך יחד עם זאת הוא גורם, לקיפוח מתמיד של הרוב הגדול של האזרחים, שהם צרכנים.

למעשה, השתלטה קבוצה, שהיא 8%, לערך, של האוכלוסיה, על הספקת המזון. אילו נמסר משרד המסחר והתעשייה ל"עלית", ל"אמקור" או לתעשייה האווירית, היו צועקים חמס. אולם בחקלאות הדבר נראה כמובן מעצמו. שר החקלאות, המנהל הכללי, היועץ המיוחד לשר, ומנהל אגף התיכנון - כולם חברי קיבוצים, שיש להם אינטרסים ישירים של חקלאים פעילים. סגן השר הוא חבר מושב, בעל משק. יכולתי להוסיף כי גם יושב-ראש הישיבה שייך לסקטור הזה.

הי"ר ש. רוזן :

אני מבקש ממך לא לטפל ביושב-ראש הישיבה, ואני קורא אותך לסדר.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש) :
אני אומר זאת ברוח טובה.

כבוד היושב-ראש, מצב זה גורם במישרין להעדפה של היצרן, ושל האינטרסים שלו, על האינטרסים של הצרכן הרגיל. הדבר נעשה באמצעות מועצות הייצור שבראשן עומד, כמעט תמיד, אחד החקלאים בעלי המשרות הממשלתיות, ושבהרכבן יש עדיפות מוחלטת ליצרנים החקלאיים. מועצות אלה יש להן מעמד מוגן-פוליטי בשוק הפנימי, בשטחים שבהם הן פועלות.

אביא לכך כמה דוגמאות. הדוגמה הבולטת ביותר היא, אולי, המועצה לייצור ושיווק ביצים ועופות. מועצה זו עובדת בשיתוף-פעולה מלא עם משרד החקלאות, והמנהל הכללי של המשרד, שמשקו הוא בעל לול גדול, הוא גם היושב-ראש של המועצה הזאת. מנהלה, חבר מושב, גם לי אינטרסים ישירים בענף. כל ייצור הלול מתוכנן, ויש מכסות ייצור כדי למנוע עודפים בשוק.

בשנה שעברה נתקל התיכנון בבעיה קטנה - כמות מסויימת של ביצי דגירה לעופות לבשר הוכנה

חוברת י"י, ישיבה קנ"ח
- סקירת שד החקלאות על פעולות משרדו (דיון) (אבנרי, גולן, רוזן, יפרח) -

הקפוא - כמובן לאחר שעבר החודש האחרון, הקובע את תוספת היוקר לשנת 1971. כתוצאה מייקור הבשר לסיטונאים בשליש, בערך, קפץ המחיר הקמעונאי ב-50% יותר. בשר הבקר הקפוא, שהיה מצרך עממי במשך שנים רבות, נהפך כן-לילה למצרך של מותרות. בינואר 1971 ירדה צריכתו ב-30%. עקרת-הבית הישראלית רצתה לעבור לסוגי בשר זולים יותר, וניסתה לקנות עופות ובשר תרנגולי הודו. אולם היא נאלצה ללמוד פרק בכלכלה מדינית: עם עליית מחיר הבשר הקפוא עלה גם מחיר העופות. תרנגולי הודו, שנמכרו עוד לפני חודשיים במחיר של 2.30 לירות לק"ג חי בסיטונות, נמכרים עכשיו ב-3.80 לירות, לשמחתם של בעלי המוש-קים, כמובן, ולשמחתם של הסוחרים, המרוויחים יותר ככל שהמחיר עולה. רק עקרת-הבית צריכה עכשיו לשלם בעד שניצל מבשר תרנגולי הודו מחיר העולה על מחיר בשר הבקר הטרי מלפני חודשיים בלבד.

משרד החקלאות מבטיח שבעוד כמה חודשים יהיה טוב, וכמויות גדולות יותר של עופות יגיעו לשווקים. בינתיים מנסה מועצת הלול להגדיל עוד יותר את הדרישה לבשר עוף שאיננו על-ידי מודעות בעתונות. אלמלא נעשה כל הדבר הזה על-ידי אנשים שהם סוציאליסטים וחלוצי מעמד הפועלים, היינו אומרים שזו התנהגות טיפוסית למונופוליסטים-קפיטליסטים.

מועצת הלול אינה בודדה בעניין זה. מועצת היר-קות לא איחסנה הגנה בצל במידה מספקת, כדי שמספר משקים בערבה ירויחו יותר - הם הספקים הבלעדיים של בצל בעונת החורף. המחסנים השייכים ל"תנובה" ההסתדרותית והסוציאליסטית ריקים זה מזמן, אך היה מי שדאג להשתיק את העניין, עד שהיה מאוחר מדי לפתור את הבעיה על-ידי יבוא. בינתיים עלה מחיר הבצל הקמעונאי ללירה וחצי ולמעלה מזה.

הי"ד ש. רוזן:

האם יש לך עוד סיפורים רבים מסוג זה? אתה יכול לפרסם אותם בעתונך. אבקשך לסיים.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

לפי הוראת היושב-ראש אני אפסח על הכותנה ועל שאר המועצות, אם כי יש לי פה חומר למכביר על המועצות האלה. אני רואה שחבריי-הכנסת שהם חק-לאים רגישים לביקורת.

יהונתן יפרח (המערך, עבודה - מפ"ם):

לפי דבריך כדאי מאוד לגדל בצל - מדוע אינך עושה זאת?

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

אינני בא לפגוע בהכנסות החקלאים, ושום אדם בעל דעה סבירה לא ירצה שרמת ההכנסות שלהם תהיה ירודה מוז של בעלי מקצועות אחרים באוכלוסייה. אני רוצה לאתר את מוקד הביקורת שלי: לא ייתכן שב-משרד האחראי לחקלאות, כל השלטון וכל הייצוג הוא בידי החקלאים עצמם, ואין ייצוג מתאים לצרכנים. משרד המסחר והתעשייה אינו בידי הסוחרים, ולא בידי התעשיינים. גם משרדים אחרים אינם נתונים באופן בלעדי בידי האינטרסנטים הישירים. היינו רוצים שב-משרד החקלאות, ובמועצות הייצור השונות של המשרד, יהיה ייצוג נאות לציבור הצרכנים.

למשלוח לחוץ-לארץ, אולם ההזמנה בוטלה ברגע האחרון. המועצה הורתה להכניס ביצים אלה למדגרות לשימוש מקומי, וכתוצאה מכך היתה הצפה של השוק בנובמבר ובדצמבר בבשר עוף.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):

האם אתה מאמין שבגלל זה היתה הצפה של בשר עוף?

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

תשמע הלאה. לחקלאים היה מחיר מובטח, והם לא יכלו להפסיד דבר. ממשלת ישראל - כלומר משלם המסים - הכניסה לכיסו המשקים המייצרים בשר עוף, תוך חודש וחצי, למעלה מ-5.5 מיליון לירות סובסידיות. השמדת ביצי הדגירה היתה עולה בערך 20% מסכום זה, אך אז המשי-קים, וביניהם משקי הצמרת של משרד החקלאות, לא היו יכולים להרוויח.

הצרכנים לא נהנו מן המחירים הזולים של העופות העודפים. משרד החקלאות אינו עוסק כמעט בשיווק או בהסדרתו, ואיש לא דאג לפירוק הקרטל של סוחריו העופות, שהחזיקו את המחירים באופן מלאכותי ברמה הגבוהה של תקופת החגים. רק כאשר החלו גם המשקים סובלים מן העובדה שהסוחרים לא לקחו את כל כמות העופות, והיה צריך להמשיך ולהאכלם במשקים - התערער משרד החקלאות לפעולה. הועלה מחיר המיני-מום לגבי תשלום הסובסידיה, אך הדבר נעשה כאשר עודף העופות כבר הלך ופחת.

הפתרון הנורמלי למצב זה היה צריך להיות שחיטת העופות העודפים והקפאתם עד להקופה מאוחדת יותר. דבר זה לא ניתן היה להיעשות, לדברי סגן המנהל הכללי של משרד החקלאות א. ישראל, כי השוחטים והרבנים במשחטות העופות לא הסכימו לעבוד שעות נוספות!

בינתיים נכונה שערויה נוספת סביב מועצת הלול. עוד בקיץ שעבר ביקש משרד האוצר ממשרד החקלאות לבדוק באיזו מידה יוכל בשר עוף מייצור ישראלי להח-ליף בשר בקר מיובא מחוץ-לארץ. נערכו תחשיבים, ומשרד החקלאות הגיע למסקנה שאמנם מבחינת ההו-צאה למטבע-חוץ כדאי למשק להחליף בשר מיובא במספוא מיובא, וליצור כאן ממספוא זה בשר עוף ובשר תרנגולי הודו, אך הדבר אינו כדאי לחקלאים במערכת המחירים הקיימת. הבשר המיובא זול בשוק הקמעונאי, מסופק בכל כמות נדרשת, ואינו מניח למחירי העוף לעלות. הסבר זה ניתן בשם משרד החקלאות על-ידי אנשים שהם עצמם בעלי משקים המייצרים בשר עוף. הם לא טרחו להסביר למה במחירים הקיימים היה כדאי לחקלאי ישראל לייצר בשנת תש"ל למעלה ממאה אלף טונות בשר עוף, ולמה נעשה לבלתי-כדאי לייצר עוד 15 אלף טון.

בשלב ראשון דחה האוצר את תביעת החקלאים ממשרד החקלאות לייקר את הבשר הקפוא. תכנית ההיר-חבה של הלול הוכנסה, איפוא, למקור. כעבור כמה חודשים, כאשר התברר שצריכת הבשר הקפוא המיובא בשוקה שחקים, ומוגיעה ל-40 אלף טון לשנה, ביקש שמחיריו בחוץ-לארץ עולים אף הם בהתמדה - הש-תנתה גישת האוצר. הממשלה ייקדה את מחירי הבשר

הי"ר ע. רוזן:

רשות הדיבור לאחרון הנואמים בדיון על פעולות משרד החקלאות, חבר-הכנסת זילברברג.

אברהם זילברברג (המערך, עבודה—מ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת וכבדה. חבר-הכנסת אבנרי דיבר לפני, ועל סוף דבריו אין לי דבר נגדו, וגם לא נגד כל מה שאמר, כי אי-אפשר להיות מומחה לכל עניין, גם לענייני חקלאות וגם לעדיכה, גם לבעיות לול ועופות וכדומה וגם לכל העניינים שהוא מעלה לפנינו מדי פעם בכנסת. זה קצת קשה. אבל בראשית דבריו הוא נגע בעניין שבו אני כן רוצה להשיב לו במלים אחדות.

מה פירוש הדברים, שאנו מקימים ישובים בשביל מיישור? מה הקמנו בארץ בשביל אחרים? כל מה שעשינו עד עכשיו, בשבילנו עשינו. כל ישוב שאנו מקימים בארץ הוא נצחי, כשם שהעם שלנו נצחי, ואין כוח שיוציא אותנו ממקום איהו עולמה. עובדה היא כי במשך ארבע שנים — ואני אומר את זה ברוח טובה, אין לי שום דבר נגד חבר-הכנסת אורי אבנרי אישית — חרף כל הנואות השחורות של חבר-הכנסת אבנרי אנו עומדים באותו מקום מבחינת גבולות ארצנו, מצבנו המדיני משתפר מיום ליום ומעמדנו כעם עולה בעולם, ואתה אל תהיה הגובה. אתה רוצה לגבות את השטר בשביל הערבים ואתה מגלה, כאחד הגילויים הגדולים שלך, שמישהו כאילו חתם על השטר. לא קיים שטר כזה, איש לא חתם על שטר, ואתה כיהודי — אל תנסה להיות גובה.

לפניך דיבר חבר-הכנסת תופיק טובי, שהחשבון אתו הוא ארוך יותר. בניגוד לדעתו אני חושב, שמצב הפלחים החקלאים בארץ הוא שפיר, הם חיים חיים טובים. אני נגש אתם, ביקרתי בישובים האלה. היו בארץ משלחות של לא-יהודים שביקרו במקומות שונים. ביקרנו, עם משלחת של חקלאים לא-יהודים מקפריסין וכן עם משלחת חקלאים מאיטליה, בישובים האלה. הם עמדו על המצב וראו מה מתרחש בארץ, לא דווקא בסקטור היהודי. הם ראו באיזו רמה חיים כאן האזרחים, ואיך מקבלים האנשים האלה את המדריכים של משרד החקלאות. אני חושב שאתה היית צריך לראות ולדעת זאת. אני חושב שחבר-הכנסת טובי לא זוכה לקבלת פנים כה חמה מצד הערבים בכפרי המיעוטים כפי שזוכים לה המדריכים של משרד החקלאות.

אבל, כמובן, התפקיד שלך הוא ברור, ואתה וחבריך ממלאים תפקיד זה בגאמנות, מלפני הקמת המדינה ואחרי הקמתה. אי-אפשר להתלונן עליך. אתה שואף כל מה שבנו וכל מה שבונים כאן. אינך יכול להשלים עם העובדה שאנו מצליחים לקשור קשרים כה טובים והדוקים עם השכנים שלנו, עם אלה שנצטרך לחיות עמם ונחיה אתם בשלום, על אפס וחמתם של המסיתים באזור הזה, שאתם עומדת מפלגתך בקשר הדוק ומוסרת להם דין-וחשבון על הנאומים שלכם בכנסת.

אני מקווה שהשלום בוא יבוא ואנו נבסס יחד את הארץ ואת החקלאות. ונאמנים עלי אנשי משרד החקלאות, המטפלים בעניינים בכנות, ביושר ובגאמנות, שאינם עושים עוול לשום אורח בארץ. איש עוד לא הפסיד בגלל היותו במדינת ישראל. הם אזרחי המדינה, והקרוברים המגיעים אליהם ליימים ספורים אומרים ללא כל בושש, שהיו ברצון מוכנים להתחלק עם הקרוברים שלהם בארץ.

אני מצטרף לדברי הברכה ששמענו כאן מכל חברי הכנסת, שהשתתפו בדיון על משרד החקלאות, לשר החקלאות, לסגן שר החקלאות ולעובדי המשרד. אני מאחל להם שימשיכו לטפל בענייני החקלאות במשך הרבה שנים, כפי שהם עושים זאת היום. חבר-הכנסת אבנרי גילה לנו שהשר, סגנו והמנכ"ל הם חקלאים. לא חשבנו את הדבר לסוד, להיפך, אנו רואים אותו ככבוד למדינת ישראל. כשם שפועל יכול להיות שר העבודה, כן יכול להיות גם חבר קיבוץ או חבר מושב. אני סבור שאנו יכולים לשמש כדוגמה לאחרים בשטח זה, כמו בהרבה שטחים אחרים. חקלאיה שעבד בענפי משק שונים משמש כמגהל כללי במשרד החקלאות או בכל משרד אחר, וכחבר כנסת עליך לזכור באיזה משטר ובאיזו מדינה אנו חיים.

הנואמים שקדמו לי נגעו כמעט בכל הנושאים שבהם מטפל משרד החקלאות. יחד עם זה רצוני להעיר מספר הערות, ואני מקווה שהמטפלים בעניינים ישימו לבם אליהם.

245 ישובים, לרבות 40 ישובים שמגיעים עכשיו במסגרת ביסוס ג' ויצטרכו גם הם לעבוד למסגרת משרד החקלאות, הם בטיפולו של משרד החקלאות, כהמשך לפעולתה של המחלקה להתיישבות של הסוכנות. במסגרת המחלקה להתיישבות נשאר עדיין 235 ישובים, כ-50% מכלל הישובים שהוקמו אחרי מלחמת השחרור. עברו לטיפולו של משרד החקלאות, ו-50% הנותרים, הנמצאים במסגרת המחלקה להתיישבות, מועמדים להעברה.

אני שמח על שיתוף הפעולה ויחסי האימון השורדים בין המשרדים האלה. וכן מעריך את העובדה שהישובים הללו נקלטו היטב במסגרת משרד החקלאות. תחילה דאגנו וחששנו להסתגלותם ולקליטתם מכיוון שבמסגרת המחלקה להתיישבות של הסוכנות הם זכו לטיפול מיוחד. לא היינו בטוחים שהישובים הללו, כאשר יעברו למסגרת של טיפול נורמלי, ייקלטו כהלכה. והנה הם עברו למשרד החקלאות וגם נקלטו במסגרת זו. גם משרד החקלאות התאים את עצמו ויצר את הכלים לקליטתם.

מסתבר שאותם 235 ישובים שנשארו במסגרת המחלקה להתיישבות זוכים לתקציב מצומצם ביותר. אינני בטוח שנצליח להכשיר את הישובים הללו ולהכניסם לקראת המעבר לביסוס במסגרת תקציבית זעירה זו. אני מדגיש את דברי לתשומת לבם של האנשים המטפלים בעניין. המודד להעברת ישוב לביסוס הוא זה שהוא עומד על רגליו. אם יוקצב סכום של 20 מיליון לירות ומעלה לפעולות בישובים אלה, אינני בטוח שנצליח להכין אותם לקראת הביסוס. לפנינו תופעה מעניינת: 112 הישובים הראשונים שעבדו לביסוס קיבלו סכום של 28 מיליון לירות, 93 ישובים שבאו אחריהם קיבלו 68 מיליון לירות, עכשיו מדברים על 40 מיליון ל-40 ישובים. מסתבר שאלה שנשארו מדי פעם הם החלשים יותר. התחלנו בישובים שהצליחו גם לקבל תקציב וגם לבסס את עצמם. מתברר שאנו מעבירים, כל פעם, את החוקים ומשאירים את החלשים עם תקציב מוקטן, והחלש הולך ונחלש יותר. אנו מבססים ישובים וצריך לבססם, על כך אין ויכוח. אני יודע שיש בעיות של תקציב, אבל אני מעלה את העניין כי אני חושב שהוא רציני מאוד ויש להסדיר אותו.

חברת י"ז, ישיבה קנ"ה, כ"ח שבט תשל"א (23 פברואר 1971) – סקירת שר החקלאות על פעולות משרדו (דיון) (זילברברג, רוזן); הודעה אישית של חברי הכנסת ש. כהן (רוזן, ש. כהן) –

בלי הדרכה. אני יוצא מתוך הנחה שאינני מחדש הרבה, אני רוצה רק להזכיר לאלה שמתפללים בעניי, שכאן מוכרחים לעשות משהו כדי לתקן את המצב.

אנחנו עדים, בזמן האחרון, לאי-הבנה בקשר לבית-הרושת לסלק סוכר באיזור מסויים. היתה ועדה, שבראשה עמד סגן שר החקלאות, ושמשקנותיה נתקבלו באי-הבנה מצד המתיישבים. אני חושב שמשדר החקלאות יעשה דבר טוב אם יסביר את החלטת הוועדה, שאין הכוונה לחסל ענף או לסגור בית-חרושת מבלי לדאוג לענף אחר במקום זה. ועדה שנבחרה לבדוק את הרווחיות במפעל מסויים חייבת להיות אוביקטיבית. מסקנת הוועדה מחייבת גם דאגה למתיישבים, כדי להרגיע את אלה שחיו מענף זה. מכיוון שעכשיו מפתחים ענפים חדשים במשקים חדשים, לרבות ענפי תעשייה, אני חושב שיש מקום לבדוק מחדש את חלוקת מכסות הייצור. אני יודע כי שטח זה עדין למדי. אני מבין שאי-אפשר, כמעט, לשנות את החלוקה הקיימת במכסות הייצור. אי-אפשר גם לקחת מאחד ולתת לשני. אבל יש לכוון את הענפים החדשים, לכוון את העורה שניתנת לענפים שונים. יש הרבה ישובים שזקוקים לכך.

מאזן משרד החקלאות הוא חיובי מאוד. פה ושם יש מה לתקן ויש צורך להקל על המתיישבים כדי שיתגברו על כל הקשיים האלה.

היו"ר ש. רוזן:

תם הדיון בסקירת שר החקלאות על פעולות משרדו. את תשובת השר נשמע באחת הישיבות הקרובות.

ד. הודעה אישית של חברי הכנסת ש. כהן

נים שיצאו לוויה גמרו ואומר לפסול את הגיורים האלה. על כך מצא לנכון חברי הכנסת יצחק רפאל לומר: אתה יודע שזה שקר".

היום התפרסם בעתון "ידיעות אחרונות" דו"ח על ישיבת הרבנות הראשית בירושלים, ובו נאמר בפירוש ששלושת הרבנים שחזרו מוויה אכן פסלו את הגיור שם. אני רואה בקריאות הגנאי של חברי הכנסת רפאל פגיעה והכשלה, שכל מטרותן להסיח את הדעת מן הבעיה הממשית העומדת לפנינו; ואני מוצא לנכון לשוב ולהזהיר את הממשלה ואת המפד"ל לבל יכנעו לחוגים קנאים ויעשו על-ידי כך את חוק השבות פלסתר. מכל מקום, הגיונת מינימלית מחייבת את חברי הכנסת רפאל להתנצל על השמצותיו.

היו"ר ש. רוזן:

הישיבה הבאה מחר בשעה 11.00 בבוקר. ישיבה זו נעולה.

כשמדברים על ההתיישבות המושבת, הלא המת-יישבים האלה הוכיחו שהם לא נאחזים בענפים בעק-שנות, הם מוכנים להתאים את עצמם, לפי הצרכים, לכל ענף חדש בחקלאות ולהגיע לתוצאות טובות. אם צריכים לזיז ולחזול את התוצרת הרי שהדבר חל גם על המתיישבים הצעירים, ואני חושב שהם משתדלים מצדם לעשות את הכל כדי להצליח. אנחנו גם יודעים שצריך לפתח ענפים חדשים בתחומי היצוא, כדי להרחיבו. שני הדברים האלה תלויים בהרבה במשרד החק-לאות. פיתוח ענפים חדשים כרוך בהשקעה עצומה. אני זוכר שבהתחלת ההתיישבות הצעירה, בשנות 48-50, כשהתחילו ליישב את העלייה הגדולה, זיזו על תקציב לפרה, לעולה, לחצי פרד וחצי עגלה. עכשיו היינו ל"עשירים". מדברים על השקעה של 30-40 אלף לירות לדונם, כדי שיהיה אפשר לעבדו. איננו יכולים לפטור את המתיישב מכל התחייבות. הוא חייב להיות שותף לאח-ריות בכל ההשקעות האלה אם הוא רוצה לבסס את משקו, אם הוא רוצה להתקיים עליו, הוא רוצה להיאחז בענפים חדשים. כלי העבודה של המתיישב עולים ביוקר רב. יחד עם זאת, במקרה של כשלון בענף מסויים – ולא תמיד בגלל אשמת המתיישב – חייב משרד החקלאות להוריד את מידת הסיכון שבענפים החדשים כדי להקל על המתיישב. איננו מתעלם מן הנעשה, ומן העורה הגדולה שניתנת על-ידי משרד החקלאות. אני מדבר על מה שיש לעשות כתוספת לכך. אחרת לא יוכל המתיישב להחזיק מעמד. יש ענפים שהוגדלו, כמו ענף האווזים וענפים אחרים, ואילו ההדרכה לא הוגדלה, כמעט. לא ייתכן שהמתיישב יתגבר על כל הבעיות האלה

היו"ר ש. רוזן:

הודעה אישית לחברי הכנסת שלום כהן.

שלום כהן (העולם הזה – כוח חדש):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בדיון על משרד הקליטה ביום ג' שעבר, 16 בפברואר 1971, הזהרתי מפני האפשרות כי ועדת הרבנים שנשלחה לוויה עומדת לפסול את הגיורים שנעשו שם. חברי הכנסת רפאל מצא לנכון לקרוא לעומתי "אתה סתם מדבר דברי הבל ושטות והסתה... סתם דברי השמצה זולים... זו הסתה שפלה...". ודברים אחרים ברוח זו.

כאשר הביאה הממשלה את תיקון חוק השבות נקבע בפירוש, כי כל גיור המבוצע בחוץ-לארץ יוכר בישראל לצורך חוק זה. מכאן שהתנגדותי לפסילת הגיור שנעשה בווינה איננה נובעת מטעמים דתיים כי אם משום שיש בפסילה זו הפרת ההבטחה הכלולה בחוק השבות.

אמרתי בין השאר כי ידוע לי ממקור מהימן שהרב-